

Paavi Paavali VI ja Vietnamin sota vuosina 1965–1973

Riina Halme
Yleinen kirkkohistoria
Toukokuu 2020

HELSINGIN YLIOPISTO – HELSINGFORS UNIVERSITET		
Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion Teologinen tiedekunta		Koulutusohjelma – Utbildningsprogram – Degree Programme Teologian ja uskonnotutkimuksen maisteriohjelma
Tekijä – Författare – Author Riina Halme		
Työn nimi – Arbetets titel – Title Paavi Paavali VI ja Vietnamin sota vuosina 1965–1973		
Oppiaine/Opintosuunta – Läroämne/Studieinriktning – Subject/Study track Yleinen kirkkohistoria		
Työn laji – Arbetets art – Level Maisterin tutkielma	Aika – Datum – Month and year Toukokuu 2020	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 77
Tiivistelmä – Referat – Abstract Tavoitteenani on selvittää, millaisia kannanottoja paavi Paavali VI otti Vietnamin sotaan vuosina 1965–1973. Selvitän, miten paavi suhtautui sotaan, millaisia keinoja hän käytti tavoitellessaan rauhaa sekä millaisina hän näki sodan ratkaisut. Tarkastelen tutkimuksessani myös sitä, muuttuiko Paavali VI:n näkemys Vietnamin sotaan sen edetessä. Sen lisäksi tarkastelen sitä, kuinka valikoimani mediat suhtautuivat Paavali VI:n Vietnamin sotaa koskeneisiin kannanottoihin. Asetan tutkimustulokseni osaksi laajempaa kehystä Vietnamin sodan päättämiseksi tehdyssä työssä. Toteutan tutkimukseni tarkastelemalla Vatikaanin verkkosivuilla julkaistuja dokumentteja, joissa Paavali VI tavalla tai toisella linjaa suhtautumistaan Vietnamin sotaan tai siihen kiinteästi liittyviin teemoihin. Nämä dokumentit ovat yksityisiä kirjeitä, puheita, viestejä, kiertokirjeitä, rukouksia sekä ilmoituksia. Paavali VI:n dokumentteja, joita olen tutkimuksessani tarkastellut, on noin 40. Ne ovat pituudeltaan muutamasta virkkeestä yli 10 000-sanaisiin kannanottoihin. Toinen lähdeaineistoni ovat yhdysvaltalaiset sanoma- ja aikakauslehdet, joista tarkastelen välikoivin osin päivittäin julkaistua <i>The New York Timesiä</i> sekä viikoittain julkaistua katolilaista <i>National Catholic Reporteria</i> . Käsittelen tutkielmassani noin 80 lehtiartikkelia Analysoin lähteitäni laadullisesti. Tutkimukseni tuo esiin Paavali VI:n pitkäjänteisen panoksen rauhan saavuttamiseksi Vietnamin. Tutkimukseni vuosina paavi otti monesti suoraan kantaa Vietnamin sodan päättämisen puolesta ja hänen selkeä tavoitteensa oli rauhan edistäminen alueella. Paavali VI käytti moninaisia keinoja tavoitteensa saavuttamiseksi ja käytti apunaan sekä rooliaan valtionpäämiehenä että katolisen kirkon hengellisenä johtajana. Paavali VI oli suoraan yhteydessä valtioiden päämiehiin ja vetosi yleisesti rauhan puolesta moneen otteeseen. Rauhantyö vaikuttaisi olleen Paavali VI:lle erittäin tärkeä tehtävä. Tämä tavoite huomattiin myös mediassa, minkä lisäksi myös Yhdysvaltain presidentti Richard Nixon totesi rauhan olleen paavin elämän tarkoitus. Media oli kiinnostunut paavin kommenteista ja kannanotoista erityisesti vuosina 1965–1968. Myös sen jälkeen paavi ylitti monesti uutiskynnyksen, mutta kiinnostus ei ollut enää niin suurta. Tarkastelemani mediat tulkitsivat usein paavin ottaneen kantaa Vietnamin sotaan, vaikka Paavali VI ei välttämättä puhunut Vietnamin sotaan. Vaikka paavi pääsi useasti otsikoihin juuri Vietnamin sodan ja sen rauhantyön yhteydessä, suuri osa paavin rauhantyöstä ja vaikuttamisesta tapahtui kuitenkin niin kutsutuissa kulisseyksissä eivätkä ne omalla ajallaan päätyneet median käsiin.		
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Kirkkohistoria, katolinen kirkko, Paavali VI, Vietnamin sota, rauhantyö, maailmanpolitiikka		
Säilytyspaikka – Förvaringställe Helsingin yliopiston kirjasto, Keskustakampanin kirjasto, Teologia		
Muita tietoja Ohjaaja Mikko Ketola		

Sisällysluettelo

1 JOHDANTO	1
1.1 TUTKIMUSTEHTÄVÄ	1
1.2 VIETNAMIN SOTA	6
1.3 KATOLINEN KIRKKO MAAILMANPOLITIIKASSA	9
2 PAAVALI VI:N VIERAILU YK:N PÄÄMAJASSA NEW YORKISSA 1965.....	13
1.1 ODOTUKSET JA LÄHTÖASETELMA	13
1.2 PAAVALI VI VAATII RAUHAA	15
1.3 PUHEEN VASTAANOTTO JA MERKITYS.....	18
3 PAAVALI VI OSANA KANSAINVÄLISTÄ RAUHANTYÖTÄ: VUODET 1966–1968.....	23
1.1 SOTA KIIHTYY.....	23
1.2 PAAVALI VI PROFILOITUU RAUHAN PUOLESTAPUHUJANA	25
1.2.1 Kirjeitä rauhan puolesta 1966–1967	25
1.2.2 ”Kehitys on rauhan uusi nimi”: Populorum Progressio 1967	30
1.2.3 Paavali VI:n huippuvuodet kansainvälisessä rauhantyössä 1967–1968.....	35
4 PAAVALI VI JÄÄ SYRJÄÄN MAAILMANPOLITIIKASTA: VUODET 1969–1973.	42
1.1 NIXON, ”VIETNAMISAATIO” JA YRITYKSIÄ SOLMIA RAUHA	42
1.2 PAAVALI VI JATKAA RAUHAN PUOLESTA PUHUMISTA SINNIKKÄÄSTI	44
1.2.1 Ihmisoikeuksia, rauhankasvatusta ja vastuunkantoa: vuodet 1969–1970.....	44
1.2.2 Vuosi 1971 ja Apostolinen kirje yhteiskunnan uudistamisesta	52
1.2.3 Epätoivoa ja toivoa: vuodet 1972–1973	57
1.3 PAAVALI VI:N PANOS JA MOTIIVIT RAUHAN SAAVUTTAMISEEN	60
5 JOHTOPÄÄTÖKSET	65
6 LÄHTEET JA KIRJALLISUUS	70
PAINETUT LÄHTEET	70
SANOMA- JA AIKAKAUSILEHDET	74
KIRJALLISUUS	75

1 Johdanto

1.1 Tutkimustehtävä

Selvitän tutkimuksessani paavi Paavali VI:n kannanottoja koskien Vietnamin sotaan sekä niiden vastaanottoa mediassa. Päättökysymykseni on, millaisia kannanottoja paavi Paavali VI otti Vietnamin sotaan liittyen? Kysyn, miten Paavali VI suhtautui Vietnamin sotaan, sen etenemiseen ja osapuoliin sekä miten paavi otti osaa kansainväliseen politiikkaan suhteessa Vietnamin sotaan. Toivon löytäväni punaisen langan paavin puheista. Mitä mieltä paavi oli sodasta? Ottiko hän kantaa sodan osapuolten toimintaan tai näkikö hän sodassa syyllisiä ja uhreja? Miten vastaavat konfliktit tulisi hänen mukaansa ratkaista? Lisäksi selvitän tutkimuksessani, kuinka paavin puheisiin reagoitiin eri medioissa: kiinnostivatko paavin kannanotot käsittelemiäni medioita ja miten mediat suhtautuivat paavin sanomaan. Näiden lisäksi kysyn: saiko paavi osakseen arvostusta vai arvostelua? Jos kyllä, niin mistä aiheista. Etsin lähteistäni myös viitteitä siihen, kuinka paavin kanta Vietnamin sotaan tai tarkastelemieni medioiden suhtautuminen Paavali VI:n kannanottoihin muuttuivat vuosina 1965–1973.

Tutkimusaiheeni ajallinen raja on vuodet 1965–1973. Paavi Paavali VI valittiin paaviksi vuonna 1963 ja oli paavina kuolemaansa saakka, vuoteen 1978. Huolimatta siitä, että Paavali VI oli ollut paavi jo vuodesta 1963 alkaen, aikarajaukseni tutkimuksessa alkaa vuodesta 1965, sillä siitä lähtien Paavali VI otti aiempaa aktiivisemmin kantaa sotaan liittyvissä asioissa. Perustelen aikarajaukseni myös sillä, että vaikka sota Vietnamissa alkoi jo 1950-luvulla, se kiihtyi kunnolla vasta 1960-luvun jälkimmäisellä puoliskolla, ja Yhdysvaltojen läsnäolo alueella kasvoi erityisesti vuonna 1965 ja sen jälkeen. Sen lisäksi sodanvastainen liike järjestäytyi ja laajeni vasta 1960-luvun lopulla sodan kiihtyessä.¹ Vuonna 1965 paavi piti paljon huomiota herättäneen puheen YK:n päämajassa New Yorkissa, jossa hän otti tiukasti kantaa sotaan ja YK:n rooliin maailmassa. Aikarajaukseni päättyy vuoteen 1973, vaikka Vietnamin sota jatkuikin vuoteen 1975 ja Paavali VI jatkoi paavina vuoteen 1978 saakka. Vuoden 1973 jälkeen paavi ei enää tehnyt merkittäviä, aiemmasta poikkeavia kannanottoja. Sen lisäksi vuonna 1973 Yhdysvallat vetäytyi sodasta, joten paavi sai yhden tavoitteensa täytettyä tuolloin. Kolmas peruste aikarajaukselleni on tutkielman ohjeistuksen määrittelemät rajoitukset liittyen tutkielman laajuuteen. Aihetta tutkiessa tulii siihen

¹ Lawrence, 2008.

tulokseen, että on hedelmällisempää ja kiinnostavampaa tutkia aikaa, jolloin Vietnamin sota oli kuumimmallaan ja Paavali VI otti aktiivisemmin kantaa.

Tutkimukseni painottuu Paavali VI:n suhteeseen Yhdysvaltoihin, enemmän kuin esimerkiksi hänen suhteeseensa Pohjois-Vietnamin tai Neuvostoliiton johtajiin. Tein tämän rajauksen perustuen tutkielman rajattuun laajuuteen sekä siihen, että Yhdysvalloilla oli niin merkittävä rooli Vietnamin sodan kannalta ja paavi oli suhteellisen aktiivisesti yhteydessä Yhdysvaltoihin. Lähteitteni ja kirjallisuuden perusteella paavi piti diplomaattista yhteistyötä Yhdysvaltojen kanssa tärkeänä. Uskonnollisista syistä se oli myös helpompaa Yhdysvaltojen kuin Pohjois-Vietnamin kanssa.²

Haasteellista tutkimuksessani on se, että Paavali VI ei aina täsmentänyt, mihin konfliktiin tai tilanteeseen hän viittasi. Usein hän saattoi puhua Vietnamin sotaan liittyvistä teemoista tarkentamatta ollenkaan, mihin maantieteelliseen alueeseen tai poliittiseen konfliktiin hän viittasi. Toisinaan paavi oli puheissa ja kirjoituksissaan ympäröivä ja puhui esimerkiksi ”tietyistä Itä-Aasian alueista” tai Kaakkois-Aasiasta. Näiden ympäröivien ilmausten tai rivien välistä luettavien viittausten tulkittiin kuitenkin usein erityisesti The New York Timesissa koskevan Vietnamia. Olen analysoinut tutkimuksessani myös monia dokumentteja, joissa ei suoraan mainita Vietnamia tai muuta maantieteellistä sijaintia. Tämä on perusteltua median tekemien tulkintojen lisäksi siitä syystä, että Vietnamin sota oli vuosina 1965–1975 yksi merkittävimmistä kriiseistä maailmanpolitiikassa, jos ei merkittävin. Tuon aikana toki oli muitakin kriisejä ja konflikteja esimerkiksi Euroopassa ja Latinalaisessa Amerikassa, mutta ne eivät olleet yhtä pitkäkestoisia kuin sota Vietnamissa.

Paikoitellen haaste tutkimuksessani oli kielitaito. Monet Vatikaanin virallisten sivujen dokumenteista on saatavilla ainoastaan esimerkiksi italiaksi tai latinaksi. Päätin jättää yleisesti ottaen nämä dokumentit tutkimukseni ulkopuolelle. Syynä tähän on kielitaitoni puutteen lisäksi se, että pidän todennäköisenä, että valtaosa sotaan liittyvistä, kansainväliselle yleisölle suunnatuista dokumenteista on käännetty englanniksi. Tähän rajaukseen olen kuitenkin tehnyt muutamia poikkeuksia. Näissä tapauksissa tekstissä on viitattu suoraan Vietnamiin nimellä tai dokumentteihin on viitattu uutisartikkeleissa, mikä on herättänyt mielenkiintoni. Käännöstyössä olen käyttänyt apuna internetin ilmaisia käännösohjelmiä sekä sanakirjoja.

Olen toteuttanut tutkimukseni analysoimalla laadullisesti lähdeaineistostani löytämiä keskeisiä dokumentteja. Vatikaanin verkkosivuilta etsiessäni olen rajannut aineistoa

käyttämällä hakusanoina 'Vietnam', 'war', 'conflict' ja 'peace'. Näiden lisäksi olen käynyt läpi dokumentteja, jotka ovat nousseet esiin kirjallisuuden kautta tai joihin Paavali VI on muissa julkaisuissaan viitannut. Medialähteitä olen myös joutunut rajaamaan. Esimerkiksi *The New York Timesin* arkistoista löytyy tutkimukseni aikavälillä vuosina 1965–1973 lähes 5000 artikkelia, joissa esiintyy hakusana 'Paul VI' ja yli 2500 julkaisua hakusanoilla 'Paul VI Vietnam'. En ole käynyt siis läpi kaikkia vuosina 1965–1973 julkaistuja Paavali VI:n dokumentteja tai käsittelemissäni medioissa julkaistuja uutisia. Olen jättänyt esittelemättä joitain löytämiäni lähteitä, joita en ole kokenut hedelmällisiksi tai tutkimustani eteenpäin vieviksi. Syynä rajauksille on ollut myös maisterin tutkielman ohjeiden asettamat laajuusrajoitukset. Näillä rajauksilla uskon kuitenkin onnistuneeni löytämään ja esittelemään tutkimuskysymysteni kannalta keskeiset lähteet.

Suurimpaan osaan tutkimuskysymyksistäni odotan saavani vastauksen Vatikaanin dokumenteista. Lisälähteeni toimivat täydentävinä tiedonlähteinä. Toivon löytäväni tutkimuskysymyksiini vastauksia lisäksi tarkastelemista sanoma- ja aikakauslehdistä. Vatikaanin julkaisemista teksteistä toivon löytäväni sekä suoria viittauksia Vietnamin sotaan että hienovaraisemmin ilmaistuja kannanottoja aihetta koskien. Sanoma- ja aikakauslehtiartikkeleista toivon puolestani löytäväni tarkastelemieni medioiden näkökulmia asiaan.

Virallisista dokumenteista olen rajannut oman lähdeaineistoni käyttämällä sivujen hakutoimintoa. Tämän lähdeaineiston dokumentit ovat puheita, viestejä, kiertokirjeitä, apostolisia kirjeitä, yksityisiä kirjeitä, saarnoja sekä rukouksia. Kaikkia, esimerkiksi medioissa tai kirjallisuudessa mainittuja, dokumentteja en löytänyt Vatikaanin sivuilla, joten niiden sisältöön en ota tutkimuksessani kantaa. Keskityn tutkimuksessani erityisesti Paavali VI:n julkisiin, laajalle yleisölle suunnattuihin kannanottoihin. Niiden lisäksi lähdeaineistooni kuuluu jonkin verran paavin suoria yhteydenottoja YK:n pääsihteerin sekä Yhdysvaltojen presidentteihin. Niiden lisäksi käsittelen Paavali VI ja Yhdysvaltojen presidenttien tapaamisia.

Toinen lähdeaineistoni ovat sanoma- ja aikakauslehdet. Näistä tarkastelen *The New York Timesiä* (NYT) sekä yhdysvaltalaisista katolilaisista *National Catholic Reporteria* (NCR). Näistä *The New York Times* julkaistiin päivittäin ja *National Catholic Reporter* viikoittain. Lisäksi lähteinäni toimivat yksittäiset aiheesta kirjoitetut lehtiartikkelit, esimerkiksi

² Domenico 1994, 203–204.

hyväntekeväisyysjärjestö Carnegie Councilin vuonna 1972 julkaisema artikkeli Paavali VI:sta ja Vietnamin sodasta. *National Catholic Reporterin* numeroita olen käynyt systemaattisesti läpi niiltä ajoilta, jolloin Paavali VI on ottanut merkittävästi kantaa Vietnamin sotaan liittyviin kysymyksiin. *The New York Timesin* arkistojä tutkin rajauksin. Yksi haaste tutkimuksessani oli *The New York Timesin* julkaiseman lähdeaineiston runsaus. Tätä runsasta aineistoa olen käynyt läpi paavin kannalta merkittävien aikojen osalta systemaattisesti sekä muilta osin valikoiden. Tarkoitukseni tutkimuksessani minun ei siis ole tarkoitus tehdä systemaattista analyysiä *The New York Timesissä* tai *National Catholic Reporterissa* kirjoitetuista artikkeleista koskien Paavali VI:tta, vaan tarkoitukseni on tarkastella kyseisiä lehtiä ainoastaan paavin ja tutkimuskysymykseni kannalta kiinnostavina ajanjaksoina.

Ensisijaisten lähteideni lisäksi olen käyttänyt lisälähteenä Yhdysvaltojen hallinnon julkaisemia historiallisia asiakirjoja. Niistä olen tutkinut Yhdysvaltain hallinnon suhtautumista Paavali VI:een. Dokumenttiarkistot on julkaistu osoitteessa <https://history.state.gov/> ja niitä on ollut kokoamassa joukko historioitsijoita. Historiavirasto on Yhdysvaltojen ulkoministeriön alainen.³

Aihe on tärkeä ja kiinnostava, sillä katolinen kirkko ja paavi sen johtajana ovat merkittäviä arvo-, mielipide- ja moraalisia vaikuttajia maailmassa. Katolisen kirkon ollessa maailman vanhin edelleen olemassa oleva instituutio, sillä on ollut historiassa erilaisia vaikutuksia. Sen lisäksi myös paavit ennen Paavali VI:tta (kuten Pius XII toisen maailmansodan aikana) sekä Paavali VI:n jälkeen (kuten Johannes Paavali II suhteessa ydinaseisiin), ovat ottaneet kantaa yhteiskunnallisesti ja poliittisesti merkittäviin teemoihin. Muun muassa näistä syistä johtuen Paavali VI:n kannanottoja Vietnamin sotaan on tärkeää ja kiinnostavaa tutkia. Tutkimukseni etenee siten, että johdannossa esittelen Vietnamin sodan historiaa ja etenemistä vuoteen 1965 saakka sekä katolisen kirkon roolia maailmanpolitiikassa ennen Paavali VI:n paaviutta. Tuon esiin myös maailmanpolitiikkaan ja rauhantyöhön liittyvät Paavali VI:n dokumentit vuosilta 1963–1965. Toisesta pääluvusta alkaen tutkimukseni rakenne on kronologinen. Toisessa pääluvussa käsittelen Paavali VI:n lokakuussa 1965 tapahtunutta vierailua New Yorkiin, Yhdistyneiden kansakuntien päämajaan. Tuon esiin millaisia odotuksia ennen vierailua oli, YK:ssa pidetyn puheen sisältöä sekä sen vastaanottoa mediassa ja merkitystä Paavali VI:n myöhemmälle rauhantyölle. Kolmannessa pääluvussa käsittelen vuosia 1966–1968: millaisia kannanottoja Paavali VI teki tuolloin ja miten niihin reagoitiin mediassa. Tuon esiin myös Vietnamin sodan vaiheet kyseisinä vuosina

ja peilaan niitä Paavali VI:n kannanottoihin. Neljännessä pääluvussa käsittelen vuodet 1969–1973. Kolmannen ja neljännen pääluvun rakenteet ovat pitkälti toisiaan vastaavat. Paavali VI:n kannanottojen, median vastaanoton ja Vietnamin sodan kulun lisäksi käsittelet pääluvun lopussa sodan päättymistä sekä Paavali VI:n kokonaisvaltaista vaikutusta rauhan syntymiseen. Viidennessä pääluvussa esittelen tutkimukseni johtopäätökset.

Monia tutkimusaiheittani sivuavia aiheita on tutkittu suhteellisen paljon. Esimerkiksi katolisen kirkon roolista kylmässä sodassa tai maailmanpolitiikassa on tehty useita tutkimuksia. Myös Paavali VI:tta on tutkittu jonkin verran. Laadullista analyysiä Paavali VI:n kannanotoista Vietnamin sotaan ei ole tietääkseni tehty eikä käsittelemieni medioiden suhtautumista kannanottoihin ole tutkittu. Toki yksittäisiä Paavali VI:n dokumentteja on tutkittu, mutta ajallisesti laajempaa tutkimusta en ole löytänyt.

Oman tutkimukseni kannalta merkittävin tutkimus on englantilaisen jesuiittapappi Peter Hebblethwaiten kirjoittama laaja teos *Paul VI – First Modern Pope* (1993). Teos esittelee laajasti Paavali VI:n paaviutta sekä aikaa ennen paaviksi valintaa. Hebblethwaite tarkastelee teoksessaan myös Vietnamin sotaa ja Paavali VI:n osallisuutta siihen. Se on toiminut hyvänä pohjana omalle tutkimukselleni. Myös erilaiset katolisen kirkon roolia maailmanpolitiikassa esittelevät teokset ovat olleet hyödyllisiä. Esimerkiksi yhdysvaltalaisen historian professori Roy Domenicon artikkeli *America, the Holy See and the War in Vietnam* artikkelikokoelmassa *Papal Diplomacy in the Modern Age* (Toim. Kent, Peter C. & John F. Pollard) on tarjonnut tärkeää tietoa erityisesti Paavali VI:n roolista poliittisena vaikuttajana sekä osana maailmanpolitiikkaa. Samassa Artikkelikokoelmassa myös Gerald Fogartyn artikkeli *United States and the Vatican, 1939–1984* on ollut tärkeä tarkastellessani nimenomaa Pyhän istuimen ja Yhdysvaltojen presidenttien välisiä suhteita. Näiden lisäksi tutkimukselleni välttämättömiä ovat olleet erilaiset Vietnamin sotaa käsitelleet teokset kuten Mark Lawrencen kirjoittama kehuttu teos Vietnamin sodan historiasta: *The Vietnam War: A Concise International History* (2008) sekä Larry Addingtonin kirjoittama *America's War in Vietnam: A Short Narrative History* (2000). Ne ovat antaneet tarkkaa ja yksityiskohtaista tietoa sodan taustoista ja etenemisestä, johon olen voinut peilata lähteistäni löytämää tietoa, ja joiden avulla löytänyt lähteistäni uusia näkökulmia. Anu Toivonen on myös tutkinut omalle tutkimukselle läheistä aihetta. Toivosen Pro gradu -tutkielma (2004) on nimeltään *Suomen evankelis-luterilainen kirkko ja Vietnamin sota*. Se tarkastelee Suomen evankelis-luterilaisen kirkon suhtautumista Vietnamin sotaan pääasiassa kirkollisten lehtien ja kirkkohallituksen

³ <https://history.state.gov/about> (katsottu 20.4.2020).

arkistojen avulla. Pääaineistona Toivonen käyttää Kotimaa-lehteä. Samaa teemaa on jossain määrin tutkinut myös Matti Pikkarainen vuonna 2006 valmistuneessa väitöskirjassaan *Voiko sota olla oikeutettu? Kirkkojen maailmanneuvoston yleiskokousten kannantotot sotaan kriisien ratkaisuna*.

1.2 Vietnamin sota

Vietnamin sota on yksi kylmän sodan kriiseistä, jonka juuret juontavat pitkälle – ainakin 1600-luvulle. Vietnamin sisällissota 1613, joka kesti lähes kaksi vuosisataa. Sotaa käytiin kahden kilpailevan suvun välillä: Nguyenit asuttivat eteläistä Vietnamia ja Trinhit pohjoista Vietnamia. Sisällissota päättyi 1800-luvun alkupuolella, kun Nguyenin suku onnistui yhdistämään alueet ja perusti Nguyenin dynastian. Hallinto sai nimen Nam Viet, joka tarkoittaa eteläistä Vietnamia. Dynastia kuitenkin heikkeni Ranskan tehdessä 1860-luvulta alkaen Vietnamista ja sen naapurimaista Laosista ja Kambodzasta siirtomaitaan.⁴⁵

Siirtomaavallan aika jakoi kansaa. Marginaalinen osa kansasta hyötyi, kun ranskalaisten taloudellisia tarpeita syntyi täyttämään pankkiirien, kauppamiesten ja maanomistajien joukko. Nämä ihmiset keskittyivät kaupunkeihin ja erityisesti eteläiseen Vietnamiin. Itsenäisyyden ajan eliitille muutos oli ennen kaikkea henkisesti merkittävä. Alueella ensimmäiseltä vuosituhalta alkaen muodostunut kungfutselainen hallinto menetti merkityksensä, ja sen aikana kouluttautuneet opettajat ja älymystö menettivät asemansa. Osa eliitistä pääsi kuitenkin osaksi ranskalaista koulutusjärjestelmää ja heidän joukossaan heräsi pikkuhiljaa ajatus Vietnamin uudelleen luomisesta ja ranskalaishallitsijoiden syrjäyttämisestä. Noin 90% kansasta oli kuitenkin maanviljelijöitä. Heille siirtomaavallan aika oli erityisen hajottavaa. Pienviljelijät kärsivät esimerkiksi ranskalaisten monopoleista, laeista, jotka heikensivät pienviljelijöiden asemaa, verotuksesta ja siitä, että ranskalaiset siirtomaahallitsijat suosivat tehokkuutta ja taloudellista etua tavoitteenaan tuoda alueelta raakamateriaaleja eurooppalaisen teollisuuden käyttöön. Alueen infrastruktuuri kehittyi siirtomaavallan aikana, mutta se ei juurikaan hyödyttänyt pienviljelijöitä, vaan ranskalaisia sijoittajia. Monet maanviljelijät, jotka olivat ennen saaneet vakaan elinkeinon viljelyllä, velkaantuivat ja menettivät toimeentulonsa sekä itsenäisyytensä. Tuloerot ja sosiaaliset erot kasvoivat siirtomaavallanaikana merkittävästi. Myös nationalistinen liike nosti päätään vuosisadan vaihteessa.⁶

⁴ Näitä maita kutsutaan usein yhteisnimellä Indokiina.

⁵ Lawrence 2008. 7–11.

⁶ Lawrence 2008. 13–16.

Toinen maailmansota tarjosi mahdollisuuksia Vietnamin nationalistisille ja kommunistisille joukoille, jotka olivat löytäneet yhteisen sävelen Ho Chi Minhin kautta⁷. Johtuen eurooppalaisten valtioiden heikentymisestä ja sodan loppupuolella myös Japanin heikkenemisestä⁸, Ho Chi Minhin johdolla perustettiin vuonna 1941 Viet Minh -liike (koko nimeltään Viet Nam Doc Lap Dong Minh). Vuoden 1945 elokuussa Viet Minhin joukot ottivat haltuunsa alueet eteläistä Saigonia myöten. Syyskuussa Ho Chi Minh julistautui itsenäisen Vietnamin presidentiksi ja samalla perustettiin Vietnamin demokraattinen tasavalta.⁹

Vastasyntynyt tasavalta joutui kuitenkin heti paineen alle, kun toisen maailmansodan loputtua Ranska halusi palauttaa hallintaansa osia Vietnamista, erityisesti eteläisen Vietnamin provinssin, Kotšinkiinan. Sodan asetelma rakentui siten, että Ranskan joukot hallitsivat kaupunkeja ja Viet Minhin joukot maaseutua. Ranska julisti alueelle uuden virallisen hallinnon ja nosti valtaan Vietnamin viimeisen keisarin Bao Dain. Ranska sai taloudellista tukea sotaan Yhdysvalloilta. Alun välinpitämättömyydestä huolimatta myös Kiina ja Neuvostoliitto kiinnostuivat Viet Minhin tukemisesta. Vuoden 1952 lopussa Yhdysvallat kustansi kolmasosan sodan kuluista ja avusti Bao Dain hallinnon tukemisessa.¹⁰ Ranska vetäytyi sodasta toukokuussa 1954.¹¹

Ranskan vetäytyttyä sodasta toukokuussa 1954 tultiin nopeasti lopputulemaan, että Ho Chi Minhin johtama Vietnamin demokraattinen tasavalta oli voittanut sodan. Uusi tasavalta tarvitsi toki myös kansainvälisen yhteisön hyväksynnän, ja sen saamiseksi Genevessä järjestetyssä neuvottelussa päädyttiin jakamaan alue kommunistiseen Pohjois-Vietnamiin ja ei-kommunistiseen Etelä-Vietnamiin. Tämän sovittelun tuoma rauha ei kuitenkaan ollut kestäväällä pohjalla.¹² Jaon jälkeen Yhdysvallat jatkoi etelän tukemista. Etelä-Vietnamiä asettui johtamaan nationalisti, antikolonialisti ja Bao Dain hallinnon pääministeri Ngo Dinh Diem. Yhdysvallat ei ollut täysin tyytyväinen ja luottavainen Diemin hallintoon, mutta tuki häntä. Bao Dai säilyi kuitenkin edelleen nimellisesti valtion päämiehenä.¹³

1950-luvun loppupuolella Yhdysvalloissa vahvistui vastakkainasettelua korostava poliittinen retoriikka. Silloinen Massachusettsin senaattori John F. Kennedy viittasi Etelä-

⁷ Ho Chi Minh oli vietnamilainen nationalisti ja kommunisti, joka johti Vietnamin kommunistista liikettä kuolemaansa saakka, vuoteen 1969. Ho Chi Minhin merkitys Vietnamin kommunistiselle liikkeelle ja Vietnamin sodalle oli valtava. Anderson 2010, 15.

⁸ Japani valloitti Indokiinan Ranskalta Ranskan heikennyttyä toisessa maailmansodassa.

⁹ Lawrence 2008, 23–27.

¹⁰ Lawrence 2008, 31–40.

¹¹ Lawrence 2008, 47.

¹² Lawrence 2008, 47–48.

¹³ Lawrence 2008, 53–58.

Vietnamiin vapaan maailman kulmakivenä Etelä-Aasiassa, ja presidentti Eisenhower esitteli Diemin Yhdysvaltainvierailulla miehenä, joka vihaa tyranniaa sekä rakastaa vapautta ja toimii esimerkkinä ihmisille ympäri maailmaa.¹⁴ Samoihin aikoihin presidentti Eisenhowerin lanseeraama dominoteoria nousi keskeiseksi vaikuttimeksi ja retoriikan keinoksi. Sen mukaan Aasiassa oli mahdollisuus kommunistien invaasioon, sillä mikäli kommunistit saavuttaisivat voiton Vietnamissa, johtaisi se kommunistisiin vallankumouksiin myös Thaimaassa, Malesiassa, Indonesiassa ja jopa Japanissa ja Australiassa.¹⁵ Vuosina 1955-1962 Yhdysvaltojen taloudellinen tuki Etelä-Vietnamille myös kasvoi ja Yhdysvallat toimitti alueelle yli miljardin dollarin edestä avustuksia.¹⁶

Vuosien 1957–1961 välillä pohjoisen kommunistien keskuudessa heräsi entistä voimakkaampi toive koko Vietnamin saattamisesta kommunistisen hallinnon alle. Tavoitteet olivat vahvasti myös nationalistisia. Samoihin aikoihin Yhdysvalloissa huolestuttiin vakavasti Diemin hallinnon vakaudesta ja Etelä-Vietnamin itsenäisyyden säilymisestä. Huoli Diemin hallinnon vahvuudesta ja yhteneväisyydestä heräsi, kun osa Diam hallinnon entisistä virkamiehistä osallistuivat hallintoa kritisoineeseen mielenosoitukseen keväällä 1960. 1960-luvun alussa oli siis molemmille osa puolille selvää, että sota Pohjois-Vietnamin ja Etelä-Vietnamin välillä olisi todennäköinen.¹⁷

Tammikuussa 1961 Yhdysvaltojen presidentiksi astui John F. Kennedy. Jo keväällä 1961 Yhdysvaltain hallinto päätti kasvattaa läsnäoloaan Etelä-Vietnamissa tukeakseen sen Diemin hallintoa. Vuosina 1961–1962 yhdysvaltalaisien joukkojen, joita tässä vaiheessa sotaa kutsuttiin vielä neuvonantajiksi, määrä alueella kasvoi yli kaksinkertaiseksi. Jo tuolloin hallintoa vaivasi ajatus siitä, että Yhdysvaltojen uskottavuus heikkenisi, jos se ei pystyisi tukemaan Etelä-Vietnamiä ja vastustamaan kommunismin leviämistä Etelä-Vietnamiin. Vuoden 1962 aikana myös Pohjois-Vietnam aktivoitui sotatoimissaan ja lähetti lähes 10 000 sotilasta sekä raskasta tykistöä Etelä-Vietnamiin. Vuonna 1963 sodan kiihtyessä monet maat kuten Ranska ja Neuvostoliitto olisivat olleet valmiita ajamaan neuvotteluja. Myös Yhdysvallat harkitsi sodasta vetäytymistä.¹⁸

Myös Yhdysvaltojen näkökulmasta Diemistä alkoi 1960-luvun alkuvuosina tulla rasite sodalle. Marraskuussa 1963 Etelä-Vietnamin armeija murhasi Diemin ja hänen veljensä Nhun. Epäsuositun hallitsijan syrjäyttäminen ei kuitenkaan helpottanut Etelä-Vietnamin tai

¹⁴ Lawrence 2008, 58–59.

¹⁵ Lawrence 2008, 48.

¹⁶ Lawrence 2008, 58-60.

¹⁷ Lawrence 2008, 62–67.

¹⁸ Lawrence 2008, 68–80.

Yhdysvaltojen tilannetta. Päinvastoin, Pohjois-Vietnam vahvisti hyökkäyksiään Etelä-Vietnamissa ja Yhdysvallat lisäsi läsnäoloaan vuoden 1964 aikana. Vuoden 1964 lopussa Yhdysvalloilla oli Etelä-Vietnamissa 23 000 sotilaallista neuvonantajaa ja sodasta vetäytymisestä alkoi tulla yhä epätodennäköisempää.¹⁹

1.3 Katolinen kirkko maailmanpolitiikassa

Katolinen kirkko on kansainvälinen instituutio, jolla on uskonnollisen vallan lisäksi myös poliittista valtaa. Katolista kirkkoa johtaa paavi. Puhuttaessa paavista tai katolisesta kirkosta kansainvälisenä hallinnollisena toimijana, täsmällisin ilmaisu on Pyhä istuin. Vatikaani nimitystä käytetään usein tähän tarkoitukseen, mutta tarkkaan ottaen Vatikaani tarkoittaa maa-aluetta, jossa Pyhä istuin virallisesti sijaitsee. Pyhällä istuimella on oma ulkopoliittikka ja diplomatiasuhteet 180 itsenäiseen valtioon.²⁰ Pyhän istuimen diplomatiaa on kuvattu ainutlaatuiseksi eikä maailmasta löydy toista tahoja, jonka diplomatiasuhteet ja ulkopoliittikka vastaisi Vatikaanista käsin ohjattua diplomatiaa. Tämä johtuu esimerkiksi siitä, ettei Vatikaani ole perinteinen kansallisvaltio sekä siitä, että sen intressit kansainvälisessä politiikassa poikkeavat sekulaarien valtioiden intresseistä monella tapaa. Lähtökohtaisesti Pyhä istuin ottaa kantaa ainoastaan sitä itseään koskeviin teemoihin ja sen toimintaa ajavat uskonnolliset intressit. Kuitenkin 1900-luvulla paavit ovat joutuneet uudenlaisiin tilanteisiin, jossa sen on ollut vaikeaa säilyttää puolueettomuutensa ja jättäytyä ulkopuolelle sekulaareista kriiseistä. Maantieteellisen sijaintinsa takia Pyhän istuimen ulkopoliittikkaan vaikuttaa aina myös Italian politiikka ja poliittinen tilanne. Se monimutkaisti maailmansotien aikana paavin linjaamia ulkosuhteita. Samalla juuri maailmansodat antoivat paaville mahdollisuuden profiloitua rauhanneuvottelijana ja -tavoittelijana.²¹

Pyhä istuin perustelee kannanottamista sekulaareihin kriiseihin moraalisisilla syillä, ei ensisijaisesti poliittisilla, taloudellisilla tai sotilaallisilla. 1900-luvulla moni paavi on tulkinnut kristinuskon opetuksia rauhan näkökulmasta ja toiminut ennaltaehkäistäkseen sotaa.²² Katolisen kirkon teologiaa ja sen myötä myös ulkopoliittikkaa muovasi 1900-luvulla erityisesti Vatikaanin toinen konsiili, joka pidettiin vuosina 1962–1965. Se oli merkittävä ennen kaikkea siksi, että se modernisoi katolista kirkkoa ja otti kantaa useaan teemaan, johon katolisella kirkolla ei ollut konsiilia ennen virallista kantaa. Konsiilin hyväksymässä *Gaudium et spes* pastoraalikonstituutiosta politiikan ja uskonnon määrittellen olevan toisistaan riippumattomia

¹⁹ Lawrence 2008, 79–85.

²⁰ Ketola 2019, 104–107.

²¹ Kent & Pollard 1994, 11–14.

²² Kent & Pollard 1994, 14–15.

ja itsenäisiä, mutta todetaan niiden molempien palvelevan samoja päämääriä kuten vapautta ja ihmisten perusoikeuksia.²³

1900-luvulla katoliselle kirkolle keskeistä oli suhtautuminen kommunismiin. Vuonna 1917 bolsevikkien noustua valtaan Venäjällä, katolinen kirkko ei kuitenkaan ollut kovin huolissaan.²⁴ Bolsevikit olivat jopa valmiita neuvottelemaan Vatikaanin kanssa heikentääkseen ortodoksista kirkkoa Venäjällä. Stalinin tultua valtaan 1929 nämä neuvottelut kuitenkin lakkasivat ja myös katolinen kirkko joutui painostuksen alle. Vuonna 1939 Neuvostoliitossa oli toiminnassa enää kaksi katolista kirkkoa, joita pidettiin auki lähinnä lännen diplomatasuhteiden ylläpitämiseksi. Toisen maailmansodan kynnyksellä paavi Pius XI ja Italian sekä Saksan fasistinen johto tekivät yhteistyötä kommunismin vastaisella rintamalla. Kuitenkin pian paaville oli selvää, ettei yhteistyö Saksan fasistien kanssa olisi katolisen kirkon kannalta hyödyllistä. Vuonna 1937 Pius XI tuomitsi kiertokirjeissään sekä kommunismin että natsismin.²⁵

Toisen maailmansodan jälkeen Pyhä istuin otti jyrkän linjan suhteessaan kommunismiin ja kommunisteihin julistamalla ekskommunikoitaviksi kaikki katolisen kirkon jäsenet, jotka kannattivat kommunistisia arvoja kuten ateismia. Tämä kanta kuitenkin lieveni 1950-luvun lopulla, kun Johannes XXIII valittiin paaviksi. Hän sekä hänen jälkeensä tullut Paavali VI uskoivat, että olisi parempi puhua rauhan puolesta kuin kommunismia vastaan. Vatikaanin toisessa konsiilissa (1962–1965) esiin nousi entistä vahvemmin globaaliin oikeudenmukaisuuteen ja vastuuseen liittyvät teemat ja keskeiseksi tuli sosiaalisen muutoksen edistäminen. Vihollisena ei enää nähty yksittäistä ideologiaa kuten kommunismia, vaan enemmän kirkosta irtaantumista ja yhteiskunnan maallistumista.²⁶

Ensimmäinen ja toinen maailmansota toivat paavin pitkän tauon jälkeen keskeiseksi kansainvälisessä politiikassa. Molempien maailmansotien aikana silloin vallassa olleet paavit julistivat kannattavansa rauhaa. Molempien kohdalla konkreettiset rauhanneuvottelujen tulokset jäivät kuitenkin vähäisiksi. Ensimmäisessä maailmansodassa paavi Benedictus XV ei saanut vakuutettua rauhanneuvottelujen osapuolia puolueettomuudestaan. Toisessa maailmansodassa ja sen jälkeen paavi Pius XII:ta puolestaan syytettiin vaikenemisestä holokaustista ja natsi-Saksan kauheuksista.²⁷ Paavi Benedictus XV aloitti virassaan

²³ Ketola 2019, 110.

²⁴ Katolinen kirkko oli aina ollut vähemmistökirkkona Venäjällä ja alueella esiintyi myös jonkin verran katolisen kirkon vastustusta. Tästä johtuen tilanne saatettiin nähdä jopa mahdollisuutena katolisen kirkon vallan vahvistamiseksi. Kent, 2002. 11–12.

²⁵ Kent 2002. 11–13.

²⁶ Kent & Pollard 1994, 18–19; Ketola 2019. 114–115.

²⁷ Ketola 2019, 111–113.

ensimmäisen maailmasodan jo alettua. Hänellä oli vahvat diplomatiataidot ja paaviksi tultuaan hän haluaisikin ottaa selkeän roolin suhteessa puhjenneeseen maailmansotaan. Marraskuussa 1914 hän julkaisi ensimmäisen kiertokirjeen, jossa hän vetosi rauhan puolesta. Syiksi sodalle ja väkivallalle hän esitti keskinäisen rakkauden puutteen, auktoriteettivastaisuuden, luokkakiistat sekä materialismin. Virallisesti Benedictus XV halusi pysyä puolueettomana sodassa ja kieltäytyi asettumasta minkään valtion tai liittouman puolelle sodassa. Hän myös vältteli soveltamasta oikeutetun sodankäynnin teoriaa, sillä ei pitänyt sodan minkään osapuolen motiiveja oikeutettuina. Tämä kuitenkin johti siihen, että keskusvallat²⁸ näkivät paavin kannanottojen suosivan ympärysvalltoja²⁹ ja toisinpäin. Paavi Benedictus XV:ta syytettiin myös vaikenemisestä sodan aikana.³⁰

Toisen maailmansodan alkaessa paavi Pius XII:lle oli selvää, että hän pyrki toimimaan rauhan edistäjänä. Hän halusi pysyä puolueettomana eikä siksi esimerkiksi ottanut aluksi kantaa Puolan tilanteeseen syksyllä 1939. Oli todennäköistä, ettei paavi ollut todellisuudessa puolueeton, vaan sen sympatiat olivat vapaiden demokratioiden puolella.³¹ Paavi osoitti tukensa Iso-Britannia, Ranskan ja Yhdysvaltojen joukoille, mutta ongelmaksi muodostui anglo-amerikkalaisten liitto Neuvostoliiton kanssa, johon paavi suhtautui hyvin epäilevästi. Yhteistyöstä Iso-Britannian ja Yhdysvaltojen kanssa tuli paavin kannalta ongelmallista, kun vuonna 1943 sodan käännekohtassa maiden johtajat, Roosevelt ja Churchill, sopivat tukevansa puna-armeijaa niin kauan, että Saksa saataisiin kukistettua. Paavin rooli rauhanrakentajana näiden valtioiden rinnalla epäonnistui ja paavi joutui syrjään maailmanpolitiikasta. Paavi piti Rooseveltin ja Churchillin suunnitelmaa vahingollisena ja pelkäsi, että tilanteesta hyötyisivät lopulta vain kommunistit. Hän pelkäsi myös Italian kohtalon puolesta. Puolueettomana paavia siis ei voi pitää toisen maailmansodan aikana.³²

Yhdysvaltojen ja Pyhän istuimen välillä ei ole aina ollut virallisia diplomatiasuhteita. 1700–1800-luvuilla suhteet olivat epävakaita. Vuonna 1939 presidentti Franklin D. Roosevelt päätti lähettää Vatikaaniin oma edustajansa Myron Tylerin. Tyler toimi Vatikaanissa kymmenen vuoden ajan välittäen tärkeää tietoa Yhdysvaltojen ja Pyhän istuimen välillä.³³ Paavi Pius XII oli ilmeisen tyytyväinen sodan kynnyksellä ja alkupuolella Pyhän istuimen ja Yhdysvaltojen läheneviin väleihin ja lisääntyvään yhteistyöhön. Vuonna 1940 paavi yhdessä Yhdysvaltain presidentti Rooseveltin kanssa ja edustaja Myron Tylerin välityksellä yrittivät

²⁸ Saksa, Itävalta-Unkari, Ottomaanivaltakunta. Coppa 2008, 80.

²⁹ Iso-Britannia, Ranska, Venäjä. Coppa 2008, 80.

³⁰ Coppa 2008, 77–80.

³¹ Paavilla oli suuri rooli esimerkiksi Puolan tilanteen suhteen sodan edetessä. Kent 2002, 77–80.

³² Kent 2002. 74–80.

saada Mussolinin vetäytymään sodasta. Tämä yhteistyö kuitenkin jäähdyi ja välit mutkistuivat vuoden 1943 jälkeen.³⁴ Tylerin eläköidyttyä vuonna presidentti Harry Truman olisi vuonna 1951 halunnut virallistaa diplomatiasuhteet, mutta vetäytyi aikeistaan peläten poliittista tappiota. Trumania seuraavat presidentit Dwight D. Eisenhower, John F. Kennedy ja Lyndon B. Johnson eivät lähettäneet omia edustajiaan Vatikaaniin. Presidentti Richard Nixon puolestaan lähetti Vatikaaniin jälleen oman edustajansa, mutta viralliset diplomatiasuhteet luotiin vasta Ronald Reaganin kaudella vuonna 1984.³⁵

Paavali VI valittiin paaviksi kesällä 1963. Vatikaanin toisen kirkolliskokouksen ollessa kesken Paavali VI ilmoitti paaviksi tultuaan viipyilemättä konsiiliin jatkuvan saman vuoden syyskuussa.³⁶ Paavali VI otti kantaa sotaan ja rauhaan liittyviin kysymyksiin jo ennen tutkimukseni aikarajauksen aloitusvuotta 1965. Heti elokuussa 1963 Paavi lähetti kirjeen Yhdysvaltojen presidentti John F. Kennedylle, Iso-Britannian pääministeri Harold Macmillanille, Neuvostoliiton johtaja Nikita Khrushcheville sekä YK:n pääsihteeri U Thantille. Kirjeessä paavi osoitti tukensa suunnitellulle ydinaseita rajoittavalle sopimukselle sekä sanoi rukoilevansa Jumalalta ”uutta ja todellista rauhaa maailmassa”.³⁷ Paavi julkaisi vuosina 1963–1965 kaksi kiertokirjettä. Niistä ensimmäinen oli 1964 julkaistu *Ecclesiam Suam*, joka käsitteli katolisen kirkon roolia ja luonnetta. Toinen julkaistu kiertokirje oli keväällä 1965 julkaistu *Mense Maio*. Sisällöltään se keskittyi rauhan rakentamiseen ja siinä paavi vetosi esimerkiksi maailman johtajiin, joiden hän toivoi tekevänsä kaikkensa, jotta rauha maailmassa säilyisi. Kirjeessään Paavali VI myös suoraan totesi, että rauha oli vaarassa.³⁸ Kesäkuussa vuonna 1965 paavi lähetti onnittelunsa Yhdistyneiden kansakuntien 20-vuotisjuhlan kunniaksi. Viestissä paavi toivoi YK:n tekevän kaikkensa rauhan säilyttämiseksi ja saavuttamiseksi.³⁹

³³ Melady & Stebbins 2009.

³⁴ Kent 2002, 75.

³⁵ Melady & Stebbins 2009.

³⁶ Hebblethwaite 1993, 333–334.

³⁷ Paavali VI 1963.

³⁸ Paavali VI 1965b.

³⁹ Paavali VI 1965a.

2 Paavali VI:n vierailu YK:n päämajassa New Yorkissa 1965

1.1 Odotukset ja lähtöasetelma

Paavali VI sai kutsun Yhdistyneiltä kansakunnilta (jatkossa YK) tammikuussa 1965.

Virallisen kutsun lähetti silloinen pääsihteeri, burmalainen U Thant, johon Paavali VI oli luonut läheiset välit. U Thant halusi paavin tavoin edistää rauhaa Vietnamissa. Hän näki uskontojen välisen yhteistyön mahdollisuutena edistää rauhaa ja oli mielissään myös YK:n ja katolisen kirkon yhteisestä tavoitteesta rauhan suhteen. Myös Paavali VI oli ilmeisesti mielissään kutsusta, jota hänen kerrotaan odottaneen. Paavi myös mitä ilmeisimmin edesauttoi kutsun saamista olemalla itse yhteydessä U Thantiin. Aluksi vierailun ajankohdaksi kaavailtiin jo kesällä tapahtuvaa YK:n 20-vuotisjuhlaa, mutta valmisteluille olisi jäänyt liian vähän aikaa. Lopulta päädyttiin lokakuuhun ja Franciscus Assisilaisen muistopäivään.⁴⁰

Vierailu oli tärkeä Paavali VI:lle sekä vaikutusvaltaisen yleisön vuoksi (paikalla olivat lähes kaikkien maailman valtioiden edustajat) että Pyhän istuimen ja Yhdysvaltojen suhteiden takia. Pyhä istuin ja Yhdysvallat olivat löytäneet toisen maailmansodan jälkeen yhteisen sävelen kommunismin torjunnassa. Vaikuttaakseen rauhaan syntymiseen Vietnamissa Pyhä istuin kaipasi juuri Yhdysvaltojen tunnustusta omalle roolilleen kansainvälisessä politiikassa, sillä sodan toinen osapuoli, Pohjois-Vietnam liittolaisineen, ei ollut vastaanottavainen katoliselle diplomatialle.⁴¹

Paavali VI:n vierailu YK:ssa oli monella tapaa ainutlaatuinen ja historiallinen. Sen lisäksi, että paavin vierailu oli ensimmäinen Amerikan mantereella, huomiota herätti myös vierailun lyhyys: koko vierailu tapahtui yhden päivän aikana. Paavin lentokone saapui New Yorkiin aamulla, minkä jälkeen hän vieraili paikallisessa katolisessa kirkossa, tapasi presidentti Johnsonin katolilaiseksi kääntyneen tyttären Lucin, keskusteli vajaan tunnin presidentin kanssa kahden kesken ja suuntasi tämän jälkeen YK:n päämajaan. Illalla paavi piti vielä messun Yankee-stadiumilla.⁴²

Paavin vierailu New Yorkissa 4.10.1965 huomioitiin The New York Timesissä laajasti. Ennen vierailua keskeiseksi nousivat odotukset rauhantyon edistämiseksi. Toinen monessa artikkelissa esiin nostettu teema oli vierailun historiallisuus. Juuri ennen vierailua uutisoitiin myös muun muassa siitä, kuinka suuri joukko teknologian ja median ammattilaisia valmistautui vierailuun, ja vierailua oli New York Timesin mukaan valmiina kuvaamaan jopa

⁴⁰ Hebblethwaite 1993, 414, 415, 436; Domenico 1994, 209–211.

⁴¹ Domenico 1994, 203–204.

⁴² Domenico 1994, 209–210

75 kameraa.⁴³ Myös paavin tapaamista Yhdysvaltain presidentti Lyndon B. Johnsonin kanssa luonnehdittiin *The New York Times*issä 2.10.1965 odotetuksi. Sen mukaan historialliseksi vierailun teki se, että USA:n presidentti ja paavi tapasivat ensimmäisen kerran Rooman ulkopuolella. Kiinnostusta herättivät myös Paavali VI:n verrattain aktiivinen matkustelu sekä maailmanlaajuinen huomio, jota vierailun odotettiin saavan erityisesti rauhan edistämisen näkökulmasta. Artikkelissa todettiin sekä presidentti Johnsonin että paavin olevan ”kiihkeitä rauhan apostoleja”. Presidentin motiiviksi tavata paavi vierailullaan Yhdysvalloissa nähtiin artikkelin mukaan pyrkimys parantaa tilannetta maailmassa sekä saada Yhdysvaltojen ääni kuuluviin paavin kautta.⁴⁴ Myös paavin ja YK:n pääsihteeri U Thantin yksityisestä tapaamisesta uutisoitiin lyhyesti.⁴⁵ 4.10.1965 julkaistussa numerossa oli artikkeli, jossa kerrottiin paavin puolesta New Yorkin katolisissa kirkoissa edellisenä iltana luetuista rukouksista. Myös kyseisen artikkelin mukaan vierailua odotettiin suuresti erityisesti rauhantyon näkökulmasta.⁴⁶ Erityisen maininnan sai useammassa artikkelissa Paavali VI:n matka Jerusalemiin, jonne hän matkusti tiedettävästi ensimmäisenä paavina sitten Pietarin lähdettyä Pyhästä maasta.⁴⁷

Lyhyehköjen uutisartikkeleiden lisäksi *The New York Times*issä julkaistiin hyvissä ajoin ennen vierailua joitakin analyyseja ja kannanottoja paavin vierailun merkityksestä ja tarkoituksesta. Vierailun historiallisuutta korosti myös kardinaali John Heenan, josta NYT:n toimittaja kirjoitti lehteen syyskuussa 1965. Heenanin arvion mukaan YK ei olisi kutsunut paavia vierailulle vuosikymmentä aiemmin, ja jos olisikin, paavi ei todennäköisesti olisi vastannut kutsuun. Heenan tulkitsi vierailun kertovan katolisen kirkon uudesta roolista kansainvälisissä suhteissa sekä näki sen jatkumona Vatikaanin toisessa konsiilissa asetetuille tavoitteille olla osana modernia maailmaa.⁴⁸ Samainen toimittaja kirjoitti myös aikaisemmin syyskuussa odotuksista vierailua kohtaan. Kyseisessä kirjoituksessaan hän näkee paavin vierailun jatkumona paavin vuonna 1964 julkaisemalleen *Ecclesiam Suam* -kiertokirjeelle (’Hänen kirkkonsa’) sekä Johannes XXIII:n *Pacem in Terris* -kiertokirjeelle (’Kansojen välisestä rauhasta’). Toimittajan mukaan paavi otti selkeästi roolin ”ihmiskunnan moraalisten ja hengellisten tavoitteiden puhemiehenä”. Hän myös huomautti, ettei vierailua tullut pitää

⁴³ Gould 1965.

⁴⁴ NYT 2.10.1965 1965 Johnson meeting with Pope Paul Awaited.

⁴⁵ NYT 1.10.1965 Pope and Thant to Meet.

⁴⁶ Lissner 1965.

⁴⁷ Esimerkiksi Lissner 1965; NYT 2.10.1965 Johnson meeting with Pope Paul awaited.

⁴⁸ Cogley 1965b.

ensisijaisesti vierailuna Yhdysvaltoihin vaan vierailuna Yhdistyneille kansakunnille, jonka päämaja sattui sijaitsemaan New Yorkissa, Yhdysvalloissa.⁴⁹

Vuosi 1965 oli käännteentekevä ja tapahtumarikas Vietnamin sodan kannalta. Tuona vuonna Yhdysvaltojen läsnäolo Vietnamissa kasvoi entisestään, ja vuoden 1965 loppuun mennessä Vietnamissa oli 184 000 yhdysvaltalaista sotilasta, kun noin puolitoista vuotta aiemmin heitä oli ollut 23 000.⁵⁰ Maaliskuussa 1965 yksi Yhdysvaltojen sodan isoimmista ja käännteentekevästä operaatioista, Operaatio *Rolling Thunder*, alkoi. Viimeistään alkuvuodesta 1965 oli selvää, että Yhdysvallat olivat sodassa Vietnamissa, eivätkä maassa olleet yhdysvaltalaiset olleet pelkästään ”neuvonantajia” vaan sotilaita. Sotaa käytiin nyt sekä maavoimien että ilmavoimien avulla. Loppukeväällä 1965 Ho Chi Minh ja Johnson ehtivät myös neuvotella rauhasta ja pitää lyhyen tulitauon, mutta pidempää rauhaa ei syntynyt.⁵¹ Myös sodanvastaiset mielenosoitukset olivat alkaneet Yhdysvalloissa keväällä ja kesällä 1965, ja ne näkyivät myös Paavali VI:n vierailun aikana New Yorkissa.⁵²

1.2 Paavali VI vaatii rauhaa

4.10.1965 YK:n päämajassa New Yorkissa pitämässään puheessa Paavali VI sanoi YK:n olevan maailmanrauhan suurin toivo. Hän kiitti YK:ta hyvästä työstä rauhan säilyttämiseksi ja kansojen välisen kunnioituksen tukemiseksi. YK oli hänen mukaansa onnistunut vahvistamaan periaatetta, jonka mukaan kansojen välisiä suhteita ohjasivat järki, oikeus, laki ja neuvottelu eivätkä pakotus, väkivalta, sota ja pelko. Paavi halusi onnitella YK:ta erityisesti siitä viisaudesta, jonka vuoksi pääkokous oli avattu myös verrattain nuorille valtioille, jotka olivat vastikään itsenäistyneet. Näiden valtioiden läsnäolo todisti YK:n jalomielisyydestä ja universalismista.⁵³

Paavali VI muistutti, että YK oli perustettu vastustamaan sotaa ja rakentamaan rauhaa, minkä jälkeen hän siteerasi edesmennyttä John Kennedyä: ”Ihmiskunnan tulee lopettaa sodat tai sota lopettaa ihmiskunnan” ja totesi, että rauhan pitäisi johtaa ihmiskunnan ja kansojen kohtaloa. Hän kiitti kaikkia rauhantekijöitä ja heidän saavutuksiaan kuluneiden 20 vuoden aikana. Tällä työllä oli hänen mukaansa Pyhä tarkoitus. Erityisen merkittävänä hän piti opetustyötä, jonka avulla ihmisiä valistettiin rauhaan, ja paavi vertasikin maailmaa paikkaan, jota muokkasivat rauhan arkkitehdit ja rakentajat. Paavin mukaan rauha ei perustunut

⁴⁹ Cogley 1965a.

⁵⁰ Dinh 2016. 136.

⁵¹ Lawrence, 2008, 86–96.

⁵² CIA 2016, 9–13.; Hebblethwaite 1993, 435; Ensimmäinen suuri organisoitu sodanvastainen marssi tapahtui Washingtonissa huhtikuussa 1965 ja siihen osallistui arviolta 15 000 protestoijaa. Lawrence 2008, 93.

⁵³ Paavali VI 1965c.

pelkästään politiikkaan ja voimatasapainoon vaan myös mieleen, ideoihin ja konkreettisiin tekoihin. Vaikka rauhantyötä ei välttämättä koskaan saataisi valmiiksi, paavi kuvasi puheessaan suuntaa oikeaksi.⁵⁴

Paavali VI kuitenkin vannotti YK:ta asettamaan tavoitteensa korkeammalle. Hän kuvasi YK:ta rauhankouluttajaksi, neuvotteluperinteen vankaksi edistäjäksi ja sillaksi kansojen välillä. Hän myös sanoi YK:n merkityksen olevan vastaava kuin katolisen kirkon – ”yksi ja universaali”. Paavi kuvasi YK:n olevan luonteeltaan ylevä. Koska paavi piti YK:ta ylevänä, oli YK:n velvollisuus hänen mukaansa tuoda samaa ylevyyttä osaksi maailmanpolitiikkaa. Tällaiselle muutokselle, siltojen rakentamiselle ja kansojen yhdistämiselle oli hänen mukaansa tarvetta. Paavali VI totesikin, että valtioiden edustajien tulisi toimia niin, että yhteinen luottamus kasvaisi ja hyviä asioita voisi tapahtua sen seurauksena. Hän myös sanoi ihmisten odottavan toimia YK:lta ja osoitti vastuun olevan vahvasti YK:lla: ”tämä teidän täytyy saavuttaa”, hän totesi viitaten rauhaan ja kansojen väliseen yhteistyöhön. Sen jälkeen hän huomautti kaikkien luottamuksen kyseiseen instituutioon heikkenevän, mikäli se epäonnistuisi näissä tavoitteissa.⁵⁵

Paavi toi esiin puheessaan myös aseiden haitallisuuden. Hän sanoi uusien aseiden luovan pelkoa jo ennen kuin niitä käytetään. Hän kehotti kansoja rakentamaan kansanvälistä turvallisuutta ilman niitä. Paavi totesi, ettei ihminen voi rakastaa ase kädessä. Aseista maksettava hinta oli Paavali VI:n puheen mukaan valtava: se esti solidaarisuuden toteutumista ja yhteistyöhön tähtäviä projekteja. Sen lisäksi hänen mukaansa aseet kannustivat pahaan. Hän kuitenkin vakuutti uskovansa tulevaisuuteen, jossa kansainvälinen turvallisuus voitaisiin taata ilman aseita.⁵⁶

Paavali VI sanoi puhuvansa kaikkien kristittyjen puolesta, ei ainoastaan itsensä tai katolisen yhteisön puolesta. Hän painotti tämän viestin olevan kaikille kansoille, joita Yhdistyneet kansakunnat sopivasti edustivat. Paavali VI antoi itsestään nöyrän kuvan: hän sanoi olevansa veli, yksi muiden joukossa. Omia motiivejaan paavi kuvasi hengellisiksi ja sanoi, ettei hänellä ollut muuta agenda. Hän sanoi myös, ettei aikonut pyrkiä kilpailuun kuulijoiden eli valtioiden edustajien kanssa.⁵⁷ Paavali VI korosti siis puhuvansa kokouksessa ensisijaisesti paavina ja hengellisenä johtajana eikä poliittisena toimijana tai Vatikaanivaltion

⁵⁴ Paavali VI 1965c.

⁵⁵ Paavali VI 1965c.

⁵⁶ Paavali VI 1965c.

⁵⁷ Paavali VI 1965c.

päämiehenä. Tätä puolsi myös se, että puheessaan paavi osoitti kaikki pyynnöt ja käskyt 'teille' eikä 'meille'.⁵⁸

Paavali VI sanoi puhuvansa sekä elävien että kuolleiden puolesta. Hän nosti esiin ihmiset, jotka olivat menettäneet henkensä sodissa taistellessaan ja unelmoidessaan rauhasta ja harmoniasta. Hän sanoi puhuvansa myös niiden elävien puolesta, jotka ovat selviytyneet sodasta ja jotka toivoivat, etteivät tulevat sukupolvet joudu kärsimään sodasta. Paavali VI nosti esiin myös nuoret ja uuden sukupolven, jotka toivoivat toisenlaista maailmaa. Näiden lisäksi paavi sanoi haluavansa puhua köyhien, juurettomien, epäonnisten, epäoikeudenmukaisuutta kokeneiden sekä sellaisten ihmisten puolesta, jotka tavoittelevat arvokasta elämää, vapautta, arvostusta ja edistystä.⁵⁹

Puheensa lopussa Paavali VI ylisti jälleen YK:ta sen tekemästä työstä ja tavoitteista: YK toimi jo, jotta hallinnon voisivat saavuttaa taloudellista ja sosiaalista kehitystä nopeammin ja jotta kaikki ihmiset osaisivat lukea ja saisivat modernia terveydenhuoltoa. Paavi kuitenkin muistutti – viitaten selkeästi Uuteen testamenttiin – ettei rakenteilla oleva voisi nojata pelkästään materiaaliselle ja maanpäälliselle perustalle, sillä silloin se olisi kuin hiekalle rakennettu talo. Todellisena uhkana ihmiskunnalle eivät olleet aseet tai uusimmat teknologiset keksinnöt vaan ihminen, jolla oli käytössään entistä voimakkaampia välineitä tuhoon ja valloitukseen. Johtopäätöksenä Paavi VI tiivisti, että moderni kansakunta tulisi rakentaa hengellisille periaatteille. Nämä periaatteet eivät luonnollisesti voisi pohjata muuhun kuin uskolle Jumalaan. Paavi sanoi myös Yhdistyneiden kansakuntien tavoitteiden olevan linjassa kristinuskon tavoitteiden kanssa siten, että niiden toteutuessaan maailma vastaisi Jumalan rakkaudellista suunnitelmaa, jossa taivaallinen ilosanoma toteutuu maan päällä.⁶⁰

Edellä mainittu viittaus jumalalliseen valtakuntaan oli kuitenkin lähinnä pelkkä loppukaneetti, eivätkä uskonnolliset teemat olleet keskiössä puheessa muutamaa mainintaa lukuun ottamatta. Tätä sekulaaria painotusta selittävät ainakin paavin puheen yleisö, valtioiden päämiehet, mutta myös mahdollisesti hänen toiveensa saavuttaa kansainvälisessä rauhantyössä vakavasti otettava rooli. Paavali VI:n voidaan olettaa ymmärtäneen, ettei hänen asemansa katolisen kirkon johtajana ole varsinaisesti valttikortti kommunistisen rintaman silmissä. Ottaen huomioon Vietnamin sodan osapuolet sen päättämiseksi tehtävässä rauhantyössä paavi varmastikin luonnollisesti halusi olla enneminkin diplomaatti kuin katolisen kirkon johtaja.

⁵⁸ Esimerkiksi ”teidän on mentävä eteenpäin” (*you must go forward*), Paavali VI 1965c.

⁵⁹ Paavali VI 1965c.

⁶⁰ Paavali VI 1965c.

1.3 Puheen vastaanotto ja merkitys

Vierailu nähtiin kaiken kaikkiaan uudenlaisena eleenä paavilta. Vierailun YK:ssa tulkittiin realisoivan katolisen kirkon ja Paavali VI:n tavoitteet rakentaa yhteistyötä ja kohtaamisia kirkon ja modernin maailman välillä.⁶¹ Myös U Thant oli mitä ilmeisemmin tyytyväinen onnistuneeseen vierailuun ja paavin puheen sisältöön. U Thantin ja Paavali VI:n tavoitteet rauhan suhteen olivat pitkälti samanlaiset.⁶²

Vierailun jälkeen paavin puhe YK:ssa ja muut New Yorkin vierailun tapahtumat saivatkin suhteellisen paljon mediahuomiota *The New York Times*issä. Paavin koko puhe julkaistiin lehdessä otsikolla ”Paavi Paavalin puhe YK:ssa tavoittelee sodan päättämistä ja aseistariisunaa”. Se sisälsi paavin puheen sanasta sanaan eikä puheen sisältöön otettu artikkelissa kantaa.⁶³ *The New York Times*issä julkaistiin myös artikkeli, jossa toimittaja analysoi Paavalin kahden vuoden mittaista aikaa paavina. Toimittajan lähtökohtana oli Paavali VI:n puheen sanat, jossa tämä kertoi tavoitteenaan olevan haalia edeltäjiensä hyviä ominaisuuksia. Paavi toivoi olevansa yhtä voimakastahtoinen kuin Pius XI, yhtä viisas ja tietäväinen kuin Pius XII sekä yhtä hyväsydäminen kuin Johannes XXIII. Artikkelin ei varsinaisesti ottanut kantaa edellisenä päivänä YK:n päämajassa pidettyyn puheeseen vaan analysoi Paavali VI:n paaviutta kauttaaltaan sekä henkilöhistoriaa ennen paaviutta.⁶⁴ Vaikka artikkeli ei ruotinutkaan edellisen päivän puhetta, kirjoitettu artikkeli kertoo siitä, että paavi henkilönä herätti mielenkiintoa *The New York Timesin* lukijoissa.

Vierailun jälkeen julkaistiin myös puhetta ruotivia artikkeleita. Niissä nostettiin esiin muun muassa Paavali VI:n painottamat YK:n tärkeä rooli maailmanpolitiikassa sekä YK:n perimmäinen luonne ja tarkoitus. Eräessä julkaistussa artikkelissa paavin nähtiin sysäävän sivuun katolisen kirkon roolin sekä perinteisen paavin roolin.⁶⁵ Hänen nähtiin olevan universaaliuden ja kansojen yhteistyön puolella.⁶⁶ Jutun mukaan erityisesti pienemmät Afrikan, Aasian ja Latalaisen Amerikan valtioiden edustajat olivat mielissään paavin puheen tasavertaisesta sanomasta ja kokivat, että puheen sanoma vahvisti heidän asemaansa. Toisaalta artikkelin mukaan taas suuremmat valtiot, kuten Ranska ja Neuvostoliitto, suhtautuivat kriittisesti YK:n vallan lisäämiseen maailmanpolitiikassa ja kriisien ratkaisussa.⁶⁷

⁶¹ Hebblethwaite 1993, 435 – 436; Domenico 1994, 209–210.

⁶² Dorn 2007, 156.

⁶³ NYT 6.10.1965 Text of Pope Paul's Speech at U.N. Appealing for an End to War and Offensive Arms

⁶⁴ Coty 1965.

⁶⁵ Samaa teemaa käsitteli myös Cogley 1965c.

⁶⁶ Kiinnostavaa on, että jutussa mainittiin erikseen, että tämä yhteistyö kattaa myös kommunistisen Kiinan. Paavali VI ei puhu puheessaan kommunismista suoraan lainkaan, mutta paavin suhde kommunismiin kostetaan siitä huolimatta esiin useassa *New York Timesin* artikkelissa.

⁶⁷ Middleton 1965.

Toinen samana päivänä julkaistu artikkeli sanoi Paavali VI:n puheen muistuttaneen YK:n periaatteista ja yhteisistä tavoitteista. Artikkelissa nostettiin esiin myös kansojen yhteinen tavoite säilyttää rauha ydinaseiden aikakaudella. Jutun lopussa sanottiin, että paavin puhe edisti huomattavasti rauhasta käytävää keskustelua.⁶⁸ Erään senaattorin kerrottiin kuvaelleen paavin vierailua loistavaksi asiaksi, ja tästä uutisoitiin erittäin lyhyesti otsikolla ”Yhdysvaltalainen senaattori ylistää paavin puhetta YK:ssa”.⁶⁹ Toisaalta *The New York Timesissä* paavin näkemyksiä ja tavoitteita YK:n suhteen arvosteltiin myös epärealistisiksi. Siinä esitettiin, ettei YK:n toimivalta ole niin suuri, että se pystyisi toteuttamaan paavin esittämät ideat neuvotteluista ja aseistariisunnasta. Artikkelissa tätä kuvattiin YK:n ”sisäänrakennetuksi rajoittuneisuudeksi”. Kirjoittajan mukaan esimerkiksi käynnissä olleessa Intian ja Kašmirin kriisissä ulkopuolisten voimien raju interventio oli välttämätön eikä paavin ehdotus rauhanomaisista neuvotteluista voisi toimia käytännössä.⁷⁰

Paavin puhetta käsittelevien artikkeleiden lisäksi paavin ja presidentti Johnsonin tapaamisesta uutisoitiin *The New York Timesissä*. Keskustelu kesti artikkelin mukaan 46 minuuttia, mikä mainitaan myös artikkelin otsikossa. Artikkelin mukaan Johnson kuvaili keskustelua piristäväksi ja inspiroivaksi ja sanoi sen käsitelleen maailmanrauhaa ja ihmisen hyvinvointia. Johnsonin kerrottiin pitäneen vierailua tarpeellisena rauhanprosessin kannalta. Sen lisäksi molempien kerrottiin ylistäneen YK:ta. Vietnamista he keskustelivat yleisellä tasolla, mutta sopimuksia tai vaatimuksia rauhan suhteen ei tehty.⁷¹

Myös *National Catholic Reporter* (jatkossa myös NRC) uutisoi 6.10.1965 julkaistussa viikkonumerossaan vierailusta. Uutinen oli melko lyhyt ja keskittyi vierailun konkreettiseen sisältöön ja ruoti syitä vierailulle. Itse puheesta uutisessa ei sanottu mitään eikä sen sisältöä analysoitu.⁷² Viikkoa myöhemmin julkaistussa lehdessä puolestaan vierailu huomioitiin suuremmin ja aiheesta kirjoitettiin useita juttuja. 13.10.1965 julkaistussa numerossa oli Paavali VI:n puhe kokonaisuudessaan kirjoitettuna. Oheen juttuun oli valittu kuva vietnamilaisista lapsista ja naiseen ruumiista. Kuvatekstissä luki, että uhri oli lasten äiti. Myös NRC siis oletti ilmeisesti paavin puhuneen Vietnamin sodasta, vaikkei hän Vietnamia puheessaan maininnut kertaakaan.

Saman lehden etusivulla oli pitkä juttu, jossa käytiin läpi edellisen viikon vierailua. Etusivulla oli myös kuva presidentti Johnsonista ja Paavali VI:sta. Jutun otsikossa nostettiin

⁶⁸ NYT 6.10.1965 The Pope's Message.

⁶⁹ NYT 7.10.1965 U.S. Senators Praise Pope's Address at U.N.

⁷⁰ Krock 1965.

⁷¹ Wicker 1965.

⁷² NCR 6.10.1965 Pope Paul approaches his UN peace mission with sense of duty.

esiin Paavali VI:n rauhoittavaolemus.⁷³ Toimittaja itse oli jutun perusteella seurannut vierailua television välityksellä, mihin kaikilla newyorkilaisilla ei ollut mahdollisuutta. Toimittaja keskittyi suhteellisen perinpohjaisesti vierailun vaiheisiin ja omiin tuntemuksiinsa ja spekulatioihinsa niistä. Puheen sisältöön ei otettu juurikaan kantaa tässä jutussa, ja toimittaja totesikin vain, että puhe oli hyvä, muttei aikonut keskittyä siihen sen enempää, sillä puheesta oli hänen mukaansa kirjoitettu jo huomattavan paljon. Päivän kohokohdaksi toimittaja nimesi messun Yankee-stadionilla, ei puhetta YK:ssa.⁷⁴

National Catholic Reporterin etusivulle oli nostettu myös uutinen, johon oli poimittu esimerkkejä Ranskan, Iso-Britannian ja Italian lehdistön antamasta huomiosta paavin vierailulle.⁷⁵ Otsikolla ”Punaiset innoissaan paavin puheesta” kerrottiin puheen ja vierailun saamasta vastaanotosta Moskovan mediassa. Siinä kerrottiin Moskovan radion pitäneen niitä positiivisena lisänä keskusteluun maailmanrauhasta. Myös Neuvostoliiton ulkoministeri Andrei Gromykin kerrottiin sanoneen puheen olleen ”yksi tärkeimmistä julkilausumista, joita YK:ssa on koskaan tehty” ja Itä-Saksan radion kerrottiin ylistäneen puhetta. Artikkelin mukaan kaikki kommunistisen maailman radiokanavat (pois lukien Albanian ja Kiinan kanavat) olivat noteeranneet paavin puheen ja kannattivat paavin agenda rauhan luomiseksi.⁷⁶ Myös juutalaisten ääni pääsi näkyviin numerossa, kun yhdysvaltalainen rabbi kutsui paavin puhetta lahjaksi ja sanoi juutalaisten kannattavan tämän esiin nostamia rauhaan kannustavia teemoja.⁷⁷

Pari uutista NCR:ssa käsitteli paavin vierailua myös YK:n näkökulmasta. Toinen artikkeleista argumentoi YK:n olevan pahasti kriisissä ja piti Paavali VI:n puhetta merkittävänä YK:n olemassaolon kannalta. Kirjoittajan mukaan Paavali VI:n YK:ta ylistävä puheenvuoro oli merkittävin tunnustus, jonka paavi on tehnyt YK:n olemassaolon puolesta. Hän vertasi Paavali VI:ta edeltäjiinsä Pius XII:ta ja Johannes XXIII:een, jotka olivat osoittaneet kyllä arvostuksensa kansainvälistä organisaatiota kohtaan, mutta eivät samassa määrin kuin Paavali VI. Artikkelin ruoti myös sitä, miten katolilaisten mielipiteet jakautuivat suhteessa YK:hon.⁷⁸ Toinen artikkeli puolestaan käsitteli YK:n turvallisuusneuvoston käymää keskustelua asevarustelusta. Läpi artikkelin mukana kulkivat paavin puhe sekä muiden katolisen kirkon vaikuttajien kuten kardinaalien, arkkipiispojen sekä piispojen näkökulmat

⁷³ Otsikossa käytettiin sanaa *reassuring*, joka voidaan suomentaa myös rohkaiseva ja sanaa *presence*, joka voidaan suomentaa myös läsnäolo.

⁷⁴ NCR 12.10.1965 On The Small Screen, A Reassuring Presence.

⁷⁵ NCR 13.10.1965 French, British, Italian press focus on Pope.

⁷⁶ NCR 13.10.1965 Reds Enthusiastic Over Pope's talk.

⁷⁷ Hertzberg 1965.

⁷⁸ Leo 1965.

asiaan. Otsikko jutulle oli ”Kaiku paavin huolesta: Neuvosto väittelee asevarustelusta”, joka jo kertoi jutun lähestymistavasta.⁷⁹

Vielä samana vuonna YK:ssa pitämänsä puheen jälkeen Paavali otti suhteellisen aktiivisesti kantaa sotaan. Marraskuun lopulla paavi vetosi julkisesti rauhan puolesta Vietnamissa. Puheessaan hän kertoi, että rauha Vietnamissa on tärkeä saavuttaa ja sen eteen täytyi tehdä. Hän kertoi, että häntä oli pyydetty vetoamaan sodan osapuoliin sodan päättämiseksi ja että hän on myös tehnyt niin. Puheesta ei käynyt ilmi, että kuka pyynnön on esittänyt. Puheessaan hän pyysi suoraan sodan osapuolia vastaamaan tähän kutsuun ja lopettamaan pommitukset. Hän sano, ettei hänellä ollut materialistisia tavoitteita, vaan hän halusi ajaa rauhaa ihmishenkien puolesta.⁸⁰ Paavali VI:n toive tulitauosta toteutui, kun Johnson keskeytti Pohjois-Vietnamiin kohdistetut pommitukset joulun alla 37 päiväksi.⁸¹ Jouluna paavi vetosi uudestaan rauhan puolesta, tällä kertaa suoraan maiden johtajiin. Viesteissään hän kiitti ihmisiä, jotka olivat edistäneet hetkellisen tauon toteutumista. Viestien perusteella Paavali VI:n toiveena oli, että aselevosta tulisi lopullinen rauha Vietnamiin. Tämän puolesta hän sanoi rukoilevansa. Nämä viestit hän osoitti Pohjois- ja Etelä-Vietnamin armeijoiden komentajille Ho Chi Minhille sekä Nguyen Van Thieulle.⁸²

Sama aktiivinen osallistuminen ja vuoden 1965 viimeisenä päivänä Paavali VI lähetti erityisen viestin Etelä-Vietnamin, Pohjois-Vietnamin, Neuvostoliiton, Kiinan ja Yhdysvaltojen päämiehille. Viesti oli jokaiselle päämiehelle erikseen muotoiltu ja osoitettu, mutta pääsanoma oli kaikille sama. Paavi pyysi kaikkia heitä tekemään parhaansa, jotta verinen konflikti Vietnamissa saataisiin vihdoinkin päätökseen. Neuvostoliiton ja Kiinan johtajilta paavi pyysi interventiota kriisiin, enempää määrittelemättä, mitä hän sillä tarkoitti. Hän kuitenkin totesi sen olevan todennäköisesti merkittävää kriisin päättymisen kannalta.⁸³ Viesteillä ei ollut käytännössä juurikaan konkreettisia vaikutuksia tilanteeseen Vietnamissa, sillä vuoden 1966 alussa Johnsonin tauko pommituksissa päättyi ja vuonna 1965 alkanut suuri sotilasoperaatio *Rolling Thunder* jatkui. Sen lisäksi vuonna 1966 yhdysvaltalaisen joukkojen määrä tuplaantui verrattuna vuoteen 1965 ja vuoden 1966 lopussa Vietnamissa oli lähes 400 000 yhdysvaltalaisista armeijan palveluksessa. Yhdysvaltojen läsnäolon vahvistumisen

⁷⁹ NCR 13.10.1965 Echo of Pope’s concern: Council debates arms race.

⁸⁰ Paavali VI 1965d.

⁸¹ Lawrence 2008, 99.

⁸² Paavali VI 1965d.

⁸³ Paavali VI 1965f.

lisäksi myös kommunistinen Kiina ja Neuvostoliitto lisäsivät vuonna 1966 apuaan Pohjois-Vietnamissa.⁸⁴

Pyhä istuin oli ollut jonkin aikaa ennen 1960-lukua poliittisesti paitsiossa ja syrjässä kansainvälisistä suhteista, vaikka sillä olikin jonkinlainen rooli maailmansotien yhteydessä. On esitetty, että juuri rauhan puolesta puhuminen toi Pyhän istuimen takasin globaaliin politiikkaan. Kokonaisuudessaan Vietnamin sota antoi Pyhälle istuimelle mahdollisuuden muokata rooliaan kansainvälisessä politiikassa ja löytää paikkansa siinä.⁸⁵ Paavali VI:n puheen YK:ssa voi nähdä paavin pelin avauksena Vietnamin sodan päättämiseen tähtäävässä rauhantyössä sekä asemoitumisella uudella tavalla osaksi kansainvälistä politiikkaa ja diplomatiaa. Ennen puheettaan YK:ssa Paavali VI oli paavina ollessaan jo viitannut Vietnamin sotaan esimerkiksi huhtikuussa 1965 ilmestyneessä Mense Maio -kiertokirjeessään⁸⁶, mutta vierailulla YK:ssa oli luonnollisesti eri yleisö kuin kiertokirjeillä. Paavi todennäköisesti ymmärsi hyvin, että saisi viestinsä paremmin perille YK:n kaltaisella näyttämöllä kuin esimerkiksi Pietarin kirkosta käsin⁸⁷ – olihan hän itse myös toivonut saavansa kutsun.

Paavin viesti herätti myös mediassa kiinnostusta, mikä viittaa siihen, että puheella todella oli merkitystä ainakin ideoiden tasolla ja hänen viestinsä haluttiin kuulla. Toisaalta puheella ei juurikaan ollut konkreettisia vaikutuksia Yhdysvaltain ulkopoliittikkaan tai Vietnamin sotaan, sillä vuoden 1965 jälkeen sota Vietnamissa kiihtyi entisestään ja sodan päättämiseen kesti vielä kymmenen vuotta. Kuitenkin puhe oli merkittävä diplomaattisten suhteiden kannalta, ja se osaltaan mahdollisti Paavali VI:n vaikuttamisen myöhemmissä Vietnamin sodan vaiheissa. Myös paavin tavoitteen saada diplomatialleen Yhdysvaltojen tunnustus voidaan katsoa toteutuneen.⁸⁸ Paavali VI:n voidaan nähdä myös raivanneen tietä tuleville paaveille ja heidän modernille osallistumiselleen kansainväliseen politiikkaan. Paavali VI oli ensimmäinen YK:ssa vierailut paavi, mutta hänen jälkeensä YK:ssa ovat tehneet vierailun kaikki paavit, pois lukien Johannes Paavali I, jonka potifikaatti jäi hyvin lyhyeksi.

⁸⁴ Lawrence 2008, 99–102.

⁸⁵ Domenico 1994, 203; Boyle 2017, 396.

⁸⁶ Myös Mense Maio oli saanut julkaisunsa jälkeen hieman mediahuomiota. *The New York Times* julkaisi tapahtumasta muutaman uutisen kuten 29.4.1965 *Pope, in Encyclical Today, To Ask Prayers for Peace* sekä hieman laajemman analyysin 1.5.1965 *Papal Encyclical A Plea For Peace*. Kiertokirjeessään Paavali VI ei tarkenna, mistä kriisistä, konfliktista tai sodasta hän puhuu, mutta jälkimmäisessä *The New York Timesin* jutussa paavin on tulkittu viittaavan ”todennäköisesti” Vietnamiin, Intian ja Pakistanin väliseen kriisiin sekä Dominikaanisen tasavallan tilanteeseen. Paavali VI:n puheet siviilien tragediasta tulkittiin viittaava sissisotaan. Kyseisessä jutussa myös todettiin rauhan olleen ”dominoiva teema” Paavali VI:n kannanotoissa.

⁸⁷ Domenico 1994, 209.

⁸⁸ Domenico 1994. 210.

3 Paavali VI osana kansainvälistä rauhantyötä: vuodet 1966–1968

1.1 Sota kiihtyy

Vuosina 1966–1968 sota kiihtyi ja Yhdysvaltojen läsnäolo alueella kasvoi. Kun vuonna 1965 Vietnamiin oli lähetetty keskimäärin 1 500 sotilasta kuukaudessa, vuonna 1966 vastaava luku oli 4 500 ja vuonna 1967 Vietnamiin lähetettiin jo 6 000 sotilasta kuukaudessa. Yhdysvaltojen silloinen presidentti Lyndon B. Johnson toivoi, että suurpommitusten uhka olisi saanut Pohjois-Vietnamin joukot perääntymään alkuvuodesta 1966. Kun näin ei kuitenkaan tapahtunut, Johnson aloitti kesäkuussa 1966 kolme kuukautta kestäneet pommitukset. Näissä pommituksissa tuhoutui esimerkiksi valtaosa Pohjois-Vietnamin öljyvarastoista. Johnson ja hänen neuvonantajansa olivat yllättyneitä, että Pohjois-Vietnam kesti pommitukset. Vuonna 1966 Yhdysvalloilla oli vielä vahva luotto siihen, että olisi vain ajan kysymys, milloin Pohjois-Vietnam murtuisi ja sota päättyisi.⁸⁹

Kokonaisuudessaan sodassa vuosina 1966–1968 Yhdysvallat räjäytti Vietnamissa lähes 650 000 tonnia räjähteitä. Vuonna 1965 alkaneen operaatio *Rolling Thunderin* päättyessä vuonna 1968 sota oli tuhonnut 59 % Pohjois-Vietnamin voimalaitoksista, 55 % suurista silloista sekä lähes 10 000 ajoneuvoa. Menetyksistä huolimatta Pohjois-Vietnam ei luovuttanut eikä Johnson saavuttanut sitä, mitä sodalta oli toivonut. Myös Yhdysvallat kärsi vahinkoja, ja vuoden 1966 kesän pommitukset tulivat kalliiksi valtion taloudelle. Yhdysvallat menetti lähes 1 000 lentokonetta, joiden arvo oli 6 miljardia USA:n dollaria. Tuona aikana taloudelliset menetykset olivat Yhdysvalloille lähes kymmenenkertaiset verrattuna Pohjois-Vietnamin taloudellisiin vahinkoihin. Samalla Pohjois-Vietnam rekrytoi jatkuvasti lisää sotilaita. Joka vuosi noin 200 000 pohjoisvietnamilaista nuorta miestä tuli asepalvelusikään. Lisäksi Pohjois-Vietnamin armeija pyrki värväämään lisää joukkoja Etelä-Vietnamista.⁹⁰

Vuosina 1965–1966 Johnsonilla ja hänen hallinnollaan oli melko vahva senaatin ja kansan tuki. Vuosi 1967 oli kuitenkin käännteentekevä sodan yleisen hyväksynnän kannalta. Vietnamin sodan vastaiset mielenosoitukset lisääntyivät tuolloin huomattavasti. Nämä mielenosoitukset olivat osa laajempaa kylmän sodan vastaista liikehdintää, joka kasvoi myös Yhdysvaltojen ulkopuolella. Sen lisäksi Vietnamin sodan vastainen aktivismi Yhdysvalloissa linkittyi osaksi laajempaa sosio-kulttuurillista muutosta. Vuonna 1967 tehdyn kyselytutkimuksen mukaan 45 % yhdysvaltalaisista ajatteli, että USA:n interventio sotaan oli

⁸⁹ Lawrence 2008, 98–99.

⁹⁰ Lawrence 2008, 98–106.

ollut virhe. Vakuuttaakseen kansaa sodan voittoisuudesta Yhdysvaltojen joukkojen komentajana Vietnamissa ollut kenraali William Westmoreland lennätettiin Saigonista Yhdysvaltoihin kertomaan yleisölle, että sota sujui hyvin. Hänen mukaansa sodan loppu alkoi jo hämmöttää.⁹¹

Vuonna 1967 Vietnamin sota alkoi jakaa entistä vahvemmin Yhdysvaltojen poliittista ja sotilaallista johtoa. Huolimatta kyselyiden osoittamasta yhdysvaltalaisten epäluulosta, Yhdysvaltain armeijan johto vaati Johnsonilta 1967 syksyllä lisää joukkoa Vietnamiin. Kenraali-komentaja William Westmoreland sekä puolustushaarakomentajien neuvosto halusivat myös kiihdyttää pommituksia, ottaa yhdysvaltalaiset reserviläiset käyttöön sekä laajentaa sotaa Kambodzhan ja Laosin alueelle. Myös faktoista oli epäselvyyttä: Westmorelandin ja CIA:n raportit alueelta, esimerkiksi arviot pohjoisvietnamaisten sotilaiden määrästä, vaihtelivat suuresti. Tämän lisäksi esimerkiksi varapresidentti Hubert Humphrey piti sotaa hyödyttömänä. Vierailtuaan Saigonissa, Etelä-Vietnamissa, Humphrey sanoi sodan olevan rahan ja ihmishenkien hukkaamista. Myös puolustusministeri Robert McNamara ja hänen seuraajansa Clark Clifford totesivat, että sota oli haitaksi Yhdysvaltojen imagolle ja että sodan laajentaminen tuskin edistäisi sodan kulkua halutulla tavalla. Syntyi ajatus siitä, että vastuuta Vietnamin sodassa tulisi siirtää enemmän Etelä-Vietnamin harteille, jotta Yhdysvallat voisivat alkaa vetäytymään sodasta.⁹²

Tammikuussa vuonna 1968 Pohjois-Vietnam aloitti suurimman operaationsa, jota kutsutaan Tet-hyökkäykseksi. Pohjois-Vietnamin armeija hyökkäsi lähes kaikkiin merkittäviin kaupunkeihin Etelä-Vietnamissa. Hyökkäyksen aloitus oli Pohjois-Vietnamille voitto, mutta kokonaisuudessaan Tet-hyökkäys koitui sille tappioksi. Kahdessa kuukaudessa kevättalvella 1968 kuoli arvion mukaan 58 000 Pohjois-Vietnamin sotilasta ja 3 400 Etelä-Vietnamin ja Yhdysvaltojen joukoissa taistellutta. Hyökkäys kuitenkin aiheutti myös Yhdysvalloille vahinkoa. Henkilö- ja kalustevahinkojen lisäksi presidentti Johnsonin uskottavuus heikkeni. Osin varmasti näistä syistä johtuen Johnson piti 31.3.1968 televisiopuheen, jossa ilmoitti Yhdysvaltojen lopettavan pommitukset Pohjois-Vietnamissa. Sen lisäksi hän ilmoitti, ettei aikonut enää pyrkiä uudelle kaudelle presidentiksi.⁹³ Toukokuussa 1968 aloitettiin kuitenkin sodan mittavimmat rauhanneuvottelut Pariisissa. Paavali VI:lla oli edesauttava rooli neuvottelujen aloittamisessa.⁹⁴ Marraskuussa Johnson lopetti operaatio *Rolling Thunderin*. Vuosi 1968 voidaan siis nähdä käännekohtana sodan

⁹¹ Lawrence, 2008, 112, 119.

⁹² Lawrence 2008, 116–118, 127; Addington 2000, 127.

⁹³ Dinh 2016. 135–136; Lawrence 2008, 122–129; Addington 2000, 128.

kulussa. Vuonna 1969 Richard Nixonin presidenttikausi alkoi ja Yhdysvallat valmistautui vetäytymään sodasta.

Myös katolinen sodanvastainen aktivismi Yhdysvalloissa oli voimakkaimmillaan vuosina 1965–1968. Niin kutsuttu katolinen vasemmisto oli etunenässä ajamassa erilaisia kampanjoita ja protesteja. Tähän kuuluneiden ryhmittymien lisäksi tunnettuja katolisia aktivisteja olivat esimerkiksi Daniel ja Philip Berrigan, Dorothy Day sekä Thomas Merton. Aktivismin keinot olivat paikoin hyvin radikaaleja. Esimerkiksi noin kuukausi Paavali VI:n YK:ssa pitämän puheen jälkeen katolilainen, 26-vuotias, vapaaehtoistyöntekijä syytti itsensä tuleen YK:n päärakennuksen edessä.⁹⁵ Toinen tunnettu tapaus oli Berriganin veljesten protesti, jossa he hyökkäsivät valtion virastoon ja polttivat napalmilla sieltä varastettuja asevelvollisuus rekisterejä.⁹⁶

1.2 Paavali VI profiloituu rauhan puolestapuhujana

1.2.1 Kirjeitä rauhan puolesta 1966–1967

Sodan kiihtyessä myös Paavali VI otti aktiivisemmin ja suorasanaisemmin kantaa Vietnamin sotaan koskeviin kysymyksiin. Hän jatkoi suoraa yhteydenpitoa valtioiden päättäjiin ja julkaisi useita laajalle yleisölle suunnattuja julkisia kannanottoja. Vuosina 1966–1968 hän julkaisi esimerkiksi kaksi kiertokirjettä, *Christi Matri* vuonna 1966 sekä *Populorum Progressio* vuonna 1967, jotka molemmat käsitelivät muiden muassa rauhaan ja sotaan liittyviä teemoja. Muita julkaisuja, joita käsitelien tutkimuksessani, ovat esimerkiksi puheet Vatikaanissa toimiville diplomaateille, kaksi kirjettä YK:lle sekä rauhanpäivän saarna ja viesti. Myös lehdistön kiinnostus paavia kohtaan oli paikoitellen aktiivista.

Tammikuussa 1966 Paavali VI lähetti kirjeen YK:n pääsihteerille U Thantille koskien YK:n rahoittamaa aseistariisunnan komiteaa. Paavi aloitti kirjeensä muistuttamalla, että oli seurannut YK:n rauhantyötä aktiivisesti jo pitkään ja oli siksi kiinnostunut myös kyseisen komitean toiminnasta. Kirjeessään hän toi esiin useassa kohdassa katolisen kirkon ja hänen itsensä kiinnostusta rauhantyöhön. Esimerkkeinä katolisen kirkon toiminnasta paavi mainitsi edellisenä vuonna päättyneen Vatikaanin toisen konsiilin⁹⁷ sekä muutamaa kuukautta aiemmin tapahtuneen vierailun New Yorkissa ja YK:n yleiskokouksessa. Paavi kutsui

⁹⁴ Hebblethwaite 1993, 511–513.

⁹⁵ Carey 2004, 124–126.

⁹⁶ Steinfels 1990, 346; Gay 2011, 63–66.

⁹⁷ Yksi Vatikaanin toisen konsiilin merkittävimmistä linjauksista oli katolisen kirkon tavoite olla entistä enemmän yhteydessä modernin maailman kanssa. Myös Paavali VI:n suhteellisen aktiivista osallistumista sotaan ja rauhaan liittyviin kysymyksiin voidaan nähdä osana Vatikaanin toisen konsiilin asettamia tavoitteita ja ideaalia.

kirjeessään omaa toimintaansa interventioksi, jonka tavoitteena oli vauhdittaa sodan päättymistä, jotta jokapäiväinen kärsimys sota-alueilla loppuisi. Sen lisäksi paavi totesi, ettei rauhan rakentaminen näyttänyt olevan mahdollista ilman tehokasta ja kontrolloitua aseiden määrän vähenemistä. Hän kuitenkin totesi ymmärtäväiseen ja kunnioittavaan sävyyn, ettei halunnut vähätellä rauhan synnyttämiseen liittyviä haasteita eikä YK:n yrityksiä rakentaa rauhaa. Paavali VI vaati komitealta konkreettisia tuloksia ja uudenlaista toimintaa aseistariisunnan edistämiseksi.⁹⁸

Toukokuussa 1966 Paavali VI lähestyi U Thantia jälleen kirjeitse. Tällä kertaa kirje koski Milanossa järjestettävää YK:n kehitysohjelman tapaamista. Kirjeessään paavi kehui YK:ta sen kirkkaista tavoitteista kohentaa monialaisesti ihmisten hyvinvointia. Lyhyehkössä kirjeessä korostuivat jaetun ihmisyyden sekä ihmisten välisen yhteistyön tärkeys. Hän nosti esiin myös kehityksen merkittävän roolin rauhan rakentamisessa.⁹⁹ Näitä kirjeitä ei huomioitu käsittelemissäni medioissa juurikaan. Poikkeuksena oli *The New York Times*, joka julkaisi tammikuisesta kirjeestä lyhyen uutisen otsikolla ”Paavi ja Johnson vaativat toimia aseiden suhteen”. Uutisessa mainittiin paavin vetoamus U Thantille, mutta uutinen keskittyi otsikosta huolimatta Johnsoniin ja aseistariisunnan komitean tapaamiseen.¹⁰⁰

Paavali VI:n kiertokirje Christi Matri¹⁰¹ julkaistiin syyskuussa 1966. Siinä paavi otti vahvasti ja suorasanaisesti kantaa sotaan ja rauhaan liittyviin teemoihin. Kiertokirjeen alussa hän sanoi ison vaaran uhanneen ihmiskuntaa ja hädän olleen kasvava. Erityisesti hän nosti esiin alueet Itä-Aasiassa¹⁰², jossa verinen ja sinnikäs sota oli käynnissä. Paavi ei maininnut kiertokirjeessään Vietnamia nimeltä. Hän sanoi tuntevansa velvollisuutta tehdä kaikkensa rauhan turvaamiseksi. Esimerkkejä yleisesti ihmiskuntaa uhkaavista ja haittaavista tekijöistä paavi esitti useita, kuten ydinasevarustelu, rasismi, väkivalta, ihmisten erottelu sekä ”järjetön nationalismi” ja ”pakkomielle vallankumoukseen”. Tässä kohtaa hän vaikuttaa kuitenkin puhuneen laajemmin maailmasta eikä pelkää Itä-Aasiasta.¹⁰³

Rauhan edistämistä Paavali VI kutsui kiertokirjeessään Jumalan erityiseksi tehtäväksi ja sanoi hänen edeltäjiensä toteuttaneen samaa tehtävää. Hän sanoi katolisen kirkon olleen kiinnostunut yrittämään kaikkia keinoja, jotka edistäisivät rauhaa maailmassa, kuten rukouksia, vetoamuksista ja kehotuksia. Tässä yhteydessä paavi mainitsi suunnilleen vuotta

⁹⁸ Paavali VI 1966a.

⁹⁹ Paavali VI 1966b.

¹⁰⁰ NYT 28.1.1966. Pope and Johnson Appeal For Action at Arms Parley.

¹⁰¹ Suomeksi Kristuksen äiti.

¹⁰² Voidaan olettaa, että paavi viittasi tällä Vietnamin kriisiin sekä laajemmin sen lähialueiden epävakaiseen tilanteeseen, sillä se oli tuolloin merkittävin aseellinen konflikti Itä-Aasiassa.

¹⁰³ Paavali VI 1966c, 1.

aiemmin tekemästään vierailusta YK:n yleiskokoukseen ja sanoi tuolloin varoittaneensa kansojen epäkunnioituksesta toisiaan kohtaan. Rauhantyössä hän asetti itsensä osaksi monikansallista joukkoa, jolla oli sama tavoite: sotien lopettaminen. Erikseen hän vetosi myös maiden päättäjiin – heihin, joilla oli käsissään ihmiskunnan turvallisuus. Paavi toivoi heidän ymmärtävän, kuinka vakava velvoite heillä oli täytettävänä.¹⁰⁴

Neuvottelujen ja järkipohjaisen keskustelun merkitys nousivat esiin monessa Paavali VI:n kannanotossa, myös *Christi Matri* -kiertokirjeessä. ”Neuvottelujen täytyy alkaa”, hän kirjoitti. Neuvottelujen tarkoituksena oli hänen mukaansa mahdollistaa rauha, joka perustuisi oikeudenmukaisuudelle ja vapaudelle. Rauhan tulisi myös ottaa huomioon yksilöiden ja yhteisöjen oikeudet, muuten rauha ei voisi kestää kauaa. Kiertokirjeen lopussa paavi rukoili kansojen ja valtioiden puolesta, jotta he saavuttaisivat rauhan ja pystyisivät aitoon kunnioitukseen toisiaan kohtaan. Sen lisäksi hän julisti YK:n puheen vuosipäivän, 4. lokakuuta, olleen sinä vuonna rauhan rukouksen päivä¹⁰⁵ ja kehotti kaikkia rukoilemaan tuolloin rauhan puolesta.¹⁰⁶

*The New York Times*issä *Christi Matri* -kiertokirjeen tulkittiin viitanneen vahvasti Vietnamin sotaan. Jo ennen kiertokirjeen julkaisua lehdessä todettiin, että kiertokirje ”lähes varmasti” tulisi sisältämään kehotuksen ratkaista Vietnamin konflikti rauhanomaisin keinoin. Artikkelissa *Christi Matrin* nähtiin jo ennen julkaisua olevan selkeä pelinavaus paavin aktiivisemmalle osallistumiselle Vietnamin kriisin ratkaisussa.¹⁰⁷ Ennen kirjeen julkaisua *The New York Times* julkaisi myös artikkelin, joka nosti esiin YK:n pääsihteeri U Thantin ja Paavali VI:n yhteneväisiä Vietnamin sotaan liittyviä tavoitteita ja huolia. Artikkelissa tuotiin esiin myös heidän toiveidensa ja huoliensa ristiriita Yhdysvaltojen politiikan kanssa.¹⁰⁸

Kiertokirjeen julkaisun jälkeen *The New York Times*issä todettiin sen olleen Paavali VI:n pyyntö niiden maiden johtajille, jotka olivat osallisena Vietnamin sodassa. Artikkelissa lainattiin kiertokirjeen sanoja ”me anelemme heitä lopettamaan, Jumalan nimessä”¹⁰⁹ ja kuvattiin paavin käyttäneen kiertokirjeessään vahvempia ilmaisuja kuin aikaisemmin. Vuoden takaista puhetta YK:n yleiskokouksessa luonnehdittiin puolestaan dramaattiseksi.¹¹⁰ Itse kiertokirje julkaistiin englanniksi käännettynä 20.9.1966.¹¹¹

¹⁰⁴ Paavali VI 1966c, 3–5.

¹⁰⁵ Englanninkielisessä käännöksessä Day of Prayer for Peace.

¹⁰⁶ Paavali VI 1966c, 6, 11, 13.

¹⁰⁷ Coty 1966a.

¹⁰⁸ NYT 19.9.1966 No 'Holy War' in Vietnam. Paavin ja U Thantin yhteneväinen linja suhteessa Vietnamin sotaan tuotiin esiin myös pari päivää kiertokirjeen julkaisun jälkeen artikkelissa Coty, 1966c.

¹⁰⁹ Englanniksi *We cry to them to in God's name to stop.*

¹¹⁰ Coty 1966b.

¹¹¹ NYT 20.9.1966 Text of the Pope's Encyclical on Peace

Kiertokirjettä myös kritisoitiin *The New York Times*issä. Erään artikkelin mukaan kiertokirjeellä ei ollut juurikaan konkreettista vaikutusta, sillä paavin vaikutuspiiri ei yltänyt kommunistisiin maihin kuten Pohjois-Vietnamiin tai sen avunantajiin, Neuvostoliittoon ja Kiinaan. Sen lisäksi kiertokirjeen sisältö oli kirjoittajan mukaan liian ympärilyövä, mikä johtaisi siihen, että sodan kaikki osapuolet voisivat perustella sillä omia toimiaan. Artikkelin mukaan *Christi Matrin* ja paavin ainoa relevantti osallistumisen muoto oli rukous.¹¹²

National Catholic Reporter julkaisi useamman artikkelin kiertokirjeen julkaisemisen jälkeen. Niistä etusivulla oli uutinen otsikolla ”Paavi sanoo, rukoukset rauhan puolesta voivat vaikuttaa maailman kohtaloon”. Siinä referoitiin kiertokirjettä ja nostettiin esiin paavin vastaus kiertokirjeen saamaan kritiikkiin. Paavin kerrottiin viikoittaisella audienssillaan vastanneen kysymykseen ”mikä oli kirjeen hyöty?”, että kristityt voivat aina sanoa asioita ääneen ja rukoilla niiden puolesta. Artikkelissa tulkittiin, että paavi halusi tällä vastata kritiikkiin, jota oli esitetty siitä, kuinka vaikutusvaltaisia, merkityksellisiä tai edes kiinnostavia paavin kannanotot globaalin politiikan kysymyksiin olivat. Siinä tulkittiin *Christi Matrin* olleen yleismaailmallinen kannanotto rauhan puolesta ja paavin tarkoittaneen kirjeellään myös muita maailman alueita kuin ainoastaan Itä-Aasiaa.¹¹³ *The New York Timesin* tavoin *NCR* julkaisi paavin kiertokirjeen syyskuun lopun numerossa.¹¹⁴

Helmikuussa 1967 Paavali VI lähestyi sotaan osallisten valtioiden päämiehiä kirjeillä vedoten rauhan Vietnamissa. Vietnamissa oli tuolloin voimassa aselepo, jota paavi halusi mitä ilmeisemmin pitkittää lähettämällä kirjeen rauhan puolesta. Kirjeessään presidentti Lyndon B. Johnsonille hän totesi ymmärtävänsä, miksi sodan päättäminen oli niin vaikeaa. Tästä huolimatta paavi pyysi presidenttiä tekemään merkittävämpiä eleitä sodan päättämiseksi. Hän vetosi Johnsoniin todeten, että paavin tekemät vetoomukset rauhan puolesta olivat aina aikaisemminkin saaneet tältä myönteisen reaktion. Paavi toivoi kirjeessä, että Vietnamissa käynnissä olleet uuden vuoden juhlamenot voisivat luoda tilanteen, jossa sodan molemmat osapuolet myöntyisivät vihdoon neuvottelulle. Kirje oli lyhyt, ja sen viesti oli selvä: rauhan eteen oli tehtävä enemmän töitä.¹¹⁵

The New York Times kirjoitti aiheesta päivää myöhemmin. Artikkelin mukaan paavi oli lähettänyt vastaavat kirjeet myös Etelä-Vietnamin päämiehelle Nguyen Van Thieulle sekä Pohjois-Vietnamin Ho Chi Minhille.¹¹⁶ Uutisen mukaan sisältö Vietnamien johtajille oli

¹¹² NYT 20.9.1966 The Pope Looks at Vietnam.

¹¹³ NCR 28.9.1966. Pope Says Peace Prayers Can Affect World's Fate.

¹¹⁴ NCR 28.9.1966 'Lay Down Arms Before It's Too Late'.

¹¹⁵ Paavali VI 1967a.

¹¹⁶ Näitä kirjeitä en löytänyt Vatikaanin verkkosivuilta.

pääosin sama kuin Johnsonille. Artikkelin otsikko oli ”Paavi painostaa vihollisia Vietnamissa pitkittämään aselepoa”. Siinä kerrattiin tilannetta Vietnamissa ja referoitiin kirjeiden sisältöjä.¹¹⁷ *The New York Times* julkaisi paavin kirjeen sekä Johnsonin vastauksen siihen.¹¹⁸ Noin viikkoa myöhemmin *The New York Times*issä julkaistiin artikkeli Ho Chi Minhin vastauksesta paavin lähettämään kirjeeseen. Sen otsikko oli ”Ho Chi Minh pyytää paavia painostamaan Yhdysvaltoja”. Artikkelin mukaan Ho Chi Minh vaati radiopuheessaan paavin välityksellä Yhdysvaltoja ”kunnioittamaan vietnamilaisten kansallisia oikeuksia”. Artikkelin kirjoittaja oli toiveikas rauhanneuvottelujen suhteen: Ho Chi Minh vaikutti vihdoinkin olevan valmis neuvottelemaan Yhdysvaltojen kanssa. Ho Chi Minhin viestin tulkittiin olleen edellisiä yhteydenottoja avoimempi. Myös englanniksi käännetty Ho Chi Minhin viesti paaville julkaistiin samassa yhteydessä.¹¹⁹

Paavi oli siis suorassa yhteydessä sodan kannalta keskeisten valtioiden johtajiin. Kirjeiden lähettäminen suoraan valtioiden päämiehille oli mitä luultavimmin paavin keino vaikuttaa kyseisten maiden politiikkaan Vietnamissa. Paavi olisi voinut toimia myös toisin: hän olisi voinut olla yhteydessä myös pelkästään katolisiin tahoihin, kuten paikallisiin seurakuntiin, piispoihin ja kardinaaleihin ja kannustaa katolilaisia ruohonjuuritason toimintaan. Vaikuttaminen olisi siis voinut olla myös epäsuoraa.

Syitä tälle strategiselle valinnalle oli varmasti monia. Yksi mahdollinen syy on, että ollessaan yhteydessä suoraan valtioiden päämiehiin paavi halusi kenties korostaa rooliaan valtionpäämiehenä eikä niinkään uskonnollisena johtajana. Kirjeet eivät sisältäneet juurikaan uskonnollisia sisältöjä, vaan niissä otettiin suoraan kantaa sekulaariin politiikkaan. Paavin voi tulkita pyrkivän näin asettumaan entistä vahvemmin osaksi poliittista kenttää. Toisaalta paavi luo samalla kirjeissään myös eron hänen ja valtioiden päämiesten välille. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että paavi esitti päämiehille selkeitä pyyntöjä, joihin heidän tulisi maiden johtajina pyrkiä. Vaikuttaisi myös siltä, että jollain tapaa paavi asetti itsensä hengellisenä johtajana maallisten hallitsijoiden yläpuolelle: hän oli katolisen kirkon johtajana positiossa, josta oli mahdollista esittää kehotuksia. Tätä hän piti myös velvollisuutenaan (esimerkiksi *Christi Matri* -kiertokirjeessään).¹²⁰

Suoran vaikuttamisen lisäksi paavi halusi rakentaa itsestään kuvaa rauhan puolestapuhujana. Hän koki dokumenttien perusteella vahvasti, että paavina hänen tehtävänsä

¹¹⁷ Coty 1967a.

¹¹⁸ Smith 1967a; 1967b.

¹¹⁹ NYT 14.2.1967 Ho Chi Minh Asks Pope to Press U.S.; NYT 14.2.1967 Ho Chi Minh Reply to Pope.

¹²⁰ Samaan tapaan kuin hän vuoden 1965 YK:n puheessaan osoitti sanansa ”teille” eikä ”meille”.

oli puuttua epäinhimillisiin tilanteisiin ja puhua ihmisoikeuksien puolesta. Selkeiden kannanottojen tekeminen Vietnamin sodasta tarjosi paaville mahdollisuuden tähän.

Paavi halusi ylläpitää läheisiä suhteitaan YK:n pääjohtaja U Thantiin. Myös mediassa huomattiin paavin ja U Thantin yhteiset tavoitteet sodan suhteen. Paavin voisi kuvitella olleen tyytyväinen tähän vertailuun ja heidän yhteiseen agendaansa, sillä se oli yksi tapa hänelle profiloitua puolueettomana solidaarisuuden, humanismin ja rauhan lähettiläänä, jollaista YK myös edusti.¹²¹ Paavin profiloituminen rauhan rakentajana Vietnamin sodassa näyttäisi onnistuneen, sillä sekä *The New York Times* että *National Catholic Reporter* tulkitsivat paavin usein ottaneet kantaa Vietnamin sotaan, vaikka esimerkiksi *Christi Matri* -kiertokirjeessään hän ei mainitse Vietnamia nimeltä.

1.2.2 ”Kehitys on rauhan uusi nimi”: *Populorum Progressio* 1967

Pääsiäisenä 1967 paavi otti jälleen selkeästi kantaa rauhaan liittyviin kysymyksiin. Paavali VI:n laajamittainen kiertokirje *Populorum Progressio* julkaistiin pääsiäissunnuntaina 26.3.1967.¹²² Kiertokirje herätti paljon kiinnostusta sekä *The New York Times*issä että *National Catholic Reporter*issa jo ennen sen julkaisua. Molemmissa lehdissä kiertokirjeen tulkittiin monessa artikkelissa käsitelleen Vietnamia. *The New York Times* uutisoi myös paavin viestistä, jonka hän antoi pääsiäismessun yhteydessä¹²³. Uutisessa kiinnitettiin huomiota paavin lauseeseen, jossa hän puhui sinnikkäistä konflikteista ja uhkaavista haasteista. Lehdessä mainittiin tämän olleen paavin ainoa viittaus Vietnamin sotaan ja rauhanneuvotteluihin. Muuten uutisessa ainoastaan referoitiin saarnan sisältöä, kerrottiin paavin aikatauluista ja audiensseista pääsiäisen aikaan sekä spekuloidiin kohta julkaistavan kiertokirjeen *Populorum Progressio*n sisältöä ja teemoja.¹²⁴

Kiertokirje *Populorum Progressio* koostui kolmesta osiosta, joista ensimmäisen otsikko oli ”Ihmisen täysimittainen kehitys”, toisen ”Ihmiskunnan kehitys yhteisvastuun hengessä” ja kolmas oli nimetty ”Kehitys on rauhan uusi nimi”¹²⁵. Kiertokirje käsitteli kymmeniä teemoja, jotka paavin näkökulmasta varmastikin leimasivat yhteiskuntia kiertokirjeen julkaisun aikaan. Näitä kiertokirjeen teemoja olivat esimerkiksi lukutaidon kehittäminen, teollistuminen, kaupungistuminen, väestönkasvu, kirkon rooli modernissa maailmassa, perheen rooli, kulttuurien väliset kohtaamiset, taloudellinen polarisaatio globaalilla tasolla, kapitalismi,

¹²¹ YK:n pääsihteeriin on viitattu myös ”sekulaarina paavina” ja Yhdistyneisiin kansakuntiin ”sekulaarina kirkkona”. Nämä vertaukset esitti U Thantin edeltäjä Dag Hammarskjöld, joka toimi pääsihteerinä 1950-luvulla. Lyon 2007, 122. Arvostus ja kunnioitus YK:n ja paavin välillä vaikuttaisi siis olleen molemminpuolista.

¹²² Hebblethwaite 1993, 480–481.

¹²³ Saarnaa ei löydy Vatikaanin verkkosivuilta.

¹²⁴ Coty 1967b.

yltäkylläinen varallisuus, liberalismi, siirtolaisuus ja rasismi. Näiden lisäksi Paavali VI käsitteli myös enemmän Vietnamin sotaa koskettavia teemoja kuten vallankumousta ja väkivaltaa, dialogin tärkeyttä, kansainvälisiä sopimuksia, vahingollista nationalismia ja yleismaailmallista yhteisvastuuta.¹²⁶

Paavali VI ei itselleen tyypilliseen tapaan puhunut kiertokirjeessään suoraan Vietnamista eikä nimennyt muitakaan alueita, valtioita tai konflikteja tekstissään. Kuitenkin kiertokirjeessä oli havaittavissa teemoja ja viittauksia, joiden voi tulkita liittyvän myös Vietnamin konfliktiin ja sen ratkaisuun. Kirjeen alussa paavi kertoi uudesta toimikunnasta, joka oli perustettu vastaamaan Vatikaanin toisen konsiilin katoliselle kirkolle asettamiin tavoitteisiin olla osana modernia maailmaa entistä aktiivisemmin. Toimikunnan nimi oli Oikeudenmukaisuus ja rauha¹²⁷, ja sen tavoitteena oli esimerkiksi kansojen välisen oikeudenmukaisuuden lisääminen.¹²⁸

Kiertokirjeessään Paavali VI puhui yhteisestä vastuusta ja velvollisuudesta huolehtia kaikkien maailman ihmisten hyvinvoinnista. Hän sanoi, että tällä tehtävällä oli kiire, sillä ihmiset kärsivät kokoa ajan. Kuitenkin, vaikka epäoikeudenmukaisuus oli monissa paikoissa hänen mukaansa huutavaa, väkivaltaan ei ikinä tulisi turvautua ratkaisuna ongelmiin. Myös vallankumouksen paavi tuomitsi: ”Vallankumous - - synnyttää uutta epäoikeudenmukaisuutta, aiheuttaa uutta epätasapainoa ja synnyttää uusia onnettomuuksia.” Paavi kehotti kansoja yhdistämään yhteiset voimavarat. Tämä oli hänen mukaansa erityisesti hyvinvoivien kansojen vastuulla. Tavoitteena tällaisessa yhteistoiminnassa oli rakentaa maailmaa, jossa jokainen oli todellisesti vapaa ja pystyi elämään inhimillistä elämää kansalaisuuteen, rotuun ja uskontoon katsomatta. Hän kertoi kiertokirjeessään ehdotuksestaan, jossa osa nyt aseisiin käytettävistä varoista sijoitettaisiin maailmanrahastoon, jonka tarkoituksena olisi ollut esimerkiksi kolonialismin jälkeensä jättämän eriarvoisuuden lieventäminen. Paavin pyrkimyksenä oli maailmanrahaston kautta lisätä kansojen hyvinvointia ja rauhaa maailmassa.¹²⁹

Paavali VI nosti esiin kansainvälisten sopimusten, yhteistyön ja dialogin tärkeyden. Suurimpana ongelmana paavi piti lähimmäisenrakkauden ja veljeyden puutetta, joka vaikutti vallinneen negatiivisesti yksilöiden ja kansojen välillä. Keskustelun ja päätöksenteon keskiössä tuli paavin mukaan olla ihminen, ei materia tai esimerkiksi teknologia. Näiden tavoitteiden toteutumiseksi vaadittiin kansainvälisiä instituutioita, joista hän mainitsi

¹²⁵ Otsikkojen ja suorien lainausten suomennokset Katolinen tiedotuskeskus.

¹²⁶ Paavali VI, 1967b.

¹²⁷ Latinaksi *Iustitia et pax*.

¹²⁸ Paavali VI 1967b, 5.

¹²⁹ Paavali VI 1967b, 16–18, 29 – 31, 43–48, 51–52, 55.

esimerkkinä YK:n ja toi jälleen esiin oman vierailunsa tämän päämajassa. Kiertokirjeen lopussa paavi vetosi vielä erikseen eri ihmisryhmiin kuten katolilaisiin, kristittyihin sekä ”kaikkiin ihmisiin, joilla on hyvä tahto”. Heitä hän kannusti olemaan rohkeita ja tekemään muutoksen maailmassa. Näiden ryhmien lisäksi hän vetosi myös hallitusviranomaisiin, joilta hän vaati entistä tehokkaampia toimia yhteisvastuun kasvattamiseksi ja vastuullisen kehityksen edistämiseksi.¹³⁰

Kiertokirje *Populorum Progressio* ei ollut pelkästään kannanotto sodan ja rauhan kysymyksiin, vaan se käsitteli näitä kysymyksiä yhtenä osana modernia maailmaa ja kansojen kehitystä. Kiertokirjeessä Paavali VI kävi läpi monia arvoihin, pyrkimyksiin, haasteisiin ja epäkohtiin liittyviä asioita sekä yksilöllisellä että yhteiskunnallisella tasolla. Kirjeessä käsiteltiin myös ihmisen, katolisen kirkon ja Jumalan rooleja modernissa maailmassa.¹³¹ Kiertokirje poikkesi edellisistä paavien tekemistä sosiaalieettisistä kannanotoista siten, että se keskittyi ensisijaisesti Euroopan ulkopuoliseen maailmaan.¹³² Kiertokirjeessä korostunut kehityksen ja rauhan suhde nousi esiin myös muissa, sekä aiemmissa että myöhemmissä, kannanotoissa, joita Paavali VI julkaisi. Paavi toi usein esiin yhteyden ihmisen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin kehityksen ja yhteiskunnallisen rauhan välillä. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna tämä kiertokirje linjasi hyvin paavin suhtautumista yhteiskunnallisten konfliktien rauhanomaiseen ratkaisuun.

Teksti kiertokirjeessä on valtaosin hengellistä ja filosofista¹³³. Pituudeltaan kiertokirje on todella pitkä verrattuna muihin Paavali VI:n julkaisuihin, myös muihin kiertokirjeisiin. *Populorum Progressio* englanninkielisessä käännöksessä on lähes 12 000 sanaa, kun esimerkiksi vuonna 1966 julkaistussa *Christi Matri* -kiertokirjeen käännöksessä on ainoastaan noin 1 600 sanaa ja Paavali VI:n mahdollisesti tunnetuimassa kiertokirjeessä *Humanae Vitae* 7 000 sanaa. Kiertokirjeen pituus ei suoranaisesti kerro mitään sisällöstä tai sisällön merkityksestä paaville, mutta kiertokirjeen kattavuuden voi kuitenkin nähdä olevan yksi ele, jolla Paavali VI halusi osoittaa kiinnostustaan kiertokirjeessä esittelemiinsä teemoihin sekä ottaa osaa ja kantaa moderniin maailmaan.

Muutama päivä kiertokirjeen julkaisun jälkeen *The New York Times*issä julkaistiin usea kiertokirjeeseen liittyvä uutinen. Yksi niistä oli henkilökuvaa muistuttava artikkeli, jonka otsikkona oli ”Sosiaalinen oikeudenmukaisuus tavoitteenaan: Paavi Paavali VI”. Artikkelin

¹³⁰ Paavali VI 1967b, 54, 59–61, 73, 76–85.

¹³¹ Paavali VI 1967.

¹³² Esimerkiksi paavi Johannes XXIII:n vuonna 1961 julkaisema *Mater et Magistra* (’Kristinusko ja sosiaalinen kehitys’) oli kirjoitettu eurooppalaisesta näkökulmasta. Hebblethwaite 1993, 483.

kuvasi Paavali VI:n tietä paaviksi ja nosti esiin joitain paavin uran keskeisimpiä tapahtumia, kuten puheen YK:ssa, Vatikaanin toisen konsiilin jatkamisen Johannes XXIII:n jälkeen sekä vastikään julkaistun kiertokirjeen. Artikkelissa kuvattiin paavin nähneen rauhan toteutumisen sekä toisaalta köyhyyden poistamisen saman kolikon kääntöpuolina. Siinä esiteltiin myös katolilaisten – sekä konservatiivien että liberaalien – piiristä osoitettua kritiikkiä paavia kohtaan. Artikkelin ei keskittynyt sisällöllisesti kiertokirjeeseen, vaikka sen julkaisuajankohta olikin hyvin lähellä kiertokirjeen julkaisua.¹³⁴ Tämän lisäksi *The New York Times* julkaisi myös kiertokirjeen sisältöä referoivia uutisia¹³⁵ sekä sen vastaanottoa ruotivan artikkelin.¹³⁶ Kiertokirje julkaistiin kokonaisuudessaan lehdessä 29.3.1967.¹³⁷

The New York Times esitettiin kritiikkiä kiertokirjettä kohtaan. Artikkelissa sanottiin kirjeen vastaanoton olleen pääosin myönteistä ja innostunutta. Erimielisyyttä aiheuttaneet teemat liittyivät artikkelin mukaan kiertokirjeessä esitettyihin näkemyksiin väestönkasvusta ja syntyvyyden säätelystä. Myös paavin suhtautuminen kapitalismiin oli artikkelin mukaan herättänyt kritiikkiä. Paavia kritisoivat erityisesti oikeistolaiset tahot, jotka kokivat paavin kapitalismin kritiikin vasemmistolaiseksi. ”Paavi kuulostaa Marxilta”, kirjoitettiin artikkelin mukaan eräässä toisessa lehdessä. Paavin suhtautuminen kapitalismiin oli saanut media huomiota ympäri maailmaa Hollannista Intiaan.¹³⁸ Muualla paavin kiertokirjettä kritisoivat myös Michael Novak, joka oli yhdysvaltalainen uskonnonfilosofian tohtori, sodanvastainen aktivisti ja *National Catholic Reporterin* kirjeenvaihtaja Vietnamin sodassa.¹³⁹ Novak kuvasi kirjettä naiviksi ja sen olleen ”heilahtelua pessimismin ja utopistisen toivon välillä”. Hän kritisoivat myös kiertokirjeen logiikkaa liian abstraktiksi.¹⁴⁰

The New York Times julkaisi myös kiinnostavan artikkelin, jossa yhdysvaltalainen jesuiittapappi ja professori John Courtney Murray tulkitsi kiertokirjeen olleen Paavali VI:n marxismin vastainen linjaus. Hän perusti väitteensä sille, että paavi kirjoitti kiertokirjeessä paljon juuri jumalan roolista ihmisten keskellä ja modernissa maailmassa sekä esimerkiksi transsendentistä humanismista. Tämän Murray tulkitsi olleen marxismin arvojen ja periaatteiden vastaista. Hän jopa totesi kiertokirjeen olleen paavin ”lopullinen vastaus

¹³³ Verrattuna esimerkiksi Paavali VI:n YK:n yleiskokouksessa pitämään puheeseen, jossa uskonnolliset teemat ja uskonnollinen kieli jäi taka-alalle.

¹³⁴ NYT 29.3.1967 Social Justice His Goal.

¹³⁵ Esimerkiksi NYT 29.3.1967. An Encyclical Is Letter Addressed to Bishops sekä Coty, 1967c.

¹³⁶ NYT 30.3.1967 Encyclical Widely Hailed, but Some Are Critical; Regret Voiced on Papal Stand on Birth Control as Well as on Defects of Capitalism.

¹³⁷ NYT 29.3.1967 Text of Encyclical Letter by Pope Paul VI on the Needs of the Emerging Nations.

¹³⁸ NYT 30.3.1967 Encyclical Widely Hailed, but Some Are Critical.

¹³⁹ Flipse 2002, 245.

¹⁴⁰ Hebblethwaite 1993, 484.

marxismille”¹⁴¹ Tämä väite oli rohkea. Kiinnostavaksi sen tekee myös se, ettei paavi kirjoittanut kiertokirjeessään suoraan marxismista eikä sosialismista sanaakaan. Yleisesti ottaen paavin kiertokirjeen tulkittiin kuitenkin olevan suhteellisen vasemmistolainen. *The New York Times* kuvasi, että ”useat tarkkailijat kokivat dokumentin sävyn olleen vahvasti vasemmistolainen, jopa marxilainen”. Tällaisia tulkintoja tehtiin, koska kiertokirjeen koettiin sisältävän hyvin tarkan listauksen ”kapitalistisen maailman taloudellisista ja sosiaalisista synneistä”, mutta samalla se tuomitsi marxilaisuuteen liitetyn ”ateistisen materialismin” vain yleisellä tasolla.¹⁴²

Myös *National Catholic Reporter* noteerasi kiertokirjeen. Huhtikuun ensimmäisessä numerossa julkaistiin otteita kiertokirjeestä sekä sitä referoiva uutinen. Etusivulla olleen uutisen otsikko oli ”Paavali tekee kiireellisen vetoituksen sosiaalisen oikeudenmukaisuuden puolesta”. Kiertokirjeen ”kohokohdiksi” nostettiin kohtia, jotka käsittelivät muun muassa väestönkasvua, maailmanrahastoa, kansainvälistä kauppaa sekä paavin iskulausetta ”rauhan uusi nimi on kehitys”. NCR myös uutisoi eurooppalaisten kommunististen medioiden vastaanotosta kiertokirjeeseen. Vastaanotto oli ollut sen mukaan hyvää. *National Catholic Reporter* ei juurikaan nostanut kiertokirjeestä esiin Vietnamin sotaan liittyviä kannanottoja, vaan kiertokirje nähtiin ennen kaikkea puheenvuorona modernin maailman ongelmista ja oikeudenmukaisuuden puutteesta maailmassa. Sosiaalieettisistä kysymyksistä NCR:ssa eniten puhututtivat väestönkasvuun ja syntyvyyden säätelyyn liittyvät kohdat.¹⁴³

Paavi tapasi huhtikuun alussa 1967, juuri kiertokirjeen julkaisun jälkeen, Yhdysvaltain varapresidentti Hubert Humphreyn. Tapaaminen oli yksityinen, eikä sen sisällöstä ole tarkkaa tietoa, mutta *The New York Timesin* mukaan paavi vaati tuolloin Humphreytä ryhtymään järeämpiin toimiin sodan päättämiseksi.¹⁴⁴

Populorum Progressio on helppo nähdä jatkeena puolitoista vuotta aiemmin pidetylle puheelle YK:n yleiskokouksessa. Ne molemmat olivat selkeitä kannanottoja sekulaarin maailman kysymyksiin. Sen lisäksi molemmat olivat jokseenkin poikkeuksellisia ulostuloja paavilta. Paavi ei ollut ennen vierailut YK:ssa eikä ottanut kantaa kaikkiin *Populorum Progressiossa* esiteltyihin teemoihin. Molempia kritisoitiin myös samoista asioista, kuten epärealistisista odotuksista todellisuudelle. Puhe YK:ssa ikään kuin toi paavin takaisin kansainvälisen politiikan kentälle. *Populorum progressiolla* paavi mahdollisesti pyrki

¹⁴¹ Fiske 1967.

¹⁴² Coty 1967c.

¹⁴³ NCR 1.4.1967 Soviet News Agency Gives Its Approval; O'Grady, 1967; NCR 1.4.1967 Encyclical highlights; NCR 1.4.1967 Paul Makes Urgent Appeal For World Social Justice.

¹⁴⁴ Coty 1967d.

vahvistamaan tätä roolia ja tuomaan entistä vahvemmin esiin kiinnostuksensa ja panoksensa modernin maailman haasteisiin ja muutoksiin.

Erityisesti kiinnostusta *Populorum Progressio*ssa herätti sen suhtautuminen marxismiin. On vaikea tietää, millaisia tulkintoja paavi toivoi median ja ihmisten tekevän, mutta hän todennäköisesti tiesi, että paavin kannanottoa marxismista ja sosialismista odotettiin 1960-luvulla kylmän sodan ollessa käynnissä. Päätös ottaa aiheeseen kantaa oli varmasti paavilta tietoinen valinta. Valitsemalla tämän tien paavi ei ainakaan häivyttänyt asemaansa kansainvälisessä politiikassa. Kuten esittelemäni mediapöiminnat osoittavat, saman kiertokirjeen tulkittiin olleen sekä marxismin vastainen että marxilainen kannanotto.

1.2.3 Paavali VI:n huippuvuodet kansainvälisessä rauhantyössä 1967–1968

Vuodenvaihde 1967–1968 oli Paavali VI:lle merkittävää aikaa Vietnamin sotaan liittyen. Tullessaan matkaltaan Saigonista joulukuussa 1967 Presidentti Johnson teki vierailun Vatikaaniin. Tämän tapaamisen lisäksi vuoden 1968 ensimmäisenä päivänä paavi lanseerasi uuden vuosittain vietettävän merkkipäivän, rauhanpäivän, ja antoi ensimmäisen rauhanpäivän viestinsä, joka huomioitiin tarkastelemissani medioissa laajasti, erityisesti *National Catholic Reporterissa*. Vaikka paavi ei nimeltä maininnut Vietnamia tai mitään muutamaan maantieteellistä aluetta, viittaukset yhdistettiin mediassa vahvasti Vietnamin sotaan.

Paavali VI:n ja presidentti Johnsonin keskustelu Vatikaanissa joulukuussa 1967 oli yksityinen. Paavin kerrotaan puhutelleen Johnsonia kovasanaisesti, ja heidän käymäänsä keskustelua on kuvattu jännittyneeksi ja huolestuneeksi.¹⁴⁵ Kuitenkin Yhdysvaltain hallinnon julkaisema muistio käydystä keskustelusta piirtää melko rauhanomaisen kuvan. Johnson yritti muistion mukaan useaan otteeseen saada paavilta suostumuksen tukea Yhdysvaltojen rauhan eteen tekemiä toimia. Paavi vastasi, että tulisi tukemaan kaikkia Yhdysvaltojen toimia, jotka edistäisivät rauhaa. Toisekseen Johnson pyysi paavia suostuttelemaan Etelä-Vietnamin presidentti Nguyen Van Thieu aloittamaan epäviralliset neuvottelut Pohjois-Vietnamin kanssa. Johnson sanoi uskovansa, että tällaisella paavin tekemällä eleellä olisi merkittävä rooli neuvottelujen aloittamisessa. Myös Vietnamin suurlähetystössä tuettiin ehdotusta, jossa paavi ottaisi yhteyttä Thieuun ja suostuttelisi tämän neuvottelemaan tulitauon jatkamisesta. Paavin ja Johnsonin tapaamisesta luodun muistion mukaan, paavi toivoi, että Johnson tekisi

¹⁴⁵ Hebblethwaite 1993, 505–506.

kaikkensa, jotta jouluksi aikaansaatu tulitauko pitenisi. Paavin toiveena oli erityisesti se, että 1.1.1968 koittavana ensimmäisenä rauhanpäivänä Vietnamissa olisi rauha.¹⁴⁶

Tavatessaan joulukuussa 1967 Johnsonin ja paavin tavoitteet sodalle olivat viimeistään tässä kohtaa samat: molemmat halusivat aloittaa rauhanneuvottelut Pohjois-Vietnamin kanssa. Erimielisiä he olivat kuitenkin siitä, oliko pommitus oikea keino painostaa Pohjois-Vietnam neuvottelupöytään.¹⁴⁷ Yhdeksi tavoitteeksi Johnsonin vierailulle on epäilty sitä, että Johnson olisi halunnut painostaa paavia, jotta tämä ei ottaisi rauhanpäivän puheessaan kantaa Vietnamin sotaan tai tuomitsisi siinä Yhdysvaltojen toimia Vietnamissa.¹⁴⁸

Johnsonin paaville tapaamisen jälkeen lähettämässä tarkistuslistassa (Aide-Mémoire) Johnson kertoo Yhdysvaltojen pelkäävän, että Pohjois-Vietnam käyttäisi liian pitkää tulitaukoa hyväksi ja vahvistuisi sen aikana sotilaallisesti.¹⁴⁹ Vieraillessaan Vatikaanissa ja tavatessaan Paavali VI:n Johnson oli kiperässä tilanteessa Vietnamin sodassa. Paine laajentaa sotaa oli suuri syksyllä 1967 ja siihen kannusti esimerkiksi sotatoimista Vietnamissa vastaava kenraalikommentaja Westmoreland. Kuitenkin myös Johnsonin oman hallinnon sisällä osa piti sotaa turhana ja mahdottomana voittoa.

National Catholic Reporterissa esitettiin spekulatioita Johnsonin vierailun syistä: oliko Johnson oikeasti kiinnostunut keskustelemaan Paavali VI:n kanssa tämän vaatimasta tulitauosta vai tuliko Johnson Vatikaaniin vierailulle silmällä pitäen tulevia vaaleja ja kannatuslukuja? Samaisessa artikkelissa esiteltiin myös muiden lehtien esittämiä arveluita tapaamisen syistä, seurauksista sekä osapuolten tyytymättömyydestä keskustelun antiin. Artikkelin mukaan useat lehdet olivat uutisoineet tapaamisen olleen pettymys sekä paaville että Johnsonille. Sen mukaan kuitenkin sekä Johnson että Vatikaani olivat kumonneet väitteet erimielisyyksistä. Pitkähkö artikkeli käsitteli myös Yhdysvaltojen ja Vatikaanin suhteita sekä Yhdysvaltojen sodan etenemistä Vietnamissa.¹⁵⁰

Noin puolitoista vuotta Johnsonin vierailun jälkeen häntä seurannut presidentti, Richard Nixon, vieraili Vatikaanissa. Tämän vierailun uutisoinnin yhteydessä *The New York Timesissä* viitattiin Johnsonin vierailuun. Artikkelissa vierailun tarkoitus nähtiin ”epäonnistuneena yrityksenä vakuuttaa paavi siitä, että pommitusten jatkaminen Pohjois-Vietnamissa oli

¹⁴⁶ FROUS 1967b; FROUS 1967c; Coppa 2008, 175.

¹⁴⁷ Hebblethwaite 1993, 505–506.

¹⁴⁸ Fogarty 1994, 236.

¹⁴⁹ FROUS 1967a.

¹⁵⁰ O’Grady 1968.

välttämätöntä”. Artikkelissa kuvattiin, että ”keskustelusta välittyi kontrolloitua ärsytystä molemmilta puolilta”.¹⁵¹

Paavali VI aloitti vuoden 1968 ensimmäisenä päivänä uuden perinteen ja lanseerasi maailman rauhanpäivän. Ensimmäisen rauhanpäivän viestin alussa hän kertoi, että tarkoituksena on jatkossa aloittaa jokainen vuosi rauhanpäivällä.¹⁵² Rauhanpäivän voi nähdä luonnollisena jatkumona *Populorum Progressio* -kiertokirjeelle, jossa paavi otti jo selkeästi kantaa modernin maailman kehityksen haasteisiin ja keskeisiin kysymyksiin sekä vuoden 1965 puheeseen YK:ssa, jolloin paavi linjasi näkemystään sodasta. Rauhanpäivän avulla paavi todennäköisesti haluisi myös korostaa rooliaan rauhantyössä ja diplomatiassa sekä kiinnostustaan siihen. Rauhanpäivä todisti, että rauhan rakentaminen oli paavin ensimmäinen prioriteetti.¹⁵³ Huomion arvoista on, että paavi valitsi päiväksi gregoriaanisen kalenterin ensimmäisen päivän, ei esimerkiksi kirkkovuoden ensimmäistä päivää. Tämä voidaan tulkita olevan yksi ele paavilta vahvistaakseen rooliaan arvovaikuttajana myös sekulaareissa yhteyksissä.¹⁵⁴

Rauhanpäivän viestin sanoma oli selkeä: rauhaa tulee edistää maailmassa. Paavi osoitti vuoden 1968 rauhanpäivän viestinsä ”kaikille ihmisille, joilla on hyvä tahto” – ei siis pelkille katolilaisille tai kristityille. Hän vaati, että kaikkien rauhan tavoitteeseen uskovien oli puolustettava rauhaa, jotta kansojen itsekkyyt, väkivalta, ihmisarvon epäkunnioitus, asevarustelu sekä epäluottamus rauhaisaan ja diplomaattiseen sovitteluun eivät saisi ylivaltaa. Paavi sanoi uskovansa, että ihmisillä, kansoilla, hallituksilla ja kansainvälisillä organisaatioilla oli halu säilyttää maailmassa rauha. Tavoitteena paavilla oli puheen mukaan edistää maailmaa, jossa rauha olisi dominoiva voima. Hänen mukaansa tuolla hetkellä rauha oli uhattuna. Hän myös muistutti, ettei rauha voi perustua tyhjiin lupauksiin, jotka pelkästään palvelevat poliittisia tavoitteita. Rauhasta oli paavin mukaan turha puhua myös, jos sen perusteita, kuten kansojen välistä rakkautta ja oikeudenmukaisuutta sekä ihmisoikeuksia, ei kunnioitettu.¹⁵⁵

Kuten monissa muissakin paavin kannanotoissa, myös vuoden 1968 rauhanpäivän viestissä korostui neuvottelujen ja kansainvälisten organisaatioiden merkitys rauhan rakentamisessa. Sen hetkisessä tilanteessa paavi oli huolissaan siitä, että kansat toimivat liikaa

¹⁵¹ Coty 1969a.

¹⁵² Paavali VI 1968a.

¹⁵³ Hebblethwaite 1993, 478, 506.

¹⁵⁴ Päivän valintaan liittyen paavi muistutti viestin loppupuolella, joka oli osoitettu erityisesti katolilaisille, että kirkkovuoden kalenteri alkaa edelleen adventista, vaikka rauhanpäivää tullaankin juhlimaan vuosittain 1. tammikuuta. Paavali VI 1968a.

¹⁵⁵ Paavali VI 1968a

itsekkäiden motiivien varassa ja uskovat liian usein, ettei kansainvälisiä kiistoja voitaisi ratkaista lakiin ja oikeudenmukaisuuteen perustuvilla neuvotteluilla. Tähän Paavali VI toivoi uudenlaista sivistys- ja tiedotustyötä, joka lisäisi kansojen välistä kunnioitusta, yhteistyötä ja veljeyttä. Tässä tehtävässä tärkeässä roolissa olivat kansainväliset organisaatiot.¹⁵⁶

Vaikka Paavali VI:n viesti vuoden 1968 rauhanpäivänä oli ennen kaikkea rauhaa korostava, hänen suhtautumisensa sotaan ja väkivaltaan ei ollut yksiselitteinen. Paavali VI käski useissa puheissaan ja viesteissään¹⁵⁷ ihmisiä luopumaan aseista ja sanoi aseiden olevan este rauhalle ja veljeydelle – tämän hän toi esille myös rauhanpäivän viestissä. Kuitenkin Paavali VI totesi viestissään, että rauha ei ole sama asia kuin pasifismi. Tämän hän sanoi siinä yhteydessä, jossa hän nosti esiin sankarillisesti isänmaataan puolustavat sotilaat. Hänen mukaansa ei ollut toivottavaa, että rauhan korostaminen johti tilanteeseen, jossa sotaa pelkäävät saivat syyn välttää velvollisuutensa rauhan ja vapauden puolustamiseen. Rauhan tehtäväksi hän mainitsi puheessaan ”universaalien arvojen” kuten totuuden, oikeudenmukaisuuden, vapauden ja rakkauden puolustamisen. Paavi puhui sotaan johtavista tekijöistä, joiksi hän nimesi esimerkiksi vallankumouksellisen provokaation, kansojen välisen kilpailun ja koston hengen. Näiden lisäksi hän varoitti erikseen ”taktisen pasifismin ansasta”. Hänen mukaansa sen tarkoituksena oli hämätä vihollinen unohtamaan oikeudenmukaisuuden sekä velvollisuuden ja uhrautumisen merkitys.¹⁵⁸

Rauhanpäivän viestin lisäksi paavi piti rauhanpäivänä 1.1.1968 saarnan Pietarinkirkossa. Toisin kuin rauhanpäivän viestissään, saarnassa paavi puhui Vietnamista myös suoraan. Saarna oli linjassa rauhanpäivän viestin kanssa. Siinä paavi kiitti kaikkia, jotka ovat tehneet oman osansa rauhan edistämiseksi. Hän kiitti esimerkiksi kansojen johtajia sekä niitä, jotka olivat taistelleet viimeaikaisissa sodissa. Paavi sanoi saarnassaan rauhan tuovan maailmaan turvallisuutta, järjestystä, vapautta, hyvinvointia sekä halua kehittää maailmaa. Rauha ei kuitenkaan hänen mukaansa toteutunut maailmassa kaikkialla. Erityisesti tämä näkyi Vietnamissa, joka on ”avaruudellisesti kaukana, mutta spirituaalisesti lähellä”. Rauhan toteutumisen suhteen paavi oli kuitenkin toiveikas ja sanoi rauhan olevan mahdollista, vaikka sille olikin suuria esteitä. Hänen toiveenaan oli ehkäistä sodan laajentuminen ja ”loputon sota”. Saarnassaan paavi vetosi jälleen Vietnamin sodan osapuoliin ja pyysi heitä suostumaan neuvotteluihin sodan päättämiseksi. Paavi sanoi Vietnamin tapauksen osoittavan, kuinka vaikeaa rauhan saavuttaminen voi välillä olla. Erityisen vaikeaa siitä hänen mukaansa tuli

¹⁵⁶ Paavali VI 1968a.

¹⁵⁷ Esimerkiksi Paavali VI 1965b; 1969a.

¹⁵⁸ Paavali VI 1968a.

silloin, kun sotaan liittyi ideologioita. Tällaisissa tilanteissa ihmiset usein tuudittautuivat utopioihin, jotka olivat kuitenkin harhaanjohtavia. Paavi muistutti jälleen, että rauhan oli tultava ensin ihmisen mieleen, jotta se voisi heijastua yhteiskunnallisiin konflikteihin ja niiden ratkaisuihin.¹⁵⁹

1.1.1968 julkaistussa *The New York Timesin* numerossa paavin tuleva ensimmäinen rauhanpäivä noteerattiin lyhyesti otsikolla ”Paavi Paavali on toiveikas rauhanmahdollisuuksien suhteen”. Uutisessa puhuttiin ”loistavasta rauhan tähdestä”, joka ei Paavali VI:n sanoin ollut sammunut.¹⁶⁰ Varsinaista puheetta ruodittiin *The New York Timesissä* seuraavana päivänä. Artikkelissa viitattiin suoraan Vietnamiin ja paavin viestin tulkittiin keskittyvän Vietnamiin, vaikka Paavali VI ei viestissään maininnut Vietnamia tai siihen läheisesti liittyviä tekijöitä nimeltä. Artikkelissa esimerkiksi todetaan: ”Suuri osa 1200-sanaisesta viestistä käsitteli sotaa Vietnamissa.” Artikkelissa nostettiin esiin paavin toiveet aselevosta ja rauhanneuvotteluista sekä ideologioiden monimutkainen suhde sotaan ja rauhaan Vietnamissa. Siinä tuotiin myös esiin se, että paavi oli tavannut presidentti Johnsonin kanssa vain 10 päivää aiemmin, ja he olivat keskustelleet nimenomaan Vietnamiin liittyvistä kysymyksistä ja ongelmista.¹⁶¹ Myös toisessa, samana päivänä julkaistussa artikkelissa, joka käsitteli aseleponeuvotteluja Vietnamissa, mainittiin paavin rauhanpäivän puhe ja hänen toiveensa ”kestävästä aselevosta”.¹⁶²

Myös *National Catholic Reporter* noteerasi etusivullaan rauhanpäivän viestin ja saarnan otsikolla ”Vatikaani tavoittelee muutosta USA:n politiikkaan”. Artikkeliksi summasi paavin osallistumista rauhanrakentamiseen. Siinä rauhanpäivän viesti nähtiin osana jatkumoa, jonka aikaisempia näytöksiä oli ollut paavin puhe kardinaaleille¹⁶³ sekä Johnsonin vierailu Vatikaanissa. Artikkelissa rauhanpäivän viestin tulkittiin kertoneen paavin huolesta sodan eskaloitumisesta. Siinä tuotiin esiin myös viestin käännökseen liittyvää problematiikkaa. Sen mukaan viestin englanninkielisestä käännöksestä oli jätetty pois lause, jonka voisi toimittajan mukaan tulkita viittaavan Yhdysvaltoihin. Artikkelisiin tämä lause oli käännetty englanniksi, ja sen mukaan paavi sanoi, että ihmisen sisäistä rauhaa, ihminen on itsekäs, ylpeä ja tavoittelee valtaa ja dominanssia.¹⁶⁴

Lehti kirjoitti tammikuussa myös paavin rauhanpäivän pitämästä saarnasta. Saarnan kirjoitettiin kritisoiden Yhdysvaltojen ”takaa-ajoa” Vietnamissa ja mahdollisesti

¹⁵⁹ Paavali VI 1968b.

¹⁶⁰ NYT 1.1.1968 Pope Paul Is Hopeful On Chances of Peace

¹⁶¹ NYT 2.1.1968 New Peace Barriers Discerned by Pope

¹⁶² NYT 2.1.1968 End of truce.

¹⁶³ En löytänyt puheita Vatikaanin verkkosivuilta.

Kambodzhaan leviävää sotaa.¹⁶⁵ NCR kirjoitti myös katolisen kirkon papiston sisällä olevista erimielisyyksistä liittyen rauhanpäivään. Osa papistosta olisi artikkeleiden mukaan vaatinut muilta kirkollisilta toimijoilta aktiivisempaa suhtautumista rauhankysymyksiin.

Suhtautuminen kirkon rooliin Vietnamin sodassa ja sen päättämisessä jakoi artikkelin perusteella katolista kirkkoa. Myös viestin vastaanotto kommunistisissa maissa sai oman uutisensa. Sen mukaan viesti oli vastaanotettu mielenkiinnolla ja sen sanomaa kannatettiin laajasti. Samassa artikkelissa kerrottiin myös, että Ranskan presidentti Charles de Gaulle oli kutsunut paavia ”etummaiseksi rauhan apostoliksi”. Myös Israelin presidentti S. Z. Shazar oli tyytyväinen artikkelin mukaan paavin viestiin ja toivoi, että rauhanpäivästä tulisi yhteinen perinne kaikille kansoille.¹⁶⁶

Tammikuussa 1968 Paavali VI puhui painokkaasti rauhan puolesta myös Vatikaanissa työskenteleville, akkreditoituille diplomaateille. Puheessaan hän pohti diplomatian merkitystä sekä sen onnistumisia ja epäonnistumisia viime vuosina. Epäonnistumisiksi paavi mainitsi kansainväliset jännitteet, väärinymmärrykset sekä jylläävät ”kuumat ja kylmät sodat”. Kiinnostavaa kyllä, paavi kuitenkin totesi näiden onneksi rajoittuneen tuolla hetkellä pelkästään avaruuteen mutta pelkäsi niiden eskaloituvan. Kuitenkin näistä heikkouksista ja epäonnistuneista yrityksestä huolimatta diplomatia oli hänen mielestään ensisijaisen tärkeää. Epäonnistumisista huolimatta luottamus diplomatiaan ei saisi heiketä. Ilman diplomatiaa sota oli paavin mukaan varma asia.¹⁶⁷

Paavi myös muistutti vain viikkoa aiemmin olleen rauhanpäivän viestistä ja mainitsi samassa yhteydessä erityisesti Kaakkois-Aasiassa jylläävän sodan, jonka loppua ei ollut näkyvissä. Puheessaan hän viittasi myös vierailuunsa YK:n yleiskokouksessa ja totesi katolisen kirkon olleen vahvasti sitoutuneita kansainväliseen diplomatiaan Pius XII:sta lähtien. Todellisesti ihmiskunnan hyvinvointia tavoitteleva diplomatia oli paavin mukaan ytimeltään luontaisesti kristillistä ja siksi sopi hyvin katolisen kirkon toimintaan. Diplomatian voitto tarkoitti paavin mukaan viisauden ja järjen voittoa sekä rauhaa ja veljeyttä.

Vastakohtana hän näki egoismin ja itsekeskeisyyden.¹⁶⁸

Maaliskuussa 1968 Yhdysvaltain hallinnossa käytiin keskustelua siitä, kuinka Vietnamin tilanteeseen tulisi reagoida. Monet näkivät tulitauon pakollisena, sillä muuten kansan vastustus saattaisi kasvaa liian suureksi. Johnsonin apulaisulkoministeri George Ball sekä

¹⁶⁴ O’Grady 1968.

¹⁶⁵ NCR 11.1.1968 Pope’s Talk Seen Critical Of ‘Hot Pursuit’.

¹⁶⁶ NCR 11.1.1968 Peace Mass Is Casus Belli; 11.1.1968 Communist Radio Supports Peace Day

¹⁶⁷ Paavali VI 1968c.

¹⁶⁸ Paavali VI 1968c.

apulaisoikeusministeri Cyrus Vance olivat sitä mieltä, että ehdotuksen tulitaukoon oli tultava paavilta tai U Thantilta, muuten se saattaisi vaikuttaa Yhdysvaltojen heikkoudelta.¹⁶⁹ Myös korkeimman oikeuden tuomari Abe Fortas toivoi, että Yhdysvallat saisivat paavin tai U Thankin tukemaan näkyvästi suunnitteilla ollutta tulitaukoa.¹⁷⁰ Huhtikuussa 1968 Johnson toimi heidän toiveidensa mukaisesti ja ehdotti paaville, että hän järjestäisi Vatikanissa neutraalin kohtaamispaikan neuvottelulle, joihin kutsuttaisiin Yhdysvaltojen ja Pohjois-Vietnamin neuvottelijat. Paavali VI toteutti Johnsonin toiveen ja lähetti yksityiset kutsut diplomaattisia kanaviaan pitkin sekä Hanoiin että Washingtoniin. Hanoi vastasi kutsuun myöntyvästi, mutta ehdotti neuvottelujen paikaksi Pariisia. Paavalilla oli siis merkittävä rooli Vietnamin sodan rauhanneuvottelujen kannalta, mutta hänen työnsä tapahtui neuvottelujen kulisseissa eikä hän siksi saanut tunnustusta työstään.¹⁷¹

Vuosi 1968 oli merkittävä vuosi Paavali VI:n rauhantyön kannalta, sillä hän oli tuolloin monella tapaa vaikutusvaltaisessa asemassa. Vuotta 1968 voisi pitää jopa Paavali Vi:n diplomatian huippuvuotena. Myös *The New York Times* ja Vatican Press Office huomioivat paavin panoksen rauhantyölle tammikuussa 1969. Vatican Press Office julkaisi koonnin kaikista Paavali VI:n vuonna 1968 tekemistä kannanotoista rauhan puolesta. *The New York Times* puolestaan julkaisi aiheesta lyhyen uutisen.¹⁷² Paavin merkittävä osallistuminen Pariisin rauhanneuvotteluiden järjestämiseen, vaikkakin vain kulisseissa, oli mahdollisesti Paavali VI:n suuri konkreettinen panos rauhan edistämiseksi Vietnamin. Tämä siitäkkin huolimatta, että vuoden 1968 neuvottelussa rauhaa ei vielä saavutettu.

Lähteiden valossa Johnsonin suhtautuminen paaviin oli ennen muuta arvostavaa. Vaikka todellista syytä esimerkiksi Johnsonin vierailulle joulukuussa 1967 ei ole tiedossa, vaikuttaisi kuitenkin siltä, että Johnsonin mielestä paavin mielipiteellä ja kommenteilla oli vaikutusta. Esimerkiksi Yhdysvaltain hallinnon asiakirjat tuovat esiin, että Johnsonin hallinto halusi varmistaa, ettei Yhdysvaltojen toimet aiheuta paavissa voimakasta vastustusta. Myös tarkastelemani mediat tulkitsivat herkästi paavin ottaneen kantaa juuri Vietnamin sotaan ja paavin kannanotot herättivät kiinnostusta.

¹⁶⁹ FROUS 1968.

¹⁷⁰ FROUS 1968.

¹⁷¹ Hebblethwaite 1993, 511–513.

¹⁷² NYT 11.1.1969 100 Papal Peace Pleas in '68.

4 Paavali VI jää syrjään maailmanpolitiikasta: vuodet 1969–1973.

1.1 Nixon, ”vietnamisaatio” ja yrityksiä solmia rauha

Richard Nixonin pyrkiessä presidentiksi vuonna 1968 hän nosti vaalikampanjassaan entistä voimakkaammin esiin ajatuksen Yhdysvaltojen vetäytymisestä sodasta. Tarkoituksena oli lisätä Etelä-Vietnamin armeijan vastuuta sodasta, jotta Yhdysvaltojen oli mahdollista vetäytyä sodasta. Tätä strategiaa alettiin kutsua ”vietnamisaatioksi”. Toinen teema Nixonin vaalikampanjassa oli niin kutsuttu kunniallinen rauha (*peace with honor*). Tarkoituksena oli irtaannuttaa Yhdysvallat sodasta ilman, että Yhdysvaltojen uskottavuus heikkenisi. Tammikuussa 1969 astuttuaan valtaan Nixon uhosi päättävänsä sodan Yhdysvaltojen osalta puolella vuodessa. Vaalilupauksistaan huolimatta Nixon päätyi ensimmäisenä presidenttikäväänään laajentamaan sotaa entisestään. Tähän tulokseen hän tuli muun muassa neuvonantajansa Henry Kissingerin näkemysten pohjalta.¹⁷³ Keväällä 1969 sota laajeni hetkeksi Laosiin ja Kambodzhaan. Tavoitteena tällä oli painostaa Hanoi neuvottelupöytään ja päättää sota.¹⁷⁴

Nixon ja hänen neuvonantajansa Kissinger eivät kuitenkaan olleet täysin avoimia sotatoimistaan Indokiinassa. He toimivat vastoin sitä, mitä olivat antaneet kansan ja kongressin ymmärtää sekä sivuuttivat päätöksenteossa valtion ja puolustusministeriön. Nixon ja Kissinger esimerkiksi pitivät salaisia neuvotteluja Pohjois-Vietnamin ja Neuvostoliiton johtajien kanssa. Hyökkäykset Vietnamin naapurimaihin olivat yksi keino painostaa Hanoita ja Moskovaa salaisissa neuvotteluissa. Neuvottelut ja pommitukset pyrittiin pitämään viimeiseen asti salassa kansalta, kongressilta ja medialta.¹⁷⁵ Näitä salaisia pommituksia ja tavoitetta painostaa Hanoi neuvottelupöytään kutsuttiin nimellä ”*madman policy*”.¹⁷⁶

Nixonin lupauksista ja aikomuksista huolimatta vuoden 1969 keväällä yhdysvaltalaisien sotilaiden määrä Vietnamissa oli huipussaan. Tuolloin amerikkalaisten joukkoja oli samanaikaisesti alueella jopa 543 000–550 000.¹⁷⁷ Vuoden 1969 jälkipuoliskolla Nixon kotiutti sodasta noin 110 000 yhdysvaltalassotilasta.¹⁷⁸ Kotiuttamiset alkoivat kesäkuussa 1969, mutta niitä voidaan pitää osin myös keinona, jolla Nixon yritti viedä huomion pois

¹⁷³ Henry Kissinger tuli myöhemmin tunnetuksi Vietnamin sodan rauhanneuvottelujen yhteydessä ja voitti vuonna 1973 rauhan Nobel palkinnon.

¹⁷⁴ Prentice 2016, 446-451.

¹⁷⁵ Nguyen 2008, 186 – 188.

¹⁷⁶ Schmitz 2014, 76.

¹⁷⁷ Lawrence 2008, 102, 138; Addington 2000, 129.

¹⁷⁸ Dinh 2016. 135–136.

toukokuussa 1969 aloitetusta uudesta sotilaallisesta operaatiosta Vietnamin naapurimaissa. Huolimatta kotiuttamisista ja ”vietnamisaatiosta” vuoden 1970 alussa, Nixonin oltua vuoden presidenttinä, Vietnamin oli edelleen 475 000 yhdysvaltalaissohilasta.¹⁷⁹

Vuonna 1969 sodanvastaiset mielenosoitukset houkuttelivat kaduille satojatuhansia amerikkalaisia. Yksi suurimmista sodanvastaisista mielenosoituksista järjestettiin lokakuussa 1969 Washingtonissa, ja siihen osallistui arviolta 250 000 ihmistä. Vastalauseena mielenosoituksille Nixon piti marraskuussa tunnetun televisiopuheen, jossa hän vetosi ”kansan hiljaiseen enemmistöön” ja pyysi luottamusta toimillensa Vietnamin. Puheella olikin positiivinen vaikutus kansan hyväksyntään, sillä kyselytutkimusten mukaan sen jälkeen kansan myötämielisyys Nixonin toimiin kasvoi ja erityisesti ”vietnamisaatiota” kannatettiin.¹⁸⁰

Vuosina 1971–1972 Nixonin hallinnon legitimitettä heikensivät erilaiset skandaalit. Ensimmäinen niistä tapahtui kesällä 1971, kun *The New York Times* ja *Washington Post* julkaisivat otteita niin kutsutuista Pentagonin papereista. Pentagonin papereiksi kutsuttiin entisen puolustusministeri Robert McNamaran hyväksymää asiakirjaa, johon oli kirjattu Vietnamin sotaan liittyviä päätöksenteon periaatteita. Asiakirjasta kävi ilmi, että Trumanin, Eisenhowerin, Kennedyn ja Johnsonin hallinnot olivat julkisuudessa liioitelleet Yhdysvaltojen sotilaallista ja poliittista panosta Vietnamin. Tavoitteenaan heillä oli ollut saada kongressin ja kansan vahvempi kannatus teoilleen.¹⁸¹

Pentagonin paperit -skandaalia seurasi Watergate-skandaali. Pentagonin paperien julkaisun jälkeen Nixon oli huolissaan omien lainvastaisten toimiensa paljastumisesta. Estääkseen tämän Nixon perusti Valkoisen talon erikoistutkintayksikön, joka tuli myöhemmin tunnetuksi ”putkimiehinä”. Nämä ”putkimiehet” murtautuivat esimerkiksi Daniel Ellsbergin terapeutin toimistoon. Ellsberg oli vuotanut Pentagonin paperit lehdistölle, ja Nixonin hallinto halusi varmistaa, ettei hänellä ollut tiedossaan mitään, mikä voisi heikentää Nixonin hallinnon uskottavuutta. Watergate-skandaali sai kuitenkin nimensä vasta, kun ”putkimiehet” jäivät kiinni murtauduttuaan Washingtonissa Watergate-hotellissa sijainneeseen Demokraattisen puolueen toimistoon kesällä 1972. Watergate-skandaali vahingoitti Nixonin legitimitettä pysyvästi ja johti lopulta hänen eroonsa vuonna 1974.¹⁸²

Tammikuussa 1973 rauhan saavuttaminen Vietnamin näytti jopa todennäköiseltä, kun jälleen jatkuneet Pariisin neuvottelut tuottivat tulosta. Neuvottelujen seurauksena Yhdysvallat

¹⁷⁹ Addington 2000, 130.

¹⁸⁰ Addington 2000, 133; Lawrence 2008, 143–144.

¹⁸¹ Addington 2000, 140–142.

lupasi lopettaa kaikki sotatoimet Pohjois-Vietnamia vastaa ja vetää joukkonsa pois 60 päivän kuluessa sopimuksen allekirjoittamisesta. Sopimuksen mukaan Vietnamissa tuli järjestää vapaat ja demokraattiset vaalit, jotka päättäisivät Etelä-Vietnamin kohtalosta. Pohjois-Vietnam lupasi olla yhdistämättä Etelä-Vietnamia itseensä voimakeinoin. Vaaleja valvomaan perustettiin Kansallisen sovinnon ja yhteisymmärryksen komitea (*Council of National Reconciliation and Concord*). Pohjois-Vietnam sitoutui myös vapauttamaan yhdysvaltalaiset sotavangit. Maaliskuun 1973 loppuun mennessä Yhdysvaltojen joukot olivat asteittain vetäytyneet pois Vietnamista. Salaiset pommitukset Kambodzhassa jatkuivat kuitenkin elokuuhun.¹⁸³

1.2 Paavali VI jatkaa rauhan puolesta puhumista sinnikkäästi

1.2.1 Ihmisoikeuksia, rauhankasvatusta ja vastuunkantoa: vuodet 1969–1970

Paavali VI:n suhtautumisessa Vietnamin sotaan ei ole virallisten dokumenttien perusteella havaittavissa radikaalia muutosta niiden sisällöissä. Paavin puheissa toistuivat samat teemat läpi tutkimukseni vuosien. Kuitenkin vuodesta 1969 alkaen paavi ryhtyi puhumaan yhä rohkeammin suoraan Vietnamista sen sijaan, että olisi nimeä mainitsematta antanut yleisön ymmärtää viittaavansa Vietnamin sotaan. Toinen tapahtunut muutos oli Paavali VI:n puheiden painottuminen aiempaa enemmän hengellisiin teemoihin. Verrattuna esimerkiksi paavin puheeseen YK:ssa, jossa hengelliset teemat olivat olleet lähinnä vain sivumainintoja, muuttuivat puheet, kirjeet ja viestit vuosina 1969–1973 entistä hengellisemmiksi. Jumalan antama ikuinen rauha sekä ihmisten mielissä oleva rauha, jonka saattoi saada Jumalan kautta, nousivat keskeisiksi. Hengelliset teemat saivat siis lisää tilaa kannanotoissa.

Kolmas muutos liittyi tarkastelemieni medioiden osoittamaan kiinnostukseen paavia kohtaan. Erityisesti vuonna 1968 paavi sai suhteellisen paljon mediahuomiota sekä *The New York Times*issä että *National Catholic Reporter*issa. Paavin kannanotot, kommentit ja tekemiset kiinnostivat *The New York Times*iä ja *National Catholic Reporter*ia huomattavasti vähemmän vuosina 1969–1973 verrattuna aiempaan. Myöskään esimerkiksi vuonna 1971 julkaistu apostolinen kirje *Octogesima Adveniens* ei saanut samanlaista huomiota kuin esimerkiksi vuonna 1967 julkaistu kiertokirje *Populorum Progressio*, vaikka ne laajuudeltaan ja sisällöiltään vastasivat hyvin pitkälle toisiaan. Tämä siitäkin huolimatta, että *Octogesima Adveniens* otti huomattavasti suuremmin kantaa esimerkiksi marxismiin ja liberalismiin, jotka

¹⁸² Addington 2000, 140–142.

¹⁸³ Addington 2000, 149–151, 153.

kiinnostivat erityisesti *The New York Timesiä* vuonna 1967, kun *Populorum progressio* julkaistiin.

Samanlainen muutos median suhtautumisessa tapahtui myös suomalaisessa kirkollisessa mediassa. Erityisesti kristillisyhteiskunnallinen *Kotimaa*-lehti oli kiinnostunut Vietnamin sotaan liittyvistä käännteistä juuri vuosina 1966–1968. Sen jälkeen kiinnostus laantui merkittävästi. Yksi syy saattoi olla se, ettei sodalle näkynyt loppua yrityksistä ja toiveista huolimatta.¹⁸⁴ Sama turhautuminen näkyi myös paavin kannanotoissa.

Paavali tarjosi monessa kannanotossaan ratkaisuja sodan päättämiseksi sekä rauhanrakennusehdotuksia.¹⁸⁵ Vuoden 1969 rauhanpäivän viestissään paavi tarjosi jo otsikossa tien rauhaan – ihmisoikeuksien edistäminen¹⁸⁶. Hän esitti huolensa kansojen eritahtisesta kehityksestä ja ihmisoikeuksien heikosta tilasta erityisesti joissain maailman osissa. Hän näki tilanteen kaksisuuntaisena: ihmisoikeudet edistivät rauhaa, mutta myös rauha edisti ihmisoikeuksia ja kehitystä. Hän totesi: ”ilman rauhaa ei ole luottamusta, ilman luottamusta ei ole edistystä.” Sen jälkeen hän korosti puheessaan, että luottamuksen pitäisi perustua oikeudenmukaisuuteen. Samassa puheessaan hän vannotti ihmisiä suhtautumaan rauhaan ja rauhanrakentamiseen velvollisuutena. Myös ihmisoikeuksia ja ihmisten välistä yhdenvertaisuutta hän piti puheessaan luonnollisena ja kaikkia maailman ihmisiä arvokkaina.¹⁸⁷ Vuoden 1969 rauhanpäivän viestistä ei uutisoitu, mutta samana päivänä pidetystä paavin puheesta oli *The New York Timesissä* lyhyt, puhetta referoiva uutinen. Puheessa paavi mainitsi Vietnamin nimeltä, ja se nostettiin uutisessa esiin. Paavi puhui Vietnamin ohella myös Afrikan konflikteista sekä Palestiinan tilanteesta.¹⁸⁸

Tammikuussa 1969 Paavali VI piti jälleen puheen Vatikaanissa työskenteleville diplomaateille. Siinä nosti esiin erityisesti kansakuntien yhteiset tavoitteet ja niiden saavuttamisen. Hän sanoi, että maailmankohtaloa määrittäviä tekijöitä ovat esimerkiksi ihmisoikeuksien takaaminen kaikille, vapauden ja oikeudenmukaisuuden vallitseminen kaikkialla, aseistariisunnan onnistuminen sekä riittävä koulutus ja halu tehdä ihmisten välistä yhteistyötä. Näiden jälkeen paavi totesi rauhan saavuttamisen olleen kaikkein tärkein maailman kohtaloon vaikuttava tekijä. Puheessaan paavi oli varovaisen toiveikas rauhan

¹⁸⁴ Toivonen, 2004, 107.

¹⁸⁵ Esimerkiksi kiertokirjeessään *Populorum Progressio* paavi sanoi kehityksen olevan tie rauhaan.

¹⁸⁶ Otsikko viestillä oli *The Promotion Of Human Rights, The Way To Peace*.

¹⁸⁷ Paavali 1969a.

¹⁸⁸ NYT 2.1.1969. Pope Paul, in New Year Talk, Deplores 'Terror and Reprisal'; Samoihin aikoihin *The New York Timesissä* huomiota herätti enemmän paavin kommentit Lähi-idän tilanteeseen, joissa hän tuki suurvaltojen interventiota kriisiin. *National Catholic Reporter* ei julkaissut yhtäkään uutista paavin rauhanpäivän viestistä. Tammikuussa 1969 NCR:ssa puhututti enemmän paavin samaa kritiikki puoli vuotta aiemmin julkaistusta *Humanae Vitae* -kiertokirjeestä sekä siihen vastaaminen.

suhteen Vietnamissa. Hän vaikuttaa odottaneen rauhan toteutumista lähiaikoina kysyessään: ”Onko liian optimistista arvioida, että sota on vihdoin kulkemassa kohti tuhoa? Onko typerää toivoa, että Pariisissa käydyt työlääät neuvottelut toisivat pian pitkään kaivatun rauhan kärsivälle Vietnamille?”. Vietnamin sodan jälkeen paavi puhui myös muun muassa Nigerian konfliktista, Latinalaisesta Amerikasta, Pohjois-Irlannista ja Keski-Euroopasta. Diplomaatteja paavi kannusti seuraamaan tarkasti Pyhän istuimen esimerkkiä rauhantyössä ja pohtimaan sitä, mitä kansakunnat voisivat tehdä yhteisten tavoitteiden, kuten rauhan, saavuttamiseksi.¹⁸⁹ Puheesta uutisoitiin *The New York Timesissä* lyhyesti. Siinä nostettiin esiin paavi kahtalaiset odotukset rauhan suhteen: paavi pelkäsi pahinta, mutta toivoi parasta.¹⁹⁰

Tammikuun loppupuolella, päivää ennen Nixonin astumista presidentiksi Paavali VI rukoili päivittäisessä Angelus Domini -rukouksessaan rauhan puolesta Vietnamissa. Hän sanoi koko maailman yhdessä pyrkivän rauhaan alueella ja haluavan, että rauhanomaiset keinot vakiintuisivat konfliktien ratkaisukeinoksi. Halua rauhalle oli paljon, mutta se oli vaikeaa. Paavi rukoili Jumalalta tukea rauhanneuvotteluihin.¹⁹¹

2. päivänä maaliskuuta vuonna 1969 Paavali VI tapasi ensimmäistä kertaa Yhdysvaltojen uuden presidentin, Richard Nixonin. Nixon vieraili Vatikaanissa Euroopan-matkallaan. Huomion arvoista on, että Nixon olisi toivonut näkevänsä paavin jo helmikuun lopulla tavatessaan Italian presidentin ja pääministerin kanssa. Paavi oli kuitenkin estynyt, joten Nixon palasi vielä uudestaan Roomaan vierailuaan välillä Ranskassa. Vierailulta odotettiin, että Pyhä istuin ja Yhdysvallat olisivat vihdoin solmineet viralliset diplomatiasuhteet. Näin ei tapahtunut, mutta Nixon nimitti edustajakseen Vatikaaniin entisen Vietnamin suurlähettilään, Henry Cabot Lodgen. Sen, että Nixon valitsi edustajakseen juuri entisen Vietnamin suurlähettilään, on tulkittu olleen merkki siitä, että Nixon pelkäsi paavin asettuvan vahvasti Yhdysvaltoja vastaan suhteessaan Vietnamin sotaan ja julkisesti tuomitsevan Yhdysvaltojen toimet Vietnamissa.¹⁹²

Maaliskuista tapaamista paavin ja Nixonin välillä on kuvattu ilmaisuilla ”terävä” sekä ”täynnä erimielisyyksiä”.¹⁹³ Vierailulla paavi ja Nixon keskustelivat yksityisesti, ja keskustelusta ei ole saatavilla tarkkaa tietoa. Tapaamisen yhteydessä paavi antoi Nixonille diplomaattisen viestin, jossa muistutti Yhdysvaltojen suuresta vastuusta. Siinä hän toivoi Nixonin edistävän politiikallaan kestäväää rauhaa ja hedelmällistä ymmärrystä sekä estävän

¹⁸⁹ Paavali VI 1969b.

¹⁹⁰ NYT 12.1.1969 Pope Has Mixed Feeling On Outlook for Peace.

¹⁹¹ Paavali VI 1969c.

¹⁹² Fogarty 1994, 236; Hebblethwaite 1993, 557.

¹⁹³ Fogarty 1994, 236; Hebblethwaite 1993, 557.

tulevia aseellisia konflikteja. Suurimmaksi tavoitteeksi paavi nimesi rauhan toteutumisen. Myös Nixon antoi paaville viestin, jossa sanoi paavin inspiroineen häntä. Nixon sanoi siinä, että maailma tarvitsee paavin kaltaisia moraalisia ja hengellisiä johtajia. Hän myös totesi, että uskoi ratkaisun rauhaan löytyvän tulevaisuudessa, jotta sellainen maailma jolle paavin on ”omistanut elämänsä” tulisi todeksi.¹⁹⁴

The New York Times julkaisi Paavali VI:n ja Nixonin viestit vierailun jälkeen. Sen lisäksi tapaaminen herätti jonkin verran huomiota lehdessä, mutta suurimmassa osassa uutisista käsiteltiin Nixonin Euroopan vierailua kokonaisuudessaan eikä paavi saanut kovinkaan paljoa palstatilaa. Kuitenkin 3.3.1969 julkaistun numeron etusivulle oli valittu kuva paavin ja Nixonin tapaamisesta. Uutisessa sen alla käytiin läpi kahdeksanpäiväisen Euroopan-vierailun vaiheita ja kotiinpaluun tunnelmia.¹⁹⁵ Paavin ja Nixonin tapaamisesta kertovat artikkeli julkaistiin otsikolla ”Paavi pakottaa presidentin lisäämään yrityksiä rauhan kasvattamiseksi ja köyhempien valtioiden auttamiseksi”. Artikkelin mukaan sekä Vatikaani että Yhdysvaltojen delegaatiot kuvailivat tapaamista sydämelliseksi ja rehelliseksi. Paavi ja Nixon olivat sen mukaan keskustelleet rauhasta Vietnamin sekä Lähi-idässä ja Nigeriassa, ja paavi oli ilmaissut huolensa nuorten turhautumisesta ja pettymyksestä.¹⁹⁶

Saman vuoden marraskuussa pitämässään puheessa Vatikaanissa vierailulla olleille yhdysvaltalaisille kuvernööreille¹⁹⁷ paavi puhui suoraan Vietnamista. Hän sanoi, että tuloksetta jo vuosia käyty sota Vietnamin tulisi lopettaa, sillä se tuli kalliiksi ja ennen kaikkea aiheuttaisi ihmisten kuolemia. Paavi sanoi, että sodan päättäminen oli hänelle hyvin tärkeää ja että hän aikoi kannustaa myös vuosi sitten valittua uutta presidenttiä samaan tehtävään. Hän päätti voimakkaan puheensa toivomalla, että jokainen, jolla oli minkäänlainen rooli Vietnamin sodassa, ryhtyisi edistämään ja nopeuttamaan käytäviä neuvotteluja.¹⁹⁸

Tapahtumasta julkaistiin uutinen, jonka otsikko oli ”Paavi aplodeeraa Nixonin toimille Vietnamin”. Uutisessa tulkittiin paavin hyväksyneen puheessaan Nixonin Vietnamin-politiikan. Tuolloin Nixonin virallisen Vietnamin-politiikan tavoitteena oli lopettaa sota mahdollisimman nopeasti. Artikkelissa tulkittiin, että paavi tuki puheensa perusteella tätä politiikkaa. Siinä nostettiin esiin, että paavi oli ”seurannut suurella kiinnostuksella laajalle levinnyttä manifestia, jonka tavoitteena oli lopettaa sota Vietnamin nopeasti”. Uutiseen oli

¹⁹⁴ PPPUS 1969.

¹⁹⁵ NYT 3.3.1969 Nixon Ends Europe Tour, Finds 'Trust' In Future.

¹⁹⁶ Coty 1969a.

¹⁹⁷ The New York Timesin uutisen (18.11.1969 Pontiff Applauds Nixon On Vietnam) mukaan viisi vierailulla ollutta kuvernööriä olivat James Rhodes (Ohio, republikaani), Claude Kirk Jr. (Florida, republikaani), Calvin Rampton (Utah, demokraatti), Frank Farrar (Etelä-Dakota, republikaani) ja Frank Licht (Rhode Island, demokraatti).

nostettu paavin maininta, jossa hän kuvasi presidenttiä loistavaksi.¹⁹⁹ Toinen uutisessa esiin nostettu teema oli paavin osoittama ymmärrys sille, että sodan lopettamiselle tuli olla oikeanlaiset olosuhteet. Uutisessa siteerattiin kohtaa paavin puheesta, jossa hän esimerkiksi toteaa, ettei liittolaisen luottamusta tulee pettää eikä henkensä uhranneiden sotilaiden panosta tule heittää hukkaan.²⁰⁰ Toinen samasta tapahtumasta julkaistu uutinen lainasi paavin puheen kohtaa, jossa hän sanoi toivovansa, että Yhdysvallat ei varustaisi kehittyviä maita aseilla, jotka uhkaavat ihmishenkiä ja turvallisuutta. Sen sijaan Yhdysvaltojen tulisi panostaa kehittyviin maihin lahjoittamalla ruokaa ja lääkkeitä.²⁰¹

Vuoden 1970 Rauhanpäivän viestissään Paavali VI korosti rauhankasvatusta ratkaisuna sotiin, väkivaltaan ja konflikteihin maailmassa. Hän toi esiin viestissään, kuinka esimerkiksi teknologisesti kehittyvä maailma auttaisi ihmiskuntaa sekä kuinka edistys hyödyttäisi kaikkia maailman kansoja. Hänen mukaansa ihmiset pyrkivät luonnostaan kohti oikeudenmukaisuutta, tasapainoa ja rauhaa, joiden saavuttamista kehitys edesauttoi. Hän myös totesi, että ”rauha on nykymaailman looginen päämäärä”. Myös ihmiset, jotka teoillaan rikkoivat rauhaa, janosivat hänen mukaansa rauhaa. Tässä yhteydessä hän viittasi Augustinuksen *Jumalan valtion (De Civitate Dei)* ja lainasi siitä lauseen: ”rauhan takia jopa sotia soditaan”.²⁰²

Paavi korosti rauhanpäivän viestissään tammikuussa 1970 sitä, että rauha ei syntynyt itsestään eikä siitä voinut olettaa nauttivansa aina. Rauhaa täytyi aktiivisesti rakentaa ja kehittää. Hänen mukaansa rauhan toteutuminen vaati radikaaleja muutoksia vallalla oleviin ajatuksiin ja ideoihin. Tuolloin vallalla olleet ideat olivat pohjimmiltaan itsekkäitä ja rajallisia. Jotta rauha toteutuisi, nuo ideat tulisi korvata universaalilla rakkaudella. Hän totesi, että maailma tarvitsi uutta ideologista opetusta: rauhanopetusta. Paavalin mukaan vain sydäimestä lähtevä muutos voi mahdollistaa rauhan. Hän nosti puheessaan esiin myös yhteiskuntien normien muuttumisen: maailmassa ei enää hyväksytty terrorismia, vankien kidutusta, siviilien kaltoinkohtelua, keskitysleirejä eikä panttivankien tappamista. Ihmisten velvollisuutena ei hänen mukaansa ollut tuomita meneillään olevia kiistoja kansojen, rotujen, heimojen tai luokkien välillä. Sen sijaan ihmisen velvollisuus on pyrkiä tuomaan rauhaa ihmisten välille.²⁰³

¹⁹⁸ Paavali VI 1969c.

¹⁹⁹ Engl. *illustrious*, voidaan suomentaa myös maineikas tai arvostettu.

²⁰⁰ Coty 1969b.

²⁰¹ NYT 18.11.1969 Pope Critical of Supply Of Arms to Poor Lands.

²⁰² Paavali VI 1970.

²⁰³ Paavali VI 1970.

Saman puheen lopussa hän kysyi, kuinka rauha saavutettaisiin sekulaarissa maailmassa. Minkälaiseen rauhaan lopulta päästäisiin? Paavali totesi, että rauha, joka historiassa aiemmin oli saavutettu, oli ollut heikkoa ja epävakaa pohjalla sekä perustunut vahvemman dominanssiin. Hän kysyi myös: mitä on rauha ilman armoa? Mitä on rauha, jossa on koston henki? Tästä pois oppimista Paavali piti ensisijaisen tärkeänä ja toivoi, että sitä vaalittaisiin maailmassa.²⁰⁴

Myöskään vuoden 1970 rauhanpäivän viesti ei saanut paljoa mediahuomiota. 2.1.1970 *The New York Times* julkaisi artikkelin, jossa rauhanpäivän puheesta ja viestistä nostettiin esiin erityisesti paavin kommentit aseista ja aseteollisuudesta. Uutisen otsikko oli ”Paavi käy aseteollisuuden kimppuun”. Sen lisäksi uutisessa summataan jonkin verran yhteen paavin siihenastista paaviutta.²⁰⁵

Tammikuussa 1970 Paavali VI puhui jälleen Vatikaaniin akkreditoituille diplomaateille. Puheessa paavi käsitteli pääosin katolisen kirkon roolia diplomatiassa. Hän kysyi, onko kirkon tehtävä ylipäätään tehdä diplomatiata. Omaan kysymykseensä paavi vastasi, että kirkolla oli omia tavoitteitaan, jotka se halusi saavuttaa, aivan kuten kansallisvaltioillakin. Paavi vetosi myös Vatikaanin toiseen konsiiliin, jossa kirkon tavoitteeksi asetettiin yhteiskunnan ja sen yhtenäisyyden vahvistaminen. Konkreettisiksi diplomatian tavoitteiksi paavi kertoi kansojen välisten siteiden vahvistamisen, vuoropuhelun lisäämisen sekä maiden auttamisen, jotta ne tunnistaisivat omat sekä toisten maiden oikeudet ja velvollisuudet. Tämän paavi koki kirkon velvollisuudeksi kansainvälisessä diplomatiassa. Hän siteerasi puheessaan muun muassa *Gaudium et Spes* konstituution kohtaa, jossa määritellään, mitä rauha on:

Rauha ei merkitse pelkästään sitä, ettei ole sotaa, eikä sitä voida rajoittaa vain jonkinlaiseksi vihamielisten voimien tasapainotilaksi. Se ei myöskään synny mahtavan hallituksen käskystä, vaan se on sanan varsinaisessa merkityksessä oikeudenmukaisuuden työtä (Jes. 32:17). Rauha saa alkunsa siitä järjestyksestä, jonka ihmiskunta on saanut jumalalliselta perustajaltansa ja joka ihmisten on toteutettava käytännössä janoamalla yhä täydellisempää oikeudenmukaisuutta. Ihmissuvun yhteinen hyvä on tosin pohjimmaltaan riippuvainen Jumalan iäisistä laeista, mutta sen konkreettiset vaatimukset joutuvat aikojen kuluessa alituisten muutosten alaisiksi.²⁰⁶

Tämän jälkeen hän kysyi, eikö tässä valossa kansainvälinen diplomatiata ollutkin luontainen tehtävä paaville. Paavi sanoi katolisen kirkon olevan maailmassa rauhan asialla sekä auttamassa kansoja pääsemään egoismin, vihoittelun ja ylpeyden yli. Paavi muistutti, että rauha on mahdollista saavuttaa juuri tällaisen diplomatian kautta.²⁰⁷

²⁰⁴ Paavali VI 1970.

²⁰⁵ Coty 1970a.

²⁰⁶ Suomennos: katolinen.fi <https://katolinen.fi/gaudium-et-spes/>

²⁰⁷ Paavali VI 1970a

Puheessa paavi kutsui kirkkoa ”ihmisluonnon asiantuntijaksi” ja edistävän autenttista humanismia, joka oli avoin myös transsendentille. Tämän kautta kirkko pystyi hänen mukaansa luomaan hedelmällisiä kontakteja, jotta rauhaa voitaisiin rakentaa tehokkaasti. Puheen loppupuolella paavi kiitti paikalla olleita diplomaatteja arvokkaasta työstä ja rauhan vaalimisesta diplomaattisissa suhteissa. Puheessa paavi puhui nimeltä ainoastaan Nigerian konfliktista ja vierailustaan Afrikassa.²⁰⁸

Syyskuussa 1970 presidentti Richard Nixon vieraili jälleen Vatikaanissa. Nixonille pitämässään puheessa Paavali VI korosti Yhdysvaltojen presidentin suurta vastuuta nykyhetken ja tulevaisuuden kannalta. Paavi sanoi:

Olette sellaisen maan johtaja, jolla on suuri vastuu maailman nykyisyydestä ja tulevaisuudesta. Viimeaikaiset tapahtumat ovat osoittaneet, että rauhantyölle on erityinen tarve näinä aikoina.²⁰⁹

Hän toi esiin huolensa konflikteista, joihin yhä useampi valtio oli osallinen, tarkentamatta kuitenkaan, mihin konflikteihin tai valtioihin hän viittasi. Paavi nosti esiin siviilien, viattomien ja lasten kärsimykset. Näihin liittyen hän totesi, että rauhantyölle oli suuri tarve maailmassa ja että vastuu siitä kuului ihmisille, joilla oli eniten valtaa maailmassa. Paavali VI sanoi toivovansa, että rauhan uudelleenrakentaminen tuottaisi hedelmällistä yhteistyötä ja valtioiden kehitystä. Kaiken toiminnan tavoitteena tuli paavin mukaan olla ”kunniallinen rauha”.²¹⁰ Puheen lopulla paavi kannusti presidentti Nixonia ottamaan vastaan tämän vaikean haasteen.²¹¹

Nixonin vierailu huomioitiin *The New York Timesissä*. Ennen vierailua julkaistiin lyhyt uutinen, jossa kerrottiin Nixonin Rooman-vierailusta. Uutisen mukaan hän vietti iltapäivällä noin tunnin paavin kanssa, mitä ennen hän tapaisi Italian presidentti Giuseppe Saragatin sekä pääministeri Emilio Colombon.²¹² Vierailun kulusta julkaistiin pidempi ja yksityiskohtaisempi artikkeli sitä seuranneena päivänä. Uutisen sisältö ei keskittynyt paavin ja Nixonin tapaamiseen, mutta heidän kerrottiin keskustelleen yksityisesti yli tunti kansainvälisistä suhteista ja pyrkimyksistä rajoittaa aseita. Sen lisäksi numeron etusivua kuvitti kuva paavin ja Nixonin tapaamisesta.²¹³ NYT uutisoi myös italialaisten ”kommunistien” mielenosoituksesta, joka järjestettiin vastustamaan Nixonin vierailua Italiassa. Uutisen mukaan mielenosoitukseen osallistui noin 10 000 ihmistä.²¹⁴

²⁰⁸ Paavali VI 1970a

²⁰⁹ Paavali VI 1970d.

²¹⁰ Tällä paavi viittasi selkeästi Nixonin *'peace with honor'* -politiikkaan.

²¹¹ Paavali VI 1970d.

²¹² NYT 28.9.1970 Nixon Will Meet Today With Colombo and Pope.

²¹³ Hoffman 1970a.

²¹⁴ NYT 27.9.1970 Rally by Rome Reds Protests President's Visit Today.

Paavin ja presidentti Nixonin suhde vaikutti olleen jokseenkin erilainen kuin paavin ja Johnsonin. Johnson haki itse aktiivisesti tukea paavilta ja tuntui USA:n hallinnon dokumenttien perusteella arvostavan paavin rauhan työtä ja olleen varsin kiinnostunut paavin tuesta politiikalleen.²¹⁵ Nixonin hallinnon aikaisissa muistioissa vastaavaa ei ole havaittavissa. Kuitenkin myös Nixon vaikuttaisi olleen kiinnostunut siitä, kuinka paavi suhtautui Vietnamin sotaan ja millaisia kannanottoja tämä teki. Syyskuun 1970 vierailun yhteydessä Nixonin on tulkittu kalastelleen Pyhää istuinta puolelleen. Nixon pelkäsi, että Neuvostoliitto hyötyisi poliittisesti siitä, jos paavi tuomitsisi Yhdysvaltojen toimet Vietnamissa.²¹⁶

Vuonna 1970 paavi teki vierailun Aasiaan ja Oseaniaan. Hän kuitenkin jätti väliin Vietnamin, mikä on kiinnostavaa erityisesti huomioon ottaen sen, kuinka paljon Paavali VI vaikuttaisi olleen kiinnostunut Vietnamin tilanteesta. Paavi vieraili Aasian matkallaan Australiassa, Indonesiassa, Samoalla, Filippiineillä, Hongkongissa, Ceylonilla sekä Pakistanissa ja Iranissa. Paavali VI oli ensimmäinen paavi, joka teki virkamatkan Kaukoitään. Vierailullaan pitämässään puheissa paavi ei nostanut esiin kovinkaan montaa Vietnamin sodan kannalta merkittävää asiaa. Pääasiassa hän puhui kristittyjen asemasta Aasiassa ja mainitsikin Manilassa pitämässään puheessa vierailun tarkoituksen olleen spirituaalinen: ”sillä on apostolinen luonne”.²¹⁷ Tämä näkyi monissa muissakin puheissa. Toisessa Manilassa pitämässään puheessaan hän sanoi tavoitteenaan olevan Jumalan tekeminen paremmin tunnetuksi ja enemmän rakastetuksi, sillä siinä on hänen mukaansa ihmiskunnan onnellisuuden lähde. Paavi puhui puheissaan muun muassa rukouksesta, uskon vahvistamisesta, kristityn arvoista, luottamuksesta Jumalaan ja kristinuskon tuomasta rauhasta ja toivosta.²¹⁸

Yhteiskunnalliset teemat nousivat esiin esimerkiksi paavin puheessa yliopisto-opiskelijoille Manilassa. Siellä hän sanoi nuorten sekä Filippiineillä että muualla Aasiassa olevan "marssilla". Paavali VI kuitenkin kysyi opiskelijoilta tiukkaan sävyyn: tiedättekö mitä tavoittelette? haluatteko etsiä ja toteuttaa todellisesti arvokkaita asioita? Puheensa lopulla paavi painotti kristillisten arvojen ja uskon luomaa vakaata pohjaa, jota myös filippiiniläisten nuorten tulisi tavoitella.²¹⁹ Hän myös puhui useassa puheessaan kärsimyksestä ja työn tekemisestä parempien olojen puolesta, mutta suurimmassa osassa tapauksista hän vaikuttaisi viittanneen ensisijaisesti henkilökohtaiseen kamppailuun. Eräässä vierailun aikana

²¹⁵ FROUS 1967a; 1967b; 1967c.

²¹⁶ Fogarty 1994, 236. Hebblethwaite 1993, 557.

²¹⁷ Paavali VI 1970e.

²¹⁸ Paavali VI 1970f; Paavali VI, 1970j.

²¹⁹ Paavali VI 1970g.

pitämässään saarnassaan²²⁰ hän kuitenkin esitti, että Jeesuksen esimerkki ja opetukset voivat tarjota ratkaisuehdotuksia ja moraalisen pohjan myös nykypäivän poliittisiin, sosiaalisiin ja taloudellisiin haasteisiin. Paavi mainitsi pariin otteeseen Aasian maanosaa koettelevat sodat ja konfliktit, jotka jättivät ihmisiä orvoiksi, tuhosivat kyliä ja jättivät arpia²²¹, mutta maininnat jäivät pintapuolisiksi eivätkä muodostaneet koko puheen läpi leikkaavaa teemaa. Paavin matkasta uutisoitiin *The New York Times*issä, mutta uutinen lähinnä referoi ainoastaan vierailun kulkua.²²² Lehdessä spekuloidiin myös paavin mahdollisesta vierailusta Vietnamiin neuvottelemaan rauhaa.²²³

Paavi puhui vuosina 1969–1970 monta kertaa suoraan Vietnamista. Hän vaati ja rukoili rauhaa Vietnamiin useassa yhteydessä. Vaatimukset olivat jossain määrin suurempia ja niitä oli suhteellisesti enemmän kuin esimerkiksi vuosina 1966–1968. Uusia teemoja paavi ei kuitenkaan tuonut esiin juurikaan. Edellisiltä vuosilta tutut teemat kuten oikeudenmukaisuus, ihmisten yhdenvertaisuus sekä ihmisarvon puolustaminen nousivat esiin monessa dokumentissa.

Vuosina 1969–1970 paavi tapasi Nixonin kaksi kertaa, minkä jälkeen he eivät tavanneet. Kiinnostavaa on, että Nixon kiitti paavia juuri hengellisestä ja moraalisesta johtajuudesta. Nixon kuitenkin kuvasi rauhan olleen Paavali VI:n elämän tehtävä, mutta viittaus paaviin hengellisenä ja moraalisen johtajana, ei esimerkiksi yhteiskunnallisena vaikuttajana tai rauhanneuvottelijana, saattoi olla Nixonilta harkittu valinta. On mahdollista, että Nixon halusi sanavalinnoillaan muistuttaa, että paavi oli ennen kaikkea katolisen kirkon johtaja, ei yhteiskunnallinen tai poliittinen johtaja. Toisaalta paavi jälleen ulkoisti itsensä poliittisesta päätöksenteosta ja korosti Yhdysvaltojen vastuuta sodan päättämiseksi. Tämän paavi tuo esiin molemmilla kerroilla tavatessaan Nixonin vuosina 1969–1970. Sama teema painottui myös paavin puheessa yhdysvaltalaisille kuvernööreille.

1.2.2 Vuosi 1971 ja Apostolinen kirje yhteiskunnan uudistamisesta

Vuoden 1971 rauhanpäivän viesti kulki otsikolla ”Jokainen mies on veljeni”. Paavi totesi puheensa alussa, että maailma tarvitsi pikaisesti rauhaa. Hän kertoi tarinaa ihmiskunnasta joka sodan, mitä ilmeisemmin toisen maailmansodan, jälkeen oli varma, ettei halua enää sotia. Ihmiskunta perusta hienoja instituutioita ja teki hienoa työtä rauhan säilyttämiseksi. Nyt kuitenkin ”eilispäivän demonit” olivat paavin mukaan palanneet ihmiskuntaan, ja politiikkaa

²²⁰ Paavali VI 1970h.

²²¹ Paavali VI 1970i.

²²² Esimerkiksi NYT 29.11.1970 The Pope: A Long Journey For a 'Fisher Of Men'.

²²³ Hofmann 1970b.

määrittivät rauhan sijaan taloudelliset intressit, kansalliset edut ja vallan tavoittelu. Rauhasta oli jälleen tullut aseiden ja hirmutekojen tasapaino. Mikä oli mennyt pieleen, paavi kysyi. Rauha edellytti hänen mukaansa yhtenäisyyttä, vapautta sekä toisten ihmisten kunnioitusta ja auttamista. Sen lisäksi hän nosti jälleen esiin sen, että rauhan tulisi perustua oikeudenmukaisuudelle, tasa-arvolle ja jaetun ihmisyyden tunnustamiselle. Paavi muistutti viestinsä loppupuolella ihmisoikeuksien julistuksen ensimmäisestä artiklasta ja Matteuksen evankeliumin kultaisesta säännöstä.²²⁴

Viestin lisäksi paavi piti 1.1.1971 tuttuun tapaan rauhanpäivän puheen. Puheessa Paavali VI käsitteli samoja teemoja kuin viestissään. Siinä hän korosti sitä, että rauhanpäivän sanoma ei kosketa ainoastaan kristittyjä vaan kaikkia, jotka rakastivat rauhaa. Paavi myös korosti, että maiden päättäjillä oli valtava velvollisuus edistää kansojen rauhanomaisia suhteita ja yhteistyötä. Sen lisäksi hän nosti esiin tuttuja teemoja kuten kouluttamisen, sivistämisen ja rauhankasvatuksen sekä sen, että rauhan olisi tärkeää lähteä sisimmästä, jotta se voisi heijastua yhteiskuntaan. Paavi myös siteerasi Raamatusta löytyvän rakkauden kaksoiskäskyn toista osaa: rakasta lähimmäistä niin kuin itseäsi. Hän päätti puheensa toiveikkaana todeten, että jonain päivänä rauha vielä voitaisi.²²⁵

Rauhanpäivän yhteydessä paavi myös allekirjoitti ydinaseita rajoittavan sopimuksen, jolle hän antoi hyväksyntänsä jo muutamaa vuotta aiemmin.²²⁶ *The New York Times* julkaisi uutisen, jossa kertoi aiheesta. Uutisessa paavin allekirjoituksen tulkittiin olleen ennemmin moraalinen tuki kuin konkreettisesti vaikuttanut hyväksyntä. Merkittävänä artikkelissa kuitenkin pidettiin sitä, että Pyhän istuimen allekirjoittama sopimus, jonka yhtenä osapuolena oli Neuvostoliitto, tarkoitti käytännössä formaalien diplomatiasuhteiden muodostamista Vatikaanin ja Neuvostoliiton välille. Muut allekirjoittajat olivat Yhdysvallat ja Iso-Britannia. Samassa uutisessa kerrottiin myös rauhanpäivän saarnasta. Siitä nostettiin esiin paavin toteamus, jonka mukaan vastuu rauhasta kuuluu poliittisille päättäjille. Sen lisäksi esiin nostettiin paavin muistelut toisesta maailmansodasta ja Rooman pommituksista.²²⁷

Jälleen tammikuussa Vatikaanissa toimiville diplomaateille pitämässään puheessaan Paavali nosti esiin esimerkiksi katolisen kirkon ja paavin roolin diplomatiassa, diplomatian hienouden ja jalouden sekä moraalisen velvollisuuden varjella maailmaa väkivallalta. Paavali VI:lle tyypilliset teemat kuten oikeudenmukaisuus, kansainvälinen yhteistyö ja järjestys sekä

²²⁴ Paavali VI 1970a.

²²⁵ Paavali VI 1971.

²²⁶ Hrynkow 2019.

²²⁷ Hofmann 1971a.

ihmisten oikeudet mainitaan myös puheessa. Puhe oli sisällöltään ja muodoltaan hyvin paljon edellisten vuosien diplomaateille pidettyjen puheiden tapainen.²²⁸

Toukokuussa 1971 Paavali VI julkaisi apostolisen kirjeen *Octogesima Adveniens*, joka käsitteli yhteiskunnan uudistamista ja uusia yhteiskunnallisia ilmiöitä. Se käsitteli monia samoja teemoja kuin neljä vuotta aikaisemmin julkaistu *Populorum Progressio* -kiertokirje. *Populorum progression* tavoin se oli poikkeuksellisen laaja kannanotto yhteiskunnallisiin kysymyksiin modernissa maailmassa. Sen englanninkielisessä käännöksessä oli lähes 11 000 sanaa (*Populorum progressiossa* noin 12 000 sanaa). *Octogesima Adveniens* oli osoitettu paavillisen Iusitia et Pax eli Oikeudenmukaisuus ja rauha -toimikunnan puheenjohtajalle, kardinaali Maurice Roylelle. Kirjeen tarkoituksen paavi kirjoitti olleen kannustaa ihmisiä tekemään töitä yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden puolesta. Kirjeen ensimmäisessä osiossa Paavali VI ottaa kantaa ”uusiin ongelmiin” kuten kaupungistumiseen ja sen lieveilmiöihin kuten liian suuriin kaupunkeihin, yksinäisyyteen, kehnoihin asuinolosuhteisiin, köyhyyteen ja rikollisuuteen. Niiden lisäksi paavi nosti esiin nuorten haastavat tilanteet, syrjinnän, ”uudet köyhät”, vierastyöläiset ja ympäristötuhot. Kirjeen toisessa osiossa paavi siirtyi käsittelemään politiikkaan, kansainvälisiin suhteisiin sekä ideologioihin kuten marxismiin ja liberalismiin liittyviä teemoja.²²⁹

Paavali VI suhtautui kirjeessään voimakkaisiin ideologioihin kyseenalaistaen. Hän korosti, että ideologia ei ollut sama kuin politiikka ja varoitti kristittyjä kannattamasta ideologioita, jotka olivat ristiriidassa kristinuskon kanssa. Paavali VI tuomitsi valtion määräämän ideologian sekä pakottamisen yhden ideologian alle. Tätä hän luonnehti kaikkein pahimmaksi diktatuuriksi. Hän kuvasi ideologioita ajatusmalleiksi, joiden oli tarkoitus peittää alleen todelliset ongelmat sekä totesi niiden aiheuttavan uudenlaisia vaaroja vanhojen uhkien sijaan. Paavali VI sanoi kristinuskon opin olevan kaikkien ideologioiden yläpuolella, sillä se selitti kaiken olemassa olevan alkuperää paremmin kuin ideologiat. Hän myös pelkäsi ideologioiden tarjoavan vääriä, esimerkiksi väkivaltaisia, ratkaisuja todellisiin ongelmiin.²³⁰

Erityisesti Paavali VI kielsi kristittyjä kannattamasta marxilaista ideologiaa. Paavin mukaan marxilaisuuteen liittyivät vaarallinen ateistinen materialismi, väkivalta, Jumalan vaikutuksen kieltäminen sekä yksilön vapauden hävittäminen. Hän tunnusti monen kristityn kiinnostuvan marxismista tai sosialismista sekä sen, että sosialismin ja kristittyjen tavoitteissa oli paljon yhtymäkohtia. Hän kuitenkin huomautti monista perustavista eroavaisuuksista, joita

²²⁸ Paavali VI 1970b.

²²⁹ Paavali VI 1971c.

²³⁰ Paavali VI 1971c, 25-28.

kristinuskon ja sosialismin välillä oli. Esimerkiksi paavi antoi sosialismin väkivaltaisen historian, joka paavin mukaan juontui sen alkuperäisestä opista. Paavali VI tunnusti, että on olemassa monenlaisia marxilais-leniniläisiä ja sosialistisia tulkintoja, jotka näkevät ideologioiden tavoitteet ja keinot eri tavoilla, mutta hän suhtautui varauksella näistä kaikkiin sekä huomautti, ettei kristitty voi kannattaa ideologiaa kieltäen siihen liittyvää välivaltaa ja totalitarismia.²³¹

Toisaalta Paavali VI ei pitänyt myöskään liberalismia hyvänä ideologiana. Liberaalin kapitalismin hän tuomitsi jo kiertokirjeessään *Populorum progressio* ja puhui aiheesta lisää *Octogesima Adveniens* kirjeessään. Hän piti teollistumista tarpeellisena positiiviselle kehitykselle, mutta piti valitettavana, että liberaalin kapitalismin tapainen järjestelmä piti valtaa. Hän kyseenalaisti tuotantovälineiden rajattoman yksityisomistamisen, kilpailun talouselämän ylimpänä lakina sekä jatkuvan liikevoiton tavoittelun. Hän muistutti, että talouselämän tulisi palvella ihmistä, ei toisinpäin ja pelkäsi tilanteen johtavan diktatuuriin, johon paavi Pius XI viittasi kansainvälisenä rahatalouden imperialismina. Hän myös sanoi vapaan kaupan johtavan epäoikeudenmukaisuuksiin. Paavali VI ei kuitenkaan halunnut syyttää kaikesta pahasta kapitalismia, vaan totesi sen johtaneen myös hyvään.²³²

Apostolinen kirje sai jonkin verran huomiota molemmissa tarkastelemissani medioissa. *The New York Times* julkaisi otteita kirjeestä englanniksi käännettynä. Juttuun oli nostettu kommentteja liittyen kaupungistumisen ongelmiin, naisiin, demokratiaan, marxismiin, liberalismiin, neoliberalismiin ja sosialismiin.²³³ Kirjeen sisältöä analysoitiin otsikolla ”Apostolinen kirje nähdään käytännöllisenä [ratkaisuna] sosiaalisiin ja poliittisiin ongelmiin”. Siinä kirjeen kuvattiin hahmotelleen uudenlaista vapaata yhteiskuntaa. Artikkelissa siteerattu analyytikko tulkitsi, että kirjeellään paavi asetti katolisen kirkon sosialismin ja amerikkalaisen liberalismien välimaastoon. Uutisessa pohdittiin myös sitä, miksi paavi valitsi kannanottonsa formaatiksi apostolisen kirjeen Oikeudenmukaisuus ja rauha -komiteaa johtavalle kardinaali Roylelle eikä esimerkiksi laajalle yleisölle tarkoitettua kiertokirjettä. Yksi syy tälle oli se, että paavi halusi jutussa esiintyneen asiantuntijan, piispa Agostino Ferrari Toniolon, mukaan korostaa valinnallaan sitä, että aiheista tuli keskustella lisää myös esimerkiksi piispojen konferenssin sekä kansainvälisten asiantuntijoiden tasolla. Vaikka paavi varoittikin marxismin ongelmallisuudesta kristillisestä näkökulmasta, ei NYT:n artikkelin mukaan tuomio ollut niin jyrkkä kuin 80 vuotta aiemmin julkaistussa Leo XIII:n kiertokirje *Rerum*

²³¹ Paavali VI 1971c, 26, 31–34.

²³² Paavali VI 1967, 26, 53.

²³³ NYT 15.5.1971 Excerpts From the Apostolic Letter.

Novarum. Siinä Leo XIII artikkelin mukaan oli tuominnut kokonaisvaltaisesti sosialismin, mutta Paavali VI pyrki välttämään samanlaisen ”globaalien tuomion” antamisen. Paavali VI sanoi apostolisen kirjeensä olleen jatkoa *Rerum Novarumille* ja julkaisseen sen kunnioittaakseen edeltäjänsä kannanottoa tasan 80 vuotta aiemmin. Artikkelin mukaan kirje oli merkittävä, sillä sen myötä paavi oli antanut katolilaisille laajat vapaudet tehdä yhteistyötä erilaisten sosiaalisten ryhmittymien kanssa ja olla mukana kehittämässä käytännönläheisiä uudistuksia maailmassa.²³⁴

Paavalin suhtautuminen liberalismiin ei ollut yhtä jyrkkä kuin marxismiin ja sosialismiin. Marxisin ja kristinuskon sovittamista yhteen Paavali VI vaikutti pitävän mahdottomana, mutta liberalismista ja sen haittapuolista hän tuntui halunneen lähinnä vain varoittaa kristittyjä. Yksi mahdollinen syy sille, miksi paavi suhtautui apostolisessa kirjeessään niin jyrkästi marxilaisuuteen, saattaa löytyä *Populorum progressio* -kiertokirjeen mediavastaanotosta. Kiertokirjeen julkaisun jälkeen paavin puhetta pidettiin marxilaisena ja hän sai siitä kritiikkiä. Mahdollisesti Paavali VI halusikin nyt *Octogesima Adveniens* -kirjeensä avulla korjata syntyneitä näkemystä. Julkaistessaan kirjeen Leo III:n kunniaksi, paavi saattoi myös hakea tukea yhteiskunnalliselle sanomalleen edeltäjiltään asettamalla itsensä osaksi jatkumoa.

Paavali VI:n suhtautuminen marxismiin on kiinnostavaa ja tärkeää sijoittaa laajempaan kuvaan. Ensimmäinen marxisin jyrkästi tuominnut paavi oli Leo XIII, joka vuonna 1891 kiertokirjeessään *Rerum Novarum* käsitteli useita uusia yhteiskunnallisia ilmiöitä ja linjasi katolisen kirkon silloista suhtautumista sosialismiin ja marxismiin.²³⁵ Paaveista tiukimman kannan suhteessa marxismiin ja kommunismiin otti Pius XII. Toisen maailmansodan aikana Pius XII muun muassa esitti kommunismia kannattavat katolilaiset ekskommunikoitaviksi eli erotettaviksi katolisesta yhteydestä ja kommunismin pelko oli vahvimmillaan 1900-luvulla juuri hänen ainakaan. Myös sodan jälkeen katoliset, jotka tekivät yhteistyötä ”jumalattomien” kommunistien kanssa, tuli ekskommunikoida. Pius XII vastusti kommunismia voimakkaasti myös toisen maailmansodan jälkeen. Hän vaikutti selkeästi pelänneen kommunismia jo toisen maailmansodan aikana, mikä määritteli hänen kannanottojaan myös sodan jälkeen. Pius XII kommunisminpelko johti mitä ilmeisimmin myös jossain määrin Natsi-Saksan tukemiseen.²³⁶ Vuonna 1958 paaviksi valittu Johannes XXIII oli suhteessaan kommunismiin jokseenkin eri linjoilla. Hän korosti mielellään kansojen välistä yhteistyötä ja pelkäsi ennemminkin

²³⁴ Hofmann 1971b.

²³⁵ Leo XIII 1891.

²³⁶ Coppa, 2020; Ketola 2019, 114–115; Phayer, 2002, 224–226.

ydinsotaa kuin kommunismia. Paavali VI luo tähän jatkumoon pienen palauman Pius XII:n aikaan. Paavali VI ei vastustanut kommunismia yhtä jyrkästi kuin Pius XII, mutta ei myöskään jatkanut Johannes XXIII:n työtä yhteistyön puolesta.²³⁷ Jossain määrin Paavali VI siis asettuu Pius XII:n ja Johannes XXIII:n välimaastoon suhteessaan kommunismiin. Paavali VI suhtautui kommunismiin, marxismiin ja sosialismiin suurella varauksella, ehkä jopa pelolla, mutta ei kuitenkaan liiaksi korostanut eroja ensimmäisen ja toisen maailman välillä.

1.2.3 Epätoivoa ja toivoa: vuodet 1972–1973

Vuoden 1972 Rauhanpäivän viestissään paavi nosti esiin oikeudenmukaisuuden rauhan edellytyksenä. Otsikko viestillä oli ”Jos haluatte rauhaa, tehkää töitä oikeudenmukaisuuden eteen”. Otsikon iskulause toistui puheen aikana useasti. Hän rinnasti puheessaan oikeudenmukaisuuden ihmisten kunnioittamiseen. Hän nosti myös esiin kansainväliset lait ja sopimukset, jotka ilmensivät osaltaan ihmiskunnan käsitystä oikeudenmukaisuudesta. Paavali puhui myös jälleen tietoisuuden lisääntymisestä liittyen oikeudenmukaisuuden kysymyksiin. Hän sanoi kaikkien ihmisten ymmärtävän olevansa vapaita, vastuullisia ja yhdenvertaisia muiden ihmisten kanssa. Samassa puheessa hän vertaili todellista ja vääränlaista rauhaa. Todellisen rauhan perustuessa oikeudenmukaisuuteen, perustui vääränlainen rauha totalitarismiin, tyranniaan ja voimankäyttöön. *The New York Times* uutisoi viestistä ja rauhanpäivänä pidetystä puheesta päivää myöhemmin. Uutisessa nostettiin esiin ”uudenlainen oikeudenmukaisuus”. Artikkelissa kiinnitettiin huomiota myös paavin olemukseen ja rentouteen puheen aikana. Viestissään paavi käyttää edelleen kankeaa me-muotoa puhuessaan itsestään, mutta rauhanpäivän puheessaan hän puhuu itsestään minä-muodossa. Paavi myös hymyili ja kysyi yleisöltä kysymyksiä puheen lomassa.²³⁸

Tammikuussa diplomaateille pitämässään puheessa paavi nosti jälleen esiin jo aikaisemmin korostamiaan näkökulmia kuten kirkon ja siviilimaailman suhteita. Sen jälkeen hän käsitteli edellisistä diplomaateilleen pitämistään puheista tuttua aihetta: katolisen kirkon rooli kansainvälisessä politiikassa. Puheessaan paavi sanoi tukevansa kaikenlaista kansojen yhteistyötä, jossa vallitsee hyvä tahto. Myös oikeudenmukaisuus ja sen merkitys nousivat jälleen esiin. Kokonaisuudessaan puhe ei tuonut merkittävällä tavalla uusia näkökulmia tutkimukseeni.²³⁹

Kesäkuussa 1972 Paavali VI sai kutsun Helsingissä järjestettävään Etyk-kokoukseen. Kokous järjestettiin vuonna 1975 ja sinne kokoontui kymmeniä valtioiden päämiehiä, kuten

²³⁷ Ketola 2019, 114–116.

²³⁸ Hofmann 1972a.

²³⁹ Paavali VI 1972b.

Yhdysvaltojen Gerald Ford ja Neuvostoliiton Leonid Brežnev. Kokous oli merkittävä tapahtuma kylmän sodan ajan kansainvälisen yhteistyön kannalta. Paavali VI ei lopulta osallistunut kokoukseen, mutta pelkkä kutsukin oli merkittävä. Osallistuminen olisi ollut ensimmäinen paavin osallistuminen kansainväliseen konferenssiin sitten Wienin kongressin vuosina 1814–1815.²⁴⁰

Joulun aikaan 1972 paavi jälleen aktivoitui Vietnam-kysymyksen suhteen. Joulun audiensseillaan paavi puhui useasti Vietnamista. Esimerkiksi joulukuun viimeisenä päivänä vuonna 1972 paavi rukoili Angelus Domini -rukouksessaan Vietnamin rauhan puolesta. Hän sanoi olevansa helpottunut kuullessaan, että Yhdysvaltojen pommitukset Pohjois-Vietnamissa oli keskeytetty. Paavi rukoili Jumalalta, että rauhanneuvottelut onnistuisivat ja oikeudenmukaisuus toteutuisi. Tapahtumaa hän luonnehti valon väläykseksi pimeyden keskellä.²⁴¹

The New York Times uutisoi aiheesta. Siinä paavin kerrottiin puhuneen eksklusiivisesti Vietnamista. Uutisessa kerrottiin Vatikaaniin akkreditoitujen diplomaattien kertoneen paaviin lähettäneen yksityisen kirjeen Nixonille, jossa paavi ennen joulua vaati, että Yhdysvallat lopettaisi pommitukset. Artikkelin mukaan Vatikaanin puhemies kielsi väitteen. Vatikaanin virkamiehet olivat lehden tulkinnan mukaan kieltäytyneet kommentoimasta paavin tekemää interventiota sotaan Pariisin neuvottelujen epäonnistuttua.²⁴² Myös *National Catholic Reporter* huomioi paavin kommentit joulunaikaan. Otsikko artikkelille oli ”’katkera’ paavi puhuu sodasta 4 kertaa viikon sisällä”. Artikkelissa tuotiin esiin paavin pettymys sodan jatkumisesta, mutta että hän halusi silti jatkaa rauhan puolesta rukoilua. Siinä kuvattiin lyhyesti paavin Vietnamia koskevia kommentteja joulunaikaan sekä 1.1.1973 ollutta rauhanpäivää.²⁴³

Vuoden 1973 rauhanpäivän viesti oli toiveikas. Viestin otsikko oli ”Rauha on mahdollinen!”. Paavi tarkensi myöhemmin viestissään sanoen, että rauha ei ole vain mahdollista, vaan on jo nyt todellista. Vaikka Paavi osoitti viestinsä kaikille, joilla oli rooli ihmiskunnan tulevaisuuden rakentamisessa, hän sanoi olevansa kaikkien niiden puolella, joilla oli hyvä tahto. Paavali VI puhui jälleen muun muassa sodan hinnasta, asevarustelun vaarallisuudesta ja rauhan merkityksestä. Myös taivaallinen, Kristuksen rauha ei ollut paavin

²⁴⁰ Coppa, 2008, 178. Oman osallistumisensa sijaan paavi lähetti Helsinkiin diplomaattinsa Agostino Casarolin. Kirjeessään Casarolille paavi kuvaa konferenssia käännteentekeväksi ja kristillisiin arvoihin pohjautuvaksi yritykseksi säilyttää rauha, Paavali VI 1975.

²⁴¹ Paavali VI 1972b.

²⁴² Hoffman 1973a.

²⁴³ NCR 5.1.1973 ' Bitter ' pope speaks out on war 4 times in week.

mukaan vielä toteutunut, mutta säilyi tavoitteena.²⁴⁴ Rauhanpäivästä oli *The New York Times*ssä lyhyt, uutinen otsikolla ”Paavi vaatii sodille loppua”.²⁴⁵

Paavi toisti aiempien vuosien teemoja myös puheessaan diplomaateille noin viikkoa myöhemmin. Aiempaan verrattuna uutta ja kiinnostavaa oli paavin puhe kansainvälisestä terrorismista. Katolisen kirkon diplomaattiseksi tavoitteiksi tuolla hetkellä paavi sanoi molemminpuolisen kunnioituksen katolisen kirkon ja sekulaarin maailman välille. Tätä hän toivoi, jotta nämä kaksi tahoja voisivat tehdä yhteistyötä, joka hyödyttäisi kaikkia. Paavi täsmensi vielä, ettei pyytänyt katoliselle kirkolle erityisvapauksia vaan uskonnonvapautta. Hänen mukaansa kansainvälinen politiikka ylipäättään kärsi edelleen kunnioituksen puutteesta ja paavi sanoikin jälleen haluavansa auttaa kansoja käymään dialogia keskenään rauhaisin keinoin. Paavi päätti puheensa muistuttaen, että diplomaatit olivat töissä ”ihmissyyden palveluksessa”.²⁴⁶

Tammikuussa 1973 paavi rukoili Angelus Domini -rukouksessaan jälleen Vietnamin rauhan puolesta. Paavi vaikutti pettynneeltä, jopa epätoivoiselta. Rauha oli hänen mukaansa jo lähellä, mutta osoittautui sitten harhaksi. Hän sanoi, että oikeudenmukaisuus ja rauha eivät olleet vielä toteutuneet Vietnamissa, mutta uudet neuvottelut loivat toivoa. Paavi toivoi ja uskoi, että konfliktin päätteeksi rauha, veljeys ja hyvyys voittaisivat.²⁴⁷ *The New York Times* julkaisi yhden uutisen aiheesta otsikolla ”Paavi toivoo uusien neuvottelujen päättävän Vietnamin sodan”.²⁴⁸

Noin kahden viikon kuluttua tuosta rukouksesta paavi sai iloisen uutisen: sodan osapuolet olivat päässeet sopuun Pariisin rauhanneuvotteluissa. Paavi julkaisi ilmoituksen, jossa iloitsi tapahtuneesta ja kertoi olevansa tyytyväinen. Hän oli kiitollinen kaikille, jotka olivat edesauttaneet rauhaa ja lainasi Matteuksen evankeliumin kohtaa: ”Autuaita rauhantekijät: he saavat Jumalan lapsen nimen” (Matt. 5:9). Paavi rukoili myös sodassa kärsineiden ja kuolleiden puolesta. Kärsineille kuten lapsille, nuorille, pakolaisille, köyhille ja haavoittuneille paavi vaati apua. Tärkeää ei hänen mukaansa ollut pelkkä rikki menneen korjaaminen vaan toivon ja järjestyksen palauttaminen koko maailmaan. Todellinen rauha ei perustunut pelkästään aseiden poissaoloon vaan sydämen rauhaan, rakkauteen ja veljeyteen. Paavi toivoi, etteivät ihmiset ryhtyisi kostamaan vaan antaisivat anteeksi.²⁴⁹ *The New York Times* uutisoi aiheesta lyhyesti. Uutisessa oli pari lyhyttä otetta paavin ilmoituksesta. Sen

²⁴⁴ Paavali VI 1973a.

²⁴⁵ NYT 2.1.1973 Pope Calls for End to Wars.

²⁴⁶ Paavali VI 1973c.

²⁴⁷ Paavali VI 1973b.

²⁴⁸ NYT 8.1.1973 Pope Hopes New Talks Will End Vietnam War

lisäksi siinä käsiteltiin esimerkiksi Kiinan ja Neuvostoliiton reaktioita rauhanneuvottelujen päättymiselle.²⁵⁰

Juuri ennen rauhansopimuksen allekirjoittamista *National Catholic Reporter* uutisoi yhdysvaltalaisen uskontojen välisen rauhandelegaation²⁵¹ pyynnöstä paaville. Delegaatio oli lähestynyt Oikeudenmukaisuus ja rauha -komission johtajaa, Joseph Gremillionia, ehdottaen, että paavi tekisi matkan Hanoiin. Delegaation mukaan matka olisi merkittävä symbolinen ele rauhan puolesta. Artikkelin mukaan paavia pyydettiin tuomitsemaan Yhdysvaltojen sota Vietnamissa. Ryhmä myös kiitti paavin jo tekemää työtä rauhan puolesta Vietnamin sotaan liittyen.²⁵²

Vuosina 1972–1973 paavin puheissa esiintyivät samat teemat kuin aikaisempinakin vuosina, kuten rauhan tärkeys, neuvottelujen merkitys sekä ihmisoikeudet ja -arvo. Sisällöllisesti paavi ei tarjonnut uusia näkökulmia juurikaan, mutta hän jatkoi silti sinnikkäästi rauhan, ihmisoikeuksien ja oikeudenmukaisuudesta puhumista. Ajoittain paavi olikin jo turhautunut ja epätoivoinen, kun rauhaa Vietnamissa ei syntynyt neuvotteluista huolimatta. Toisinaan hän oli kuitenkin myös todella toiveikas. Maallisen rauhan saavuttamisen lisäksi paavi puhui sisäisestä rauhasta ja ”oikeasta” rauhasta. Rauha ei hänen mukaansa siis tarkoittanut pelkästään aseellisen konfliktin päättymistä, vaan oli paljon monimutkaisempi asia ja vaati anteeksiantoa ja sydämenrauhaa. Mahdollisesti paavi pelkäsi, että vaikka rauha hetkellisesti saavutettaisiinkin, olisi mahdollista, että katkeroituminen ja kostonhalu johtaisivatkin pian uuteen sotaan.

1.3 Paavali VI:n panos ja motiivit rauhan saavuttamiseen

Paavin huoli ja pelko sodan jatkumisesta, vaikka rauha solmittiinkin Yhdysvaltojen ja Pohjois-Vietnamin välillä oli todellinen. Sota ei siis loppunut vuoteen 1973, kun Yhdysvallat vetäytyivät sodasta, vaan jatkui vuoteen 1975 saakka. Yhdysvaltojen poistuttua sodasta sota Pohjois- ja Etelä-Vietnamin välillä jatkui sisällissotana päättyen keväällä 1975 Pohjois-Vietnamin voittoon ja Etelä-Vietnamin viimeistenkin merkittävien alueiden, erityisesti pääkaupunki Saigonin, murtumiseen.²⁵³

Siitä, kuinka suuri merkitys Vietnamin sodan kulkuun ja lopulta päättymiseen Paavali VI:lla oli, on esitetty jokseenkin ristiriitaisia tulkintoja. Aikalainen toimittaja kirjoitti vuonna

²⁴⁹ Paavali VI 1973d.

²⁵⁰ Van Gelder 1973.

²⁵¹ Delegaatioon kuuluivat metodisti piispa James Armstrong, rabbi Leonard Beerman, episkopaalipiispa Robert DeWitt sekä tohtori Robert McAfee, tohtori Harvey Cox sekä sisar Mary Luke Tobin.

²⁵² NCR 26.1.1973 Americans ask pope to go to Hanoi.

²⁵³ Addington 2000, 154–158.

1972, että ”on yleisesti tunnustettua, että paavi Paavali VI:lla oli merkittävä rooli Vietnamin sodan päättämiseksi tehdyissä aloitteissa.”²⁵⁴ Myös professori Lawrence McAndrews toteaa (mahdollisesti hieman kärjistäen), että ”kukaan ei yrittänyt kovemmin saavuttaa rauhaa Vietnamin sodassa kuin presidentti Johnson, paitsi ehkä paavi Paavali VI”. McAndrews myös kuvaa paavin ja Johnsonin välistä dynamiikkaa siten, että paavi sai lopulta sen, mitä toivoikin: presidentti Johnsonin ryhtyi ajamaan aktiivisemmin rauhaa Vietnamissa.²⁵⁵ Kuitenkin esimerkiksi jesuiittapappi, toimittaja ja kirjailija Peter Hebblethwaite kirjoittaa vuonna 1993 julkaistussa Paavali VI:ta käsittelevässä kirjassa, että Paavalin vaikutus Vietnamin sodan päättämiseen oli pieni eikä sitä noteerattu laajasti.

Joidenkin mukaan Paavali VI:n tekemä rauhantyö tapahtui nimenomaan kulisissa. Peter Hebblethwaite kertoo, että kesällä 1968 Pariisissa toteutunut Pohjois-Vietnamin ja Yhdysvaltojen päämiesten tapaaminen oli alun perin määrä pitää Vatikaanissa, Paavali VI:n isännöimänä. Hänen mukaansa presidentti Johnson olisi joulukuussa 1967 toteutuneen hänen ja paavin tapaamisen jälkeen ollut halukas edistämään rauhanneuvotteluja sodan päättämiseksi ja kehottanut paavia kutsumaan koolle Vatikaaniin sekä Yhdysvaltojen että Pohjois-Vietnamin johtajat. Paavi lähetti yksityisen kutsun, johon Hanoista vastattiin myöntävästi, mutta ehdottaen Vatikaanin sijaan tapaamista Pariisissa. Keväällä 1968 alkaneet Pariisin rauhanneuvottelut olivat Vietnamin sodan merkittävien ja mittavien ele rauhan saavuttamiseksi. Ne eivät tuottaneet vielä vuosiin tulosta, mutta lopulta rauha solmittiin Pariisissa tammikuussa 1973. Tätä Hebblethwaite pitää esimerkkinä hienosta diplomatiasta, joka loppujen lopuksi jäi suurelta yleisöltä piiloon.²⁵⁶ Myös Virginian yliopiston professori Gerald Forgarty kertoo Johnsonin käyttäneen paavia hyödyksi Pariisin neuvottelujen järjestämisessä.²⁵⁷

Myös *The New York Timesin* julkaisemassa artikkelissa tunnustetaan tammikuussa 1970, että Paavali VI:n siihen mennessä kuusi ja puoli vuotta kestäneen paaviuden aikana hän on antaumuksellisesti keskittynyt nimenomaa sodan ja rauhan teemoihin. Artikkelissa viitataan paavin vuoden 1965 puheeseen YK:ssa, jonka iskulause oli ”ei ikinä enää sota”, ja todetaan sen tavoitteen värittäneen myös paavin kanssakäymisiä valtionjohtajien kanssa.²⁵⁸

Kuitenkaan mitkään paavin ponnistukset rauhan puolesta eivät suoranaisesti tuottaneet tulosta. Paavi ilmaisi pettymyksensä erityisesti sodan loppupuoliskolla (1970–1973) moneen

²⁵⁴ Kenny 1972.

²⁵⁵ McAndrews 2010, 211–213.

²⁵⁶ Hebblethwaite 1993. 510–513.

²⁵⁷ Forgarty 1994, 236.

²⁵⁸ Coty 1970.

kertaan. Kuitenkin Paavali VI vaikutti olleensa mielissään ja tyytyväinen ottamaansa opettajan ja kasvattajan rooliin. Sodan loppuvaiheessa paavi keskittyikin entistä enemmän hengellisiin opetuksiin. Joidenkin tutkijoiden mukaan käänne tähän tapahtui jo YK:ssa pidetyn puheen jälkeen paavin huomattua, ettei puhe estänyt sotaa.²⁵⁹ Itse sijoittaisiin muutoksen tapahtuneen hiljalleen 1970-luvulle siirtyessä, sillä esimerkiksi vuonna 1968 paavin panos rauhan saavuttamiselle diplomaattisia väyliä pitkin oli merkittävä ja vuosina 1966–1971 paavi oli useasti yhteydessä suoraan valtioiden päättäjiin ja muihin poliittisiin vaikuttajiin.

Täytyy myös ottaa huomioon, että paavi ei ollut ainoa konfliktin ulkopuolinen auktoriteetti, joka vetosi rauhan puolesta vahvasti. Esimerkiksi Jugoslavian johtaja Josip Broz Tito otti Lyndon Johnsoniin yhteyttä ja pyysi sodan päättämistä. Tämän vaatimuksen seurauksena 17 valtiota²⁶⁰ allekirjoitti Belgradissa vetoamisen sodan päättämisen puolesta. Myös esimerkiksi Indonesian presidentti Sukarno, Iso-Britannian pääministeri Harold Wilson, Intian presidentti Radhakrishnan sekä Commonwealth -järjestö vetosivat rauhanpuolesta.²⁶¹

Sekulaarien tahojen, kuten valtioiden, intervention lisäksi paavi ei ollut ainoa uskonnollinen vaikuttaja, joka tuomitsi aseellisen intervention konfliktin ratkaisuna ja oli huolissaan asevarustelusta. Kirkkojen maailman neuvosto (KMN) otti useasti kylmän sodan aikana kantaa samoihin teemoihin, joita Paavali VI:kin nosti esiin. KMN tavoitteli laajaa aseistariisuntaa ja suhtautui sotaan kielteisesti ja varauksellisesti.²⁶² Kirkkojen maailmanneuvosto myös vetosi presidentti Nixonin tammikuun 1973 rauhanneuvotteluissa, ettei tämä keskeyttäisi neuvotteluja.²⁶³

Suomen evankelis-luterilainen kirkko puolestaan ei ottanut missään sodan vaiheessa suoraan kantaa Vietnamin sotaan. Ollessaan kuitenkin osana Kirkkojen maailman neuvostoa, se hyväksyi KMN:n julkilausumat ja kirkon johto ilmeisesti tulkitsi sen olleen riittävä panos rauhantyölle. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon sisällä kuitenkin nousi esiin joitain henkilöitä, jotka puhuivat vahvasti sotaa vastaan. Esimerkiksi arkkipiispa Martti Simojoki, piispa John Vikström sekä Luterilaisen maailmanliiton presidentti Mikko Juva tekivät kaikki voimakkaita kannanottoja rauhan puolesta Vietnamin 1960- ja 1970-luvuilla. Esimerkiksi uudenvuoden päivän saarnassaan vuonna 1973 arkkipiispa Simojoki puhui omatunnosta,

²⁵⁹ Domenico 1994, 215.

²⁶⁰ Afganista, Algeria, Kypros, Ceylon, Etiopia, Ghana, Guinea, Intia, Irak, Kenia, Nepal, Syyria, Tunisia, Yhdistyneet arabiemiraatit, Uganda, Jugoslavia ja Sambia.

²⁶¹ Dang 2018, 97–101.

²⁶² Pikkarainen 2006, 172.

²⁶³ Toivonen, 2004, 90.

vastuusta ja rukouksesta rauhan puolesta.²⁶⁴ Teemat olivat samoja, joita Paavali VI oli nostanut esiin vuosien varrella.

Huolimatta siitä, ettei Suomen evankelis-luterilainen kirkko ottanut Paavali VI:n tavoin selkeästi kantaa sotaan, myös Suomen evankelis-luterilaisen kirkon piirissä osoitettiin katolisen kirkon tavoin kiinnostusta osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun ja toimintaan. Esimerkiksi vuonna 1966 se perusti Suomen kirkon yhteiskunnallisen toimikunnan ja sodan päätyttyä kirkkohallitus myönsi kirkon ulkomaanavun kautta annettavasti 150 000 suuruisen avustuspaketin Vietnamin siviileille, minkä lisäksi Vietnamin sodan urheille kerätyillä kolehdilla kasvatettiin summa lähes 250 000 markan suuruiseksi.²⁶⁵

Paavin vaikutusta sodan päättymiseen on vaikea mitata, sillä hän ei ollut virallisissa neuvottelupöydissä mukana eikä hän tehnyt sotapoliittisia päätöksiä. Paavin mielipiteellä oli kuitenkin merkitystä Yhdysvaltojen hallinnolle sekä Johnsonin että Nixonin kausilla. Myös rauhanteeman esillä pitämisellä ja mielipidevaikuttamisella oli varmasti vaikutusta, vaikka esimerkiksi median roolia sodan päättymiselle onkin nykytutkijoiden mukaan aiemmin ylikorostettu.²⁶⁶

Paavali VI:n kannanotot eivät syntyneet tyhjiössä. Hänen toimintaansa varmasti vaikuttivat edeltäjänsä. Usein hän mainitsi esimerkiksi Johannes XXIII:n sekä Pius XII:n. Paavali VI:ta edeltäneet paavit toimivat todennäköisesti esimerkkeinä hänelle, kuten Johannes XXIII:n *Pacem in Terris* -kiertokirje tai tämän alullepanema Vatikaanin toinen konsiili. Osa edeltäjistä saattoi kannustaa Paavali VI:ta toimimaan eri tavoin kuin he. Esimerkiksi Pius XII sai sodan jälkeen kritiikkiä siitä, että oli ottanut liian vetäytyvän roolin erityisesti holokaustin tuomitsemisessa, kun paavin kaltaisen moraalisen johtajan kannanottoa olisi kaivattu.²⁶⁷ Mahdollisesti Paavali VI halusi välttää tällaiset syytökset olemalla varsin aktiivinen ottaessaan kantaa Vietnamin sotaan.

Toinen Paavalin aktiiviseen kannanottamiseen todennäköisesti vaikuttanut tekijä oli Vatikaanin toinen konsiili ja sen päätökset tuoda kirkko lähemmäs modernia yhteiskuntaa. Vatikaanin toista konsiilia määrittä käsite *aggiornamento*, jolla tarkoitettiin katolisen kirkon ”päivittämistä” uuteen aikaan.²⁶⁸ Paavali VI oli itse saattamassa konsiilin päätökseen Johannes XXIII:n kuoleman jälkeen ja hänen kannanottonsa vaikuttaisivat tutkimukseni perusteella olleen hyvin pitkälle linjassa Vatikaanin toisen konsiilin modernisointi

²⁶⁴ Toivonen, 2004, 88, 105–106.

²⁶⁵ Toivonen, 2004, 27, 92.

²⁶⁶ Hallin 2006. 275–277.

²⁶⁷ Phayer 2002, 221; Conway 1994, 105–106.

²⁶⁸ Schelkens et al. 2013, 145–147.

tavoitteiden kanssa. Kosiilin hyväksymässä *Gaudium et spes* -konstituutiassa otettiin kantaa myös juuri sodan ja rauhan teemoihin. Myös monet muut Paavali VI korostamat teemat kuten oikeudenmukaisuus, ihmisarvot sekä yksilön oikeudet ja velvollisuudet näkyivät *Gaudium et spes* -konstituutiassa.²⁶⁹ Kannanotoillaan Vietnamin sotaan Paavali VI todella tuli lähemmäs modernia yhteiskuntaa ja osaksi maailmanpolitiikkaa.

²⁶⁹ Schelkens et al. 2013, 155–160.

5 Johtopäätökset

Paavi Paavali VI selkeästi halusi olla vuosina 1965–1973 mukana rauhaan tähtäävässä työssä Vietnamin sodan päättämiseksi sekä laajemmin osana maailmanpolitiikkaa, kansainvälisiä suhteita ja modernia sekulaaria maailmaa. Pyhä istuin oli ennen 1960-lukua ollut paitsiossa kansainvälisestä politiikasta, ja Vietnamin sota antoi paaville oivan mahdollisuuden osallistua jälleen maailmanpolitiikkaan. Sota mahdollisti Paavali VI:lle ja hänen kauttaan koko katoliselle kirkolle mahdollisuuden muokata omaa rooliaan suhteessa muuhun maailmaan, löytää paikkansa kansainvälisissä suhteissa sekä soveltaa Vatikaanin toisen kirkolliskokouksen tavoitetta olla entistä tiiviimmin osana modernia maailmaa. Paavali VI pyrki suhteessa Vietnamin sotaan asettumaan osaksi poliittista kenttää. Hän onnistui tässä osin melko vakuuttavastikin.

Paavali VI otti Vietnamin sotaan liittyvissä kannanotoissaan opettajan ja ikään kuin neuvonantajan roolin. Tämän roolin hän koki velvollisuudekseen. Paavi myös kutsui kirkkoa ”ihmisluonnon asiantuntijaksi”. Näihin kahteen pohjaten hän vaikuttaisi perustelleen itselleen ja muille varsin aktiivisen osallistumisensa Vietnamin sodan päättämiseen tähtäävässä rauhantyössä. Kokonaisuudessaan Paavali VI:n kannanotot vuosina 1965–1973 muodostavat suhteellisen johdonmukaisen ja ehyen linjan, muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta. Paavali VI jatkoi läpi vuosien sinnikkäästi rauhan puolesta puhumista sekä yrityksiä rakentaa rauhaa. 1970-luvulle tultaessa paavissa on kuitenkin havaittavissa pientä väsymystä, epätoivoa ja turhautumista. Se ei kuitenkaan tarkoittanut luovuttamista, vaan hän jatkoi teeman esiin nostamista aktiivisesti myös 1970-luvulla. Teemat, jotka nousivat esiin usein Paavali VI:n puheissa, olivat neuvotteluyhteyden avaamisen tärkeys, YK:n ja muiden kansainvälisten yhteisöjen rooli, valtioiden välisen diplomatian merkitys sekä järjen, vapauden, lain, rakkauden, veljeyden, oikeudenmukaisuuden ja kansojen välisen kunnioituksen tärkeys.

Paavali VI tarjosi myös jonkinlaisia ratkaisuehdotuksia. Hän korosti erityisesti neuvottelujen tärkeyttä ja pyrki itsekin diplomatian keinoin edistämään neuvottelujen alkamista. Sen lisäksi paavi korosti kansainvälisten lakien, sopimusten ja organisaatioiden merkitystä. Tärkeää konfliktin ratkaisussa oli hänen mukaansa oikeudenmukaisuus, ja hän pelkäsi, että epäoikeudenmukainen rauha ei olisi kestävällä pohjalla, kun katkeruus ja kostonhalu ajaisivat osapuolet uusiin konflikteihin. Paavi kuitenkin totesi, ettei ihmisen tehtävä ole tuomita konfliktien tai sodan osapuolia, vaan toimia rauhan puolesta. Tämä näkyi muun muassa siinä, ettei paavi suoraan ottanut koskaan kantaa siihen, keitä hän piti sodan syyllisinä.

Vaikka paavi ei suoranaisesti ottanut kantaa siihen, kenen puolella hän Vietnamin sodassa oli, joitain tulkintoja voi tehdä. Paavali VI teki yhteistyötä sodan eri osapuolten kanssa ja sanoi monesti olevansa rauhan ja ihmisyyden asialla. Tulkitsen kuitenkin, että paavin sympatiat olivat loppujen lopuksi enemmän Yhdysvaltojen kuin Pohjois-Vietnamin ja kommunistisen blokin puolella. Tämän tulkinnan teen perustuen siihen, että paavi puhui esimerkiksi marxismin ongelmallisuudesta, valtiojohtoisen ”ideologiapakotuksen” vääryydestä, diktatuureista ja toisaalta ”vapaasta maailmasta”, vapauden, lainmukaisuuden ja demokratian tärkeydestä. Sen lisäksi hän tuntui ymmärtävän Yhdysvaltojen syyt sodalle. Hän esimerkiksi totesi marraskuussa 1969 yhdysvaltalaisille kuvernööreille pitämässään puheessa, ettei sotaa voi päättää ilman, että se johtaisi hyviin lopputuloksiin ja että sotaa ei tulisi heittää hukkaan. Paavi myös sanoi Nixonille, että kaiken tavoitteena tulisi olla ”kunniallinen rauha”. Kunniallisen rauhan käsite oli merkittävässä roolissa Nixonin Vietnam-politiikassa. Mediassa tämän paavin maininnan tulkittiin olleen paavin hyväksyntä Nixonin toimille ja strategialle Vietnamissa. Tähän johtopäätökseen tuleminen on perusteltua, sillä paavi käytännössä toteamuksellaan tulee esittäneeksi, että paavin ja Nixonin toiveet sodalle olivat samat. Molemmat toivoivat kunniallista rauhaa, vaikka se saattoikin tarkoittaa molemmille eri asioita.

Paavin kahtalainen rooli sekä valtionpäämiehenä ja diplomaattina että katolisen kirkon hengellisenä johtajana säilyi läpi tutkimukseni vuosien. Paavi ei hylännyt missään vaiheessa kumpaakaan, mutta painopiste näiden kahden roolin välillä vaihteli. Esimerkiksi paavin puhuessa ensisijaisesti katoliselle yleisölle, tyypillisiä teemoja olivat ihmisarvo, rakkaus, kunnioitus ja velvollisuus Jumalaa kohtaa. Kun yleisö oli laaja ja piti sisällään myös sekulaareja tahoja, olivat tyypilliset teemat ihmisoikeudet, kehitys, hyvinvointi ja yhteistyö. Jos taas paavi puhui poliittisille henkilöille kuten presidenteille, diplomaateille tai kuvernööreille, uskonnolliset teemat jäivät paitsioon ja paavi vaati suorasanaisesti sodan lopettamista Vietnamissa. Esimerkiksi puheessaan YK:lle viittaus jumalalliseen valtakuntaan oli lähinnä pelkkä maininta lopussa, eivätkä uskonnolliset teemat olleet keskiössä puheessa muutamaa mainintaa lukuun ottamatta. Kun taas esimerkiksi Christi Matri -kiertokirjeessään paavi puhui paljon rukouksesta ja kristittyjen roolista ja perusteli vahvoja poliittisia vaatimuksiaan sillä, että rauhan edistäminen oli Jumalan kirkolle antama velvollisuus. Paavali VI liikkui taidokkaasti roolinsa sisällä valtionpäämiehestä hengelliseksi johtajaksi ja osasi mukauttaa sanomaansa yleisön perusteella.

Paavi käytti rauhaa tavoitellessaan moninaisia keinoja. Yleismaailmallisten kannanottojen kuten *Populorum progressio* -kiertokirjeen ja *Octogesima adveniens* -

apostolisen kirjeen lisäksi Paavali VI oli suhteellisen aktiivisessa yhteydessä suoraan sodan kannalta keskeisiin poliittisiin päättäjiin, kuten Yhdysvaltojen presidentteihin. Vaikuttaminen olisi siis voinut olla myös epäsuoraa, ja paavi olisi voinut keskittyä enemmän esimerkiksi kannustamaan katolilaisia rauhantyöhön tai tyytyä saarnaamaan aiheesta Pietarinkirkossa. Paavin yhteydenpito poliittisiin päättäjiin keskittyi pitkälti sekulaareihin teemoihin, uskonnollisen vakaumuksen näkyessä usein vain taustalla. Yksi mahdollinen syy tälle saattoi olla se, että paavi halusi lähestyä heitä erityisesti valtionpäämiehenä eikä hengellisenä johtajana. Mahdollisesti paavi toivoi viestin olleen tällöin vakuuttavampi. Kuitenkin paavi korosti mielellään puolueetonta, ihmisyyden asialla ollutta asemaansa. Hän antoi päättäjille lähinnä ohjeita, kehotuksia, pyyntöjä ja vaatimuksia, mutta asetti itsensä niiden ulkopuolelle, ehkä jopa yläpuolelle. Vaikuttaisi siltä, että paavi piti hengellistä johtajuuttaan auktoriteettiaan vahvistavana tekijänä eikä suinkaan yrittänyt peitellä sitä, vaikka puhuikin usein lähes kuin valtion päämies.

Suoran vaikuttamisen lisäksi paavi rakensi itsestään kuvaa rauhan puolestapuhujana. Paavi vaikuttaa halunnen profiloitua ennen kaikkea solidaarisuuden, humanismin ja rauhan lähettiläänä. Tämä näkyi hänen kannanotoissaan ja perusteluissaan osallistumiselle kansainväliseen politiikkaan. Sen lisäksi paavi pyrki erityisesti tutkimukseni ensimmäisinä vuosina pitämään YK:n pääsihteerin U Thantiin yhteyttä. Voi olla, että yhteydenpidolla sekä paavin tekemällä vierailulla YK:n päämajaan, paavi mahdollisesti toivoi esiintyvänsä YK:n kaltaisena puolueettomana, rauhaa tavoittelevana ja ihmisyyttä korostavana toimijana. Yhteistyö YK:n kanssa tuskin ainakaan heikensi tätä assosiaatiota. Tämän lisäksi Paavali VI halusi todennäköisesti rakentaa itsestään humaania ja yhteiskunnallisesti valveutunutta kuvaa esimerkiksi laajojen kannanottojen kuten *Populorum progressio* -kiertokirjeen sekä pienempien kannanottojensa kautta.

Paavali VI:n diplomatian huippukohtia oli useita, mutta niistä merkittävimpänä pitäisin ehkä Yhdysvaltain presidentti Lyndon B. Johnsonin vierailusta joulukuussa 1967 alkanutta ajanjaksoa. Tavatessaan Vatikaanissa Paavali VI mitä ilmeisemmin vaati Johnsonia lakkauttamaan pommitukset Pohjois-Vietnamissa. Toive toteutui, vaikkakin vasta muutaman kuukauden kuluttua eikä välittömästi. Sen lisäksi Johnson antoi paaville merkittävän roolin keväällä 1968 ja toivoi tämän hyväksyntää omalle politiikalleen. Paavali VI:lla oli rooli myös Pariisin neuvottelujen aloittamisessa. Toisenlainen huippukohta oli paavin vuonna 1965 YK:n päämajassa New Yorkissa pitämä puhe, joka herätti paljon kiinnostusta ympäri maailmaa. Vaikka vuosilta 1965–1973 voikin nostaa esiin joitain näiden kaltaisia huippukohtia, oli Paavali VI:n suurin panos ja saavutus nimenomaa pitkäjänteinen ja sinnikäs rauhan puolesta

puhuminen julkisuudessa. Sen merkitystä sodan kululle tai päättymiselle on mahdotonta mitata, mutta pienet esimerkit osoittava, ettei se täysin turhaa ollut.

Myös tarkastelemieni medioiden perusteella voi sanoa, että paavin mielipiteillä ja kannanotoilla oli merkitystä ja niistä oltiin kiinnostuneita. Paavin profiloituminen rauhan rakentajana ja poliittisena kannanottajana Vietnamin sodassa näyttäisi jokseenkin onnistuneen, sillä sekä *The New York Times* että *National Catholic Reporter* tulkitsivat usein paavin ottaneet kantaa Vietnamin sotaan, vaikka monissa kannanotoissaan paavi ei mainitse Vietnamia nimeltä. Toki taustalla vaikuttivat Paavali VI:n aiemmin tekemät kannanotot, joissa hän puhuu suoraan Vietnamista. Media oli kiinnostunut paavista ja hänen Vietnamin sotaan liittyvistä kannanotoista erityisesti vuosina 1965–1968. Tämän jälkeen paavi ei onnistunut ainakaan niin usein sanomaan mitään uutta, joka olisi ylittänyt uutiskynnyksen. Erityisesti *National Catholic Reporterin* kiinnostus lopahti viimeistään 1970-luvulle tultaessa.

Täytyy kuitenkin ottaa huomioon, että paavista kirjoitetut artikkelit olivat vuosina 1965–1973 usein melko lyhyitä uutisia sekä *The New York Timesissä* että *National Catholic Reporterissa*. Pääkirjoituksia, jotka olisivat merkittävällä tavalla keskittyneet Paavali VI:een, en löytänyt tarkastelemiltani ajanjaksoilta yhtäkään. Paavi pääsi usein etusivulle, mutta monesti uutisen sisältö saattoi painottua paavin ulkopuolelle. Paavi ei siis ollut median keskiössä tai ykkösaihe, ehkäpä YK:n vierailua lukuun ottamatta. YK-vierailu ja siellä pidetty puhe saivat erityisen suurta mediahuomiota. Kiinnostus puheeseen kertoo nähdäkseni siitä, että paavin viesti todella haluttiin kuulla ja paavin kannalla sotaan (tai sotiin yleisesti) oli merkitystä. Vierailu YK:ssa oli merkittävä myös paavin imagon kannalta sekä Pyhän istuimen ja Yhdysvaltojen välisten suhteiden kannalta. Kaiken perusteella vaikutus molempiin oli pääosin positiivinen.

Paavali VI asetti itsensä usein jatkumoon muiden paavien kanssa. Hän viittasi monesti edeltäjiinsä kuten Johannes XXIII:een sekä Pius XII:een. Paavali VI vaikutti hakeneen heidän kannanotoistaan ja toimistaan tukea omalle toiminnalleen. Sen lisäksi hän myös mahdollisesti halusi välttää edeltäjiensä tekemiä virheitä tai välttyä samanlaiselta kritiikiltä. Yksi virhe, jonka Paavali VI todennäköisesti haluisi välttää, oli sodasta vaikeneminen. Pius XII sai toisen maailmansodan jälkeen kritiikkiä siitä, ettei ottanut riittävän suoraan kantaa esimerkiksi holokaustiin ja Natsi-Saksan epäeettiseen, jopa rikolliseen toimintaan. Hiljenemisestä tai Vietnamin sodan huomiotta jättämisestä Paavali VI:tta ei voi syyttää. Toinen tärkeä Paavali VI:n toimintaan vaikuttanut tekijä vaikuttaisi olleen tavoite konkretisoida ja toteuttaa Vatikaanin toisen konsiilin tavoitteita. Paavali VI seurasi ahkerasti ympäröivää maailmaa,

poliittisia ja yhteiskunnallisia kysymyksiä sekä sosiaalisia ongelmia. Ainakin yritys panna konsiilin päätöksiä käytäntöön, oli vahva.

Paavali VI asettui osaksi jatkumoa myös suhteessaan kommunismiin. Edeltäjänsä Pius XIII edusti jyrkkää linjaa, jossa yhteistyö kommunistien kanssa oli mahdotonta. Paavali VI:n ja Pius XII:n välissä ollut paavi Johannes XXIII puolestaan oli kiinnostunut tekemään yhteistyötä kommunistien kanssa ja piti sitä jopa suotavana, jotta polarisoituneelta ydinsodalta vältyttäisiin. Paavali VI oli valmis yhteistyöhön ja olikin yhteydessä myös Neuvostoliiton ja Pohjois-Vietnamin johtajiin. Paavali VI suhtautui kuitenkin kielteisesti marxismiin ja näki sen perusteellisesti ristiriitaisena katolisen uskon kanssa.

Kokonaisuudessaan ei voi väittää, että Paavali VI:n panos Vietnamin sodan rauhan saavuttamiseen olisi ollut mitätön, vaikka sillä olikin tietyt rajoitteet. Paavali VI otti aktiivisesti, sinnikkäästi ja johdonmukaisesti kantaa sotaan ja toivoi kovasti rauhaa. Lähdeaineistoni valossa voin todeta, Paavali VI tosiaan omisti elämänsä rauhan tavoittelulle, kuten presidentti Richard Nixonkin keväällä 1969 paaville totesi.

6 Lähteet ja kirjallisuus

Painetut lähteet

- Cogley, John (1965a). Religion: Behind the Pope's U.N. Visit. *The New York Times*, 12.9.1965.
- Cogley, John (1965b). Cardinal Heenan Links Pope's U.N. Visit to New Role of Church In World Affairs. *The New York Times*, 24.9.1965.
- Cogley, John (1965c). Pope's Trip Seen As Sign Of Church's New Link With Secular World. *The New York Times*, 5.10.1965.
- Coty, Robert (1965). Paul VI: Son of Pius, the Pope of John. *The New York Times*, 5.10.1965.
- Coty, Robert (1966a). Pope To Continue Peace Offensive With Encyclical. *The New York Times*, 18.9.1966.
- Coty, Robert (1966b). Pope Paul Directs A 'Cry' For Peace To World Leaders. *The New York Times*, 20.9.1966.
- Coty, Robert (1966c). Pope Paul Hints New Peace Steps. *The New York Times*, 22.9.1966.
- Coty, Robert (1967a). Pope Urges Foes in Vietnam to Extend the Truce. *The New York Times*, 9.2.1967.
- Coty, Robert (1967b). Pontiff To Issue New Encyclical. *The New York Times*, 27.3.1967.
- Coty, Robert (1967c). Pope Paul Calls For Urgent Steps To Aid Poor Lands. *The New York Times*, 29.3.1967.
- Coty, Robert (1967d). Humphrey Gets A Plea From Pope On Vietnam Peace. *The New York Times*, 2.4.1967.
- Coty, Robert (1969a). Pontiff Urges President to Increase Efforts for Peace and Aid to Poorer Nations. *The New York Times*, 3.3.1969.
- Coty, Robert (1969b). Pontiff Applauds Nixon On Vietnam. *The New York Times*, 18.11.1969.
- Coty, Robert (1970). Arms Industries Assailed By Pope. *The New York Times*, 2.1.1970.
- Fiske, Edward (1967). Encyclical Termed Rebuff to Marxism; Encyclical on the Poor Nations Rebuffs Marxism, Jesuit Says. *The New York Times*, 31.3.1967.
- FROUS (1967a). 309. Aide-Mémoire From President Johnson to Pope Paul VI. Foreign Relations Of The United States, 1964–1968, Volume XII, Western Europe.
- FROUS (1967b). 310. Memorandum of Conversation. Foreign Relations Of The United States, 1964–1968, Volume XII, Western Europe.

- FROUS (1967c). 445. Telegram From the Embassy in Vietnam to the Department of State. Foreign Relations Of The United States, 1964–1968, Volume V, Vietnam, 1967.
- FROUS (1968). 149. Notes of Meeting. Foreign Relations Of The United States, 1964–1968, Volume VI, Vietnam, January–August 1968.
- Gould, Jack (1965) TV: Coverage of Pope Paul VI Visit Readied. *The New York Times*, 1.10.1965.
- Hertzberg, Arthur (1965). Paul's words and deeds: A gift not sought by Jews. *National Catholic Reporter*, 13.10.1965.
- Hoffman, Paul (1970a). A Gesture By U.S. *The New York Times*, 29.9.1970.
- Hoffman, Paul (1970b). Pope Plans Vietnam Plea on Trip. *The New York Times*, 25.11.1970.
- Hoffman, Paul (1971a). Vatican to Sign Pact for Nuclear Curb. *The New York Times*, 2.1.1971.
- Hoffman, Paul (1971b). Papal Letter Seen as Pragmatic On Social and Political Issues. *The New York Times*, 15.5.1971.
- Hoffman, Paul (1972a). Pope Paul Urges A 'New Justice'. *The New York Times*, 2.1.1972.
- Hoffman, Paul (1973a). Pope Calls Bombing Halt 'Ray of Light'. *The New York Times*, 1.1.1973.
- Johannes XXIII (1963). Pacem in Terris: Encyclical of Pope John XXIII on establishing universal peace in truth, justice, charity, and liberty. Vatikaani: 1963.
- Katolinen tiedotuskeskus
1990 Paavien yhteiskunnalliset opetukset. KATT.
- Kenny, Denis (1972.) Pope Paul VI and Vietnam. *Worldview* 15(7), 26-30. DOI: 10.1017/S0084255900014248.
- Krock, Arthur (1965). In The Nation: The Vision and Reality of the U.N. *The New York Times*, 6.10.1965.
- Leo XIII (1891). Rerum Novarum. Encyclical Of Pope Leo XIII On Capital And Labor. Vatikaani: 1891.
- Leo, John (1965). As Firm Ratification of the United Nations. *National Catholic Reporter*, 13.10.1965.
- Lissner, Will (1965). Prayers are said in N.Y. for Paul. *The New York Times*, 4.10.1965.

- McLaughlin, Kathleen (1965). Television Coverage Of Pope's Visit To U.N. Readied. *The New York Times*, 4.10.1965.
- Middleton, Drew (1965). Pope's Address Seen Aiding Cause of a Stronger U.N. *The New York Times*, 6.10.1965.
- O'Grady, Desmond (1967). Says Pope's New Name For Peace Is Development. *National Catholic Reporter*, 1.4.1967.
- O'Grady, Desmond (1968). Vatican Aims Its Words To Change U.S. Policy. *National Catholic Reporter*, 11.1.1968.
- Paavali VI (1963). Message Of His Holiness Paul VI to the President of the United States of America, to the Prime Minister of Great Britain, to the Head Of The Government of The URSS, to the Secretary General Of The United Nations. Vatikaani: 1963.
- Paavali VI (1965a). Message for the 20th anniversary of the United Nations Charter. Vatikaani: 1965.
- Paavali VI (1965b). Mense Maio. Encyclical of Pope Paul VI on prayers during may for preservation of peace. Vatikaani: 1965.
- Paavali VI (1965c). Visit of his holiness Pope Paul VI to the United Nations. Address of the holy fater Paul VI to the United Nations Organization. Vatikaani: 1965
- Paavali VI (1965d). Appeal for peace in Vietnam. Vatikaani: 1965.
- Paavali VI (1965d). Special messages for the countries in war. Vatikaani: 1965.
- Paavali VI (1965f). Messages to the Heads of State of Vietnam, Soviet Union, China and United States. Vatikaani: 1965.
- Paavali VI (1966a). Letter Of His Holiness Paul VI To H.E. U Thant, Secretary General Of The United Nations, On The Occasion Of The Resumption In Geneva Of The Work Of The "Committee Of Eighteen For Disarmamen. Vatikaani: 1966.
- Paavali VI (1966b). Letter Of His Holiness Paul VI To H.E. U Thant, Secretary-General Of The United Nations On The Occasion Of The Meeting In Milan Of The Governing Council Of The United Nations Development Programme. Vatikaani: 1966.
- Paavali VI (1966c). Christi Matri. Encyclical of Pope Paul VI on prayers for peace on October. Vatikaani: 1966
- Paavali VI (1967a). Message to President of the United States of America H.E. Mr. Lyndon B. Johnson. Vatikaani: 1967.
- Paavali VI (1967b). Populorum Progressio Encyclical Of Pope Paul VI On The Development Of Peoples. Vatikaani: 1967.

- Paavali VI (1967). Discorso Di Paolo VI Al Sacro Collegio E Alla Prelatura Romana. Vatikaani: 1967
- Paavali VI (1968b). Celebrazione Della Prima «Giornata Della Pace» Omelia Di Paolo Vi. Vatikaani, 1968
- Paavali VI (1968a). Message of his holiness Pope Paul VI for the observance of a day of peace. Vatikaani: 1968.
- Paavali VI (1968c). Address Of The Holy Father Paul VI To The Diplomatic Corps Accredited To The Holy See. Vatikaani: 1968.
- Paavali VI (1969a). Message Of His Holiness Pope Paul VI For The Celebration Of The Day Of Peace: The promotion of human rights, the way to peace. Vatikaani: 1969.
- Paavali VI (1969b). Address of Paul VI to the diplomatic corps accredited to the Holy See. Vatikaani: 1969.
- Paavali VI (1969c). Angelus Domini. Vatikaani: 1969
- Paavali VI (1969d). Address of Paul VI to a group of governors of several states of the American Union. Vatikaani: 1969.
- Paavali VI (1970) Message Of His Holiness Pope Paul VI For The Celebration Of The Day Of Peace. To Be Reconciled With Each Other, To Educate Themselves For Peace. Vatikaani: 1970.
- Paavali VI (1970a). Address of Paul VI to the diplomatic corps accredited to the Holy See. Vatikaani: 1970.
- Paavali VI (1970b). Address of his holiness Pope Paul VI to the Nato Defence College. Vatikaani: 1970.
- Paavali VI (1970c). Appeal of the holy father Paul VI for peace in Vietnam. Vatikaani: 1970.
- Paavali VI (1970d). Address of the Holy father Paul VI to the president of United States of America. Vatikaani: 1970.
- Paavali VI (1970e). Address of the Holy father Paul VI to the president of the Philippines. Vatikaani: 1970.
- Paavali VI (1970f). Address of the Holy father Paul VI to a delegation from Formosa. Vatikaani: 1970.
- Paavali VI (1970g). Address of Pope Paul VI to the university world of the Philippines. Vatikaani: 1970.
- Paavali VI (1970h). Mass at the Quezon circle. Vatikaani: 1970.
- Paavali VI (1970i). Radiomessage to all people in Asia. Vatikaani: 1970.

Paavali VI (1970j). Address of the Holy father Paul VI to the catholic laity. Vatikaani: 1970.

Paavali VI (1971). Santa Messa Per La IV Giornata Mondiale Della Pace: Omelia Di Paolo VI. Vatikaani: 1971.

Paavali VI (1971a). Message Of His Holiness Pope Paul Vi For The Celebration Of The Day Of Peace: Every Man Is My Brother. Vatikaani: 1971.

Paavali VI (1971b). Octogesima Adveniens Apostolic Letter Of Pope Paul VI. Vatikaani: 1971.

Paavali VI (1972a). Message Of His Holiness Pope Paul VI For The Celebration Of The Day Of Peace: If You Want Peace, Work For Justice. Vatikaani: 1972.

Paavali VI (1972b). Angelus Domini. Vatikaani: 1972.

Paavali VI (1973a). Message Of His Holiness Pope Paul VI For The Celebration Of The Day Of Peace: Peace is possible! Vatikaani: 1973.

Paavali VI (1973b). Angelus Domini. Vatikaani: 1973.

Paavali VI (1973c). Address Of His Holiness Pope Paul VI To The Members Of The Diplomatic Corps. Vatikaani: 1973.

Paavali VI (1973d). Annuncio Del Santo Padre Paolo Vi Della Fine Del Grave Conflitto Bellico In Vietnam. Vatikaani: 1973.

Paavali VI (1975). Letter Of The Holy Father Paul VI To Msgr. Agostino Casaroli For The Helsinki Conference On The European Security. Vatikaani: 1975.

PPPUS Public Papers of the Presidents of the United States: Richard Nixon, Containing the Public Messages, Speeches and Statements of the President, 1969.

Smith, Hedrick (1967a). Responds To Pope. *The New York Times*, 9.2.1967.

Smith, Hedrick (1967b). Johnson Says U.S. Hopes For Parley. *The New York Times*, 9.2.1967.

Van Gelder, Lawrence (1973). Pope Expresses Joy as World Capitals Welcome Coming Truce in Vietnam Fighting. *The New York Times*, 25.1.1973.

Wicker, Tom (1965). Paul and President Confer 46 Minutes on World Issues Pontiff Confers With President. *The New York Times*, PVÄ????

Sanoma- ja aikausilehdet

NYT The New York Times 1965–1975

NCR National Catholic Reporter 1965–1975

Kirjallisuus

- Addington, Larry H. (2000). *America's War in Vietnam : A Short Narrative History*. Bloomington, Indiana ; Indianapolis, Indiana: Indiana University Press.
- Anderson, David L. (2010). *The Columbia History of the Vietnam War*. New York: Columbia University Press.
- Boyle, Elizabeth Heger (2017). The Catholic Church and International Law. *Annual Review of Law and Social Science* 13(1), 395-411. DOI: 10.1146/annurev-lawsocsci-110615-084534.
- Carey, Patrick W. & Patrick W. Carey (2004). *Catholics in America: A History*. Westport, CN : London: Praeger.
- CIA (2016). *CIA and the Wars in Southeast Asia 1947–75*. Washington: Center For The Study Of Intelligence.
- Conway, John (1994). The Vatican, Germany and the Holocaust. *Papal Diplomacy in the Modern Age*. (Toim. Kent, Peter C. & John F. Pollard) Westport, CT: Praeger
- Coppa, Frank J. (2008). *Politics and the Papacy in the Modern World*. Westport, Conn.: Praeger.
- Coppa, Frank J. (2020). Pius XII: Pope. *Encyclopædia Britannica, inc.*: 2020.
- Dang, Hoai Thi. (2018). Vietnamese United States Negotiations during the Vietnam War (1965-1968). *Opinnäytetyö*.
- Dinh, Hoa Trung (2016). The Vietnam War and the Cross: A Narrative for Peace. *Australasian Catholic Record, The* 93(2), 131-144.
- Domenico, Roy Palmer (1994). America, the Holy See and the War in Vietnam. *Papal Diplomacy in the Modern Age*. (Toim. Kent, Peter C. & John F. Pollard) Westport, CT: Praeger
- Dorn, Walter (2007) U Thant: Buddhism in action. *The UN Secretary-General and Moral Authority : Ethics and Religion in International Leadership*. (Toim. Kent, Kille) Georgetown University Press, 143–186.
- Flipse, Scott (2002). The Latest Casualty of War: Catholic Relief Services, Humanitarianism, and the War in Vietnam, 1967–1968. *Peace & Change* 27(2), 245-270. DOI: 10.1111/0149-0508.00229.
- Forgarty, Gerald. United States and the Vatican, 1939–1984. *Papal Diplomacy in the Modern Age*. (Toim. Kent, Peter C. & John F. Pollard) Westport, CT: Praeger

- Gay, Kathlyn (2011). *American Dissidents: An Encyclopedia of Activists, Subversives and Prisoners of Conscience*. USA: ABC-CLIO.
- Gregg, Samuel (2009). *The Modern Papacy*. Major Conservative and Libertarian Thinkers. New York: Continuum.
- Hallin, C. Daniel (2006). ”Olohuonesota”. Tiedotusvälineet ja yleinen mielipide rajoitetussa sodassa. Vietnamin sota (toim. Andrew Wiest, suom. Simo Liikanen). Iso-Britannia: 2006.
- Hebblethwaite, Peter (1993). *Paul VI : The First Modern Pope*. Mahwah, NJ: Paulist.
- Hrynkow, Christopher (2019) “Nothing but a False Sense of Security”: Mapping and Critically Assessing Papal Support for a World Free from Nuclear Weapons. *Journal for Peace and Nuclear Disarmament*, 2:1, 51-81, DOI: 10.1080/25751654.2019.1610932
- Kent, Peter C. (2002). *The Lonely Cold War of Pope Pius XII : The Roman Catholic Church and the Division of Europe, 1943-1950*. Montréal ; Ithaca: McGill-Queen's University Press.
- Kent, Peter & Pollard, John (1994). A Diplomacy Unlike Any Other: Papal Diplomacy in the Nineteenth and Twentieth Centuries. *Papal Diplomacy in the Modern Age*. (Toim. Kent, Peter C. & John F. Pollard) Westport, CT: Praeger
- Ketola, Mikko (2019). Globaali uskonnollinen toimija: Pyhä istuin kansainvälisessä politiikassa. Heikki Pesonen, Tuula Sakaranaho, Sini Paukkunen (toim.), *Uskonto ja maailmanpolitiikka*. Helsinki: Gaudeamus, 104–124.
- Lawrence, Mark Atwood (2008). *The Vietnam War : A Concise International History*. Oxford ; New York: Oxford University Press.
- Lyon, Alynna (2007). The UN charter, the New Testament, and Psalms: The Moral authority of dag hammarskjöld. *The UN Secretary-General and Moral Authority : Ethics and Religion in International Leadership*. (Toim. Kent, Kille) Georgetown University Press, 111–142.
- McAndrews, Lawrence (2010). Lonesome Dove: The Pope, The President, The Church and Vietnam, 1963–1969. *Presidents and War. White House Studies*. (toim. Anthony J. Eksterowicz & Glenn P. Hastedt) New York: Nova Science Publishers.
- Melody, Thomas & Stebbins, Timothy (2009). US-Vatican Relations: 25th Anniversary and a New President. *Paper & Studies*. The Institute of World Politics.
- Nguyen, Lien-Hang T. (2008) Waging War on All Fronts: Nixon, Kissinger, and the Vietnam War, 1969– 1972. Fredrik Logevall, & Andrew Preston (toim), *Nixon in the World : American Foreign Relations, 1969-1977*. New York: Oxford University Press, 185–203.
- O'Mahony, David (2017). Religious Freedom: The Catholic Approach. DOI: 10.1017/S0956618X16001083.

- Phayer, Michael (2002). Ethical Questions about Papal Policy. *Pope Pius XII and the Holocaust*. (Edit. Rittner, Carol Ann; Roth, John) New York: Leicester University Press, 221–232.
- Pikkarainen, Matti (2006). Voiko sota olla oikeutettu? Kirkkojen maailmanneuvoston yleiskokousten kannantotot sotaan kriisien ratkaisuna. Väitöskirja: Helsingin yliopisto.
- Prentice, David (2016) Choosing “the Long Road”: Henry Kissinger, Melvin Laird, Vietnamization, and the War over Nixon’s Vietnam Strategy. *Diplomatic History*. Vol. 40 Issue 3, 445–474. DOI: 10.1093/dh/dhv002.
- Schelkens, Karim & Dick, John & Mettepenningen, Jürgen & Schultenover, David (2013). *Aggiornamento? Catholicism from Gregory XVI to Benedict XVI*. Brill's Series in Church History. Leiden, Netherlands; Boston, Mass.: Brill.
- Schmitz, David F., (2014) *Richard Nixon and the Vietnam War : The End of the American Century*. Maryland: Rowman & Littlefield.
- Steinfels, Peter (1990). Roman Catholics and American politics 1960–2004. *Religion and American Politics : From the Colonial Period to the 1980s*. (Edit. Noll, Mark; Harlow, Luke) New York: Oxford University Press.
- Toivonen, Anu. (2004). Suomen Evankelis-Luterilainen kirkko Ja Vietnamin sota. Pro gradu. Helsingin yliopisto.
- Ward, Geoffrey C., Ken Burns & Lynn Novick (2017). *The Vietnam War : An Intimate History*. New York: Alfred A. Knopf.